

Hinduismus sahá tisíce let do minulosti a je nejstarším dodnes aktivním náboženstvím na světě. Jsou miliony hinduistických bohů a bohyň a všichni jsou odrazem nejvyššího ducha *brahma*. Nejpoblárnějšími bohy jsou Šiva ničitel a Višnu udržovatel. Jim samotným jsou

zasvěceny stovky chrámů. Všichni hinduisté mají ve svých domovech svatyně, v nichž provádějí denně zbožné úkony, a ty tvoří společně se svátky jádro jejich víry. Hlavní složkou jejich náboženství je víra v nekonečný cyklus zrození, života na zemi, smrti a opětného zrodu, v němž

se každý jedinec reinkarnuje na úrovni určené tím, jak strávil svůj předchozí život.

Hinduisté vyhledávají potěšení; co může být přirozenější, než uposlechnout tuto prvotní touhu a oddat jí celý svůj život?

Nedělej druhým, co nechceš, aby dělali tobě; to je trest zákona – všechny ostatní zákony jsou proměnné.

MAHÁBHÁRATA

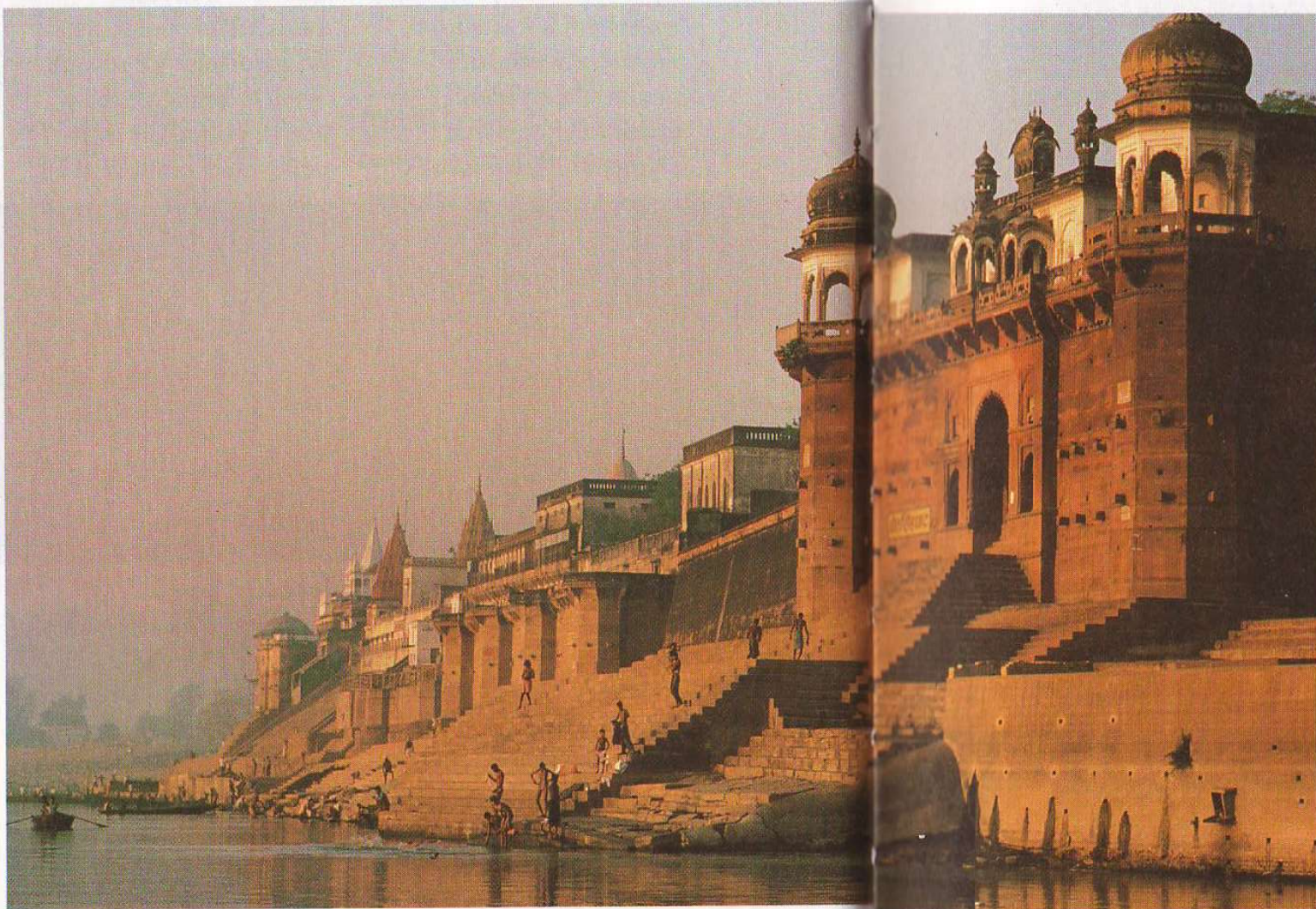
HINDUISMUS

Obsah

Původ	10
Kastovní systém	12
Víra v Boha	14
Boží obrazy	16
Články víry	18
Svaté knihy	20
Chrám	22
Projevy zbožnosti	24
Domácí bohoslužby	26
Obřady	28
Svátky	30
Cesty k vysvození	32
Poutě	34
Hinduismus dnes	36

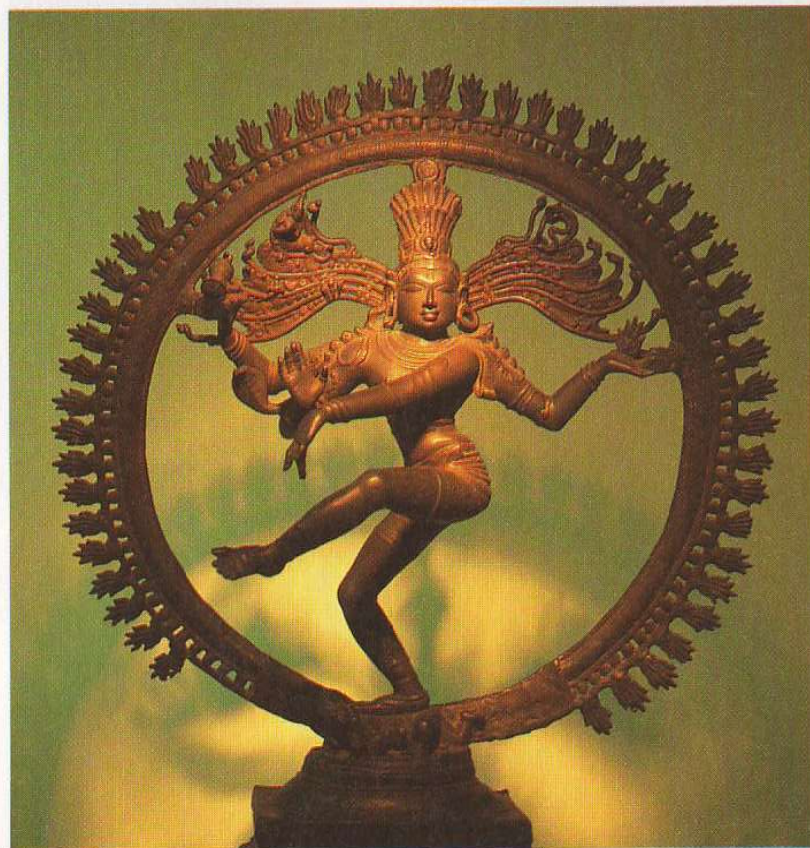
Miliony lidí putují každoročně do svatého města Váránasi (Benáresu), aby se vykoupli v řece Ganze.

Původ

Hinduismus má své kořeny v tradicích a dějinách Indie a jeho původ lze vystopovat až do počátku druhého tisíciletí př. n. l.

Hinduismus vznikl v Indii kolem roku 1800 př. n. l., ale jeho základy jsou nejisté. Jeho nejstarším známým předchůdcem byla kultura poříčí Indu. Samotné slovo Indus pochází ze sanskrtského názvu této řeky *Sindhu*, který

Soška ničitele Šivy je plná symboliky. Vedle udržovatele Višnu a stvořitele Brahmny doplňuje Šiva hinduistickou trojici bohů zvanou *trimúrti*. Zde je zobrazen jako Pán tance, oslavující zničení démonů. Gesto jedné z jeho volných rukou říká: „Neboj se!“

starověcí Peršané vyslovovali „Hindu“. Netrvalo to dlouho a tohoto slova se začalo používat pro všechny lidi v Indii, ale dnes označuje jenom vyznavače hinduistického náboženství.

Lidé od Indu

O kultuře z poříčí Indu toho mnoho nevíme. Sošky bohů z oné doby však naznačují, že její lidé kladli veliký důraz na význam ženské plodnosti. Někteří hinduističtí bozi a bohyně jako například Šiva jsou pravděpodobně potomky těchto raných božstev.

Po třech stoletích relativního míru, kolem roku 1500 př. n. l., přemohli obyvatelé poříčí Indu Árijové, jejichž kmeny vtrhly od severozápadu do země a na další tisíce let ovládly Indii.

Árijové

Árijové přinesli s sebou jazyk, který byl přímým předchůdcem sanskrtu. Zavedli také kastovní systém, který zařazoval lidi do různých kastovních skupin čili *varn* založených na jejich zaměstnání. Takové sociální zařazení rozhodovalo o tom, s kým smí kdo uzavřít sňatek a společensky se stýkat. Zanedlouho byl kastovní systém ztotožněn s hinduismem a našel oporu v některých jeho

Hinduismus je živý organismus podléhající růstu i úpadku a podrobený přírodním zákonům. Ve svých kořenech je jediný a nedělitelný, ale vyrostl v mohutný strom s nesčetnými větvemi.

MAHÁTMA GÁNDHÍ (1869–1948),
INDICKÝ POLITICKÝ VŮDCE

svatých písmech.

Lidé z poříčí Indu a Árijové se navzájem ženili a vdávali a společně vytvořili *védy* – sbírky hymnů a textů. Nejranější a nejvýznamnější z těchto knih je *Rgvéda*, obsahující velebení mnoha bohů včetně boha nebes Indry, boha ohně Agniho a bohyně matky Aditi. Formy bohoslužeb a duchovní disciplíny, poprvé zmíněné ve *védách*, tvoří dodnes integrální součást hinduistické spirituality.

Hinduismus absorboval mnoho myšlenek z jiných náboženství, když se rozšířil do jižní Indie, do značné míry tak jako velká řeka, do které vtéká řada přítoků. Na Boha se stále víc pohlíželo spíše jako na milující bytost než abstraktní božstvo a to vedlo k vytvoření velmi oblíbeného díla hinduistické klasické duchovní literatury, *Bhagavadgíty*, což znamená *Zpěv Vzneseného*.

Kastovní systém

Kastovní systém ovládá Indii už po staletí a má oporu ve svatých hinduistických knihách. Dnes stojí sice mimo zákon, ale kastovní rozdíly ještě stále silně ovlivňují život ve venkovských oblastech Indie.

Podle hinduistické tradice vytvořil čtyři *varny* (barvy) v době stvoření světa sám Brahma, nejvyšší bůh. Jak čas postupoval, ovlivňoval hinduismus stále víc kmenů, až vznikl složitější kastovní systém. Kasty jsou společenské skupiny založené na zaměstnání lidí a v Indii jsou dnes tisíce kast a podkast.

Puruša

Čtyři různé *varny* pocházejí z příběhu v *Rgvédě*, v němž bůh Brahma obdařený tvůrčími silami stvoří prvního muže Purušu. Puruša byl později obětován a z jeho těla vzešly čtyři *varny*.

„NEDOTKNUTELNÍ“

„Nedotknutelní“ nepatří k žádné kasty a vykonávají rituálně znečišťující práce jako vydělávání kůže a pohřbívání mrtvých lidí i zvířat. Reformátor hinduismu Mahátma Gándhí se pokoušel zlepšit postavení této početné skupiny tím, že je nazval haridžany, „dítětkami božími“. Po staletí byli „nedotknutelní“ vylučováni ze společenského života, ale to bylo roku 1950 postaveno mimo zákon. Dnes jsou hinduistické chrámy otevřené pro každého bez ohledu na kasty, a také zaměstnání i vzdělávací možnosti jsou dostupné všem. V indických venkovských oblastech však dosud funguje kastovní systém a uzavírání sňatků se omezuje skoro vždy na příslušníky stejné kasty.

◆ Nejvyšší (bílá) *varna* – bráhmani – vznikla z Purušových úst. Bráhmani jsou kněží, kteří vykonávají náboženské služby, provádějí rituály a zpívají písma.

◆ Druhá (červená) *varna* – kšatrijové – pochází z Purušových paží. Z této *varny* vznikli válečníci a vládcové Indie.

◆ Třetí (žlutá) *varna* – vaišjové – má svůj původ v Purušových stehnech a dala vznik lidem, v nichž se soustřeďuje hospodářský a společenský život země, jako jsou rolníci, řemeslníci a obchodníci.

◆ Čtvrtá (černá) *varna* – šúdrové – vznikla z Purušových

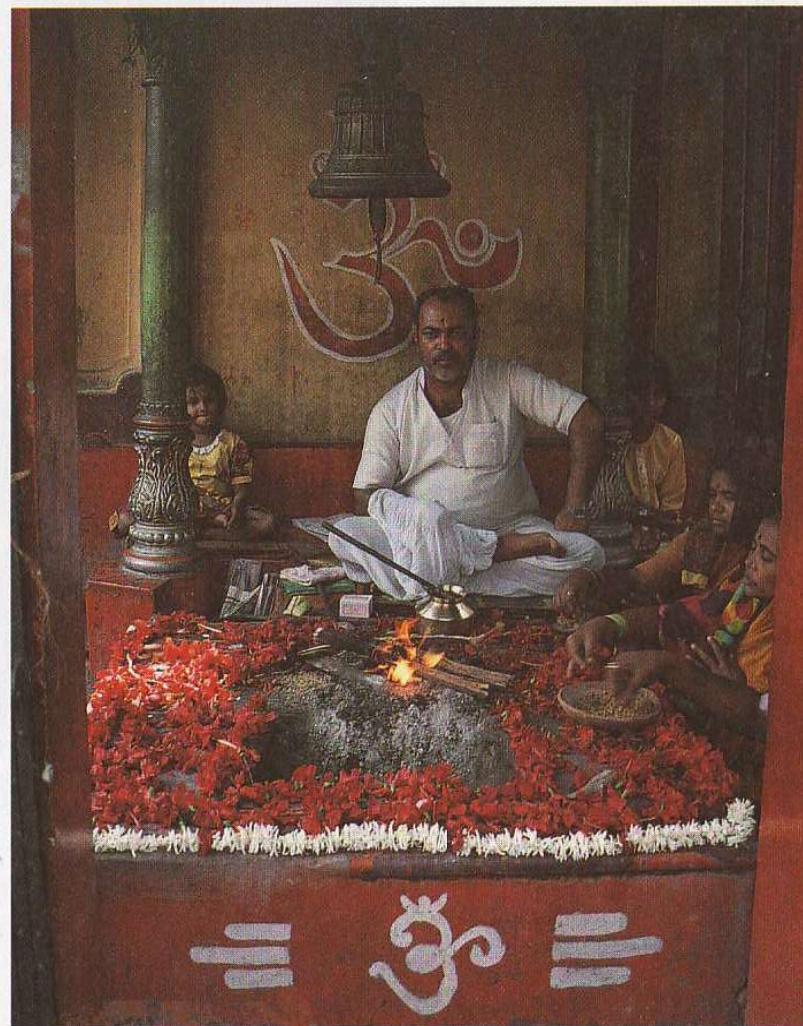
Lidé bez kasty v Indii si říkají dalitové – „utlačovaní“. K této „utlačované“ vrstvě patří asi dvacet procent hinduistů – sto deset milionů lidí.

nohou, které slouží ostatnímu tělu. Proto z ní pocházejí sluhové a nádeníci, obstarávající základní služby pro všechny ostatní.

Když rozdělili Prvotního muže, kolik dílů z něho udělali? Co bylo z jeho úst? Co bylo z jeho paží? Bráhman byl z jeho úst. Kšatrija byl z jeho paží. Ze stehnen byl vaišja. Z nohou byl šúdra.

RGVÉDA, KNIHA 10

Bráhman v kalkatské svatyni. Bráhmani dělají prostředníky mezi věřícími a bohem.

Víra v Boha

Hinduismus je monoteistické náboženství, jehož stoupenci věří v jediného Boha – *brahma* (absolutní duch) – který je mimo lidský dosah a chápání. Jsou však miliony různých obrazů, které toto *brahma* (je to slovo středního rodu, v češtině nesklonné) zviditelňují a umožňují vyznavačům je poznat.

Ne všichni z milionů vyznavačů hinduismu věří v Boha. Tito „světští hinduisté“ uznávají význam principu řádu ve vesmíru – že po jaru následuje léto, po dni noc a po setbě sklizeň. Pohlížejí na hinduismus jako na řád, který to zaručuje, ale nevěří v hinduistickou mytologii.

Brahma

Převážná většina hinduistů však věří v Boha – nebo bychom snad měli raději říci „v bohy“? V tomto bodu není hinduistické učení ani zdaleka jasné a dokonce i svaté knihy vydávají protikladná svědectví. Například *Rgvéda* se zmiňuje o třiatřiceti bozích, a na jiném místě totéž dílo popírá, že by měli reálnou existenci. Pravdou zdá se být, že v hinduismu je jen jeden Bůh, který může být uctíván v mnoha rozdílných podobách a převlecích. A tímto jediným Bohem je *brahma*.

Brahma je nejvyšší realita, nejvyšší duch mimo veškeré lidské chápání, čas a prostor.

V hinduismu je jediný Bůh – *brahma* – který na sebe bere mnoho viditelných podob.

Lze ho nalézt všude ve vesmíru, ale současně stojí nad ním. Je původem všeho stvoření – čirá inteligence, čirá bytí a čirá radost. *Brahma* je všechen svět kolem nás – a přece je zároveň i naším vnitřním světem.

Tomuto vnitřnímu světu se říká *átman*, duše, a *brahma* a *átman*

Bůh je prvotní příčinou veškerého pravého poznání a všeho jím poznáneho. Bůh je Všepravdivý, Všeblážený, Nehmotný, Všemohoucí, Spravedlivý, Milosrdný, Nezplazený, Nekonečný, Neměnný, Bez počátku, Nesrovnatelný, Podpora a Pán všeho, Vším prostupující, Vševědoucí, Nehynoucí, Nesmrtelný, Bez bázně, Věčný, Svatý a Příčina veškerenstva. Jedině jemu přísluší úcta.
DESET ZÁSAD ÁRJASAMÁDŽE

jsou jedno, i když si to lidské bytosti vždy neuvědomují. Člověk dosáhne nebe a skoncuje s cyklem zrození, života a smrti, když se *brahma* a individuální duše opět spojí.

Bozi a bohyně

Početní bohové a bohyně činí z hinduismu obdivuhodně barvitě náboženství. Objasňují také různé aspekty charakteru

brahma. *Rgvéda* vysvětluje: „Tomu, co je jediné, dávají mudrci mnoho jmen, Agni, Jama, Mátarišvan...“ a jiná svatá kniha dodává: „Indra, Agni, Áditja, Čandra – všechna tato jména představují pro probuzenou duši jedinou základní sílu a duchovní skutečnost.“

V hinduismu není Bůh ani mužského ani ženského rodu, ale protože zahrnuje všechno stvořené, může na sebe vzít mužskou, ženskou i zvířecí podobu. K demonstraci toho dostalo mnoho bohů manželky. Například po boku boha-stvořitele Brahmny je uváděna Sarasvatí, bohyně učení. Sarasvatí se nakonec stala u vyznavačů mnohem oblíbenější než samotný Brahma.

Boží obrazy

Mnoho vlastností přítomných v *brahma* vyjevují světu obrazy milionů bohů a bohyň. Tyto obrazy umožňují věřícím poznat „nepoznatelné“.

Hinduisté věří, že nejvyšší bytost *brahma* vládne světu prostřednictvím tří hlavních kvalit, které reprezentuje *trimúrti* – Brahma, Višnu a Šiva – trojice, jež se vyvinula v hinduismu asi před dvěma tisíciletími. Brahma už dnes uctívá málokdo, zato Višnu má miliony stoupců. Hinduisté věří, že Višnu navštěvuje zemi jako *avatár* – „ten, který sestupuje“ nebo „inkarnace“ – vždycky, když zlo dosáhne neúnosné míry. K devíti z deseti Višnuových *avatárů* už došlo.

Kršna

Nejpopulárnější Višnuův *avatár* vzal na sebe podobu pastýře krav Kršny, jehož uctívá mnoho hinduistů i jako boha samotného o sobě. Ve svatých knihách je mnoho příběhů, ilustrujících velikost Kršny jako milence, vojáka a vladaře. Kršnovo zaměstnání

aspoň částečně vysvětluje, proč je kráva pro hinduisty posvátným zvířetem a proč se nesmí porážet.

Ráma

Ráma je dalším známým Višnuovým *avatárem*. Král Ráma je hrdinou *Rámájany*, jednoho z největších hinduistických eposů. Ráma porazil démonského krále Rávanu, vladaře Šrí Lanky, který mu unesl manželku Sítu. Ráma tehdy požádal o pomoc oblíbeného opičího boha Hanumana, kterého dnes uctívají zástupy hinduistů jako symbol síly a energie.

Každý hinduistický chrám i domov má svatyni pro své speciální božstvo. Opičí bůh Hanuman představuje obratnost a inteligenci.

Ganéša

Ganéša, bůh se sloní hlavou, patří k nejmilovanějším hinduistickým božstvům. Je to prvorozený syn Šivy a jeho krásné choti Párvatí. Když se jednou Šiva vrátil po dlouhé nepřítomnosti domů, uviděl

V mládí mě učili opakovat to, co je v hinduistických písmech známo jako tisíc božích jmen. Ale těchto tisíc jmen není ani zdaleka dost. Věříme – a já si myslím, že je to pravda – že Bůh má tolik jmen, kolik je tvorů, a proto také říkáme, že Bůh je bezejmenný, a protože Bůh má mnoho forem, považujeme ho rovněž za beztvareho, a protože hovoří mnoha jazyky, za nehovořícího.

MAHÁTMA GÁNDHÍ (1869–1948),
INDICKÝ POLITICKÝ VŮDCE

Zvířecí charakteristiky poukazují na osobitá vlastnosti Bohů. Sloní Bůh Ganéša symbolizuje sílu a ochranu.

ve svém domě cizince a usekl mu hlavu. Nato Šiva zjistil, že zabil svého vlastního syna, utal hlavu slonovi a nasadil ji na synova ramena. Pro hinduisty představuje Ganéšova velká sloní hlava a uši poznání meditací a nasloucháním,

Odhaduje se, že v hinduismu je tři sta třicet milionů božstev. Velká většina z nich je však vlastně nadbytečných a nemají žádné uctivače.

kdežto oba kly, jeden dokonale utvářený a druhý zlomený, znamenají dokonalost a nedokonalost, přítomné všude na světě. Ganéša symbolizuje silné vedení; je to on, kdo odstraňuje překážky, a je studnicí moudrosti a dokonalosti. Patrně nepřekvapí, že než se hinduista pustí do nového obchodního podnikání nebo třeba do stavby nového domu, uctí napřed Ganéšu.

Články víry

Po celou svou dlouhou historii přitahoval hinduismus mnoho idejí z cizích náboženství a absorboval je. Všichni hinduisté nevěří v totéž, ale jsou tu některé základní články víry, které přijímá většina lidí.

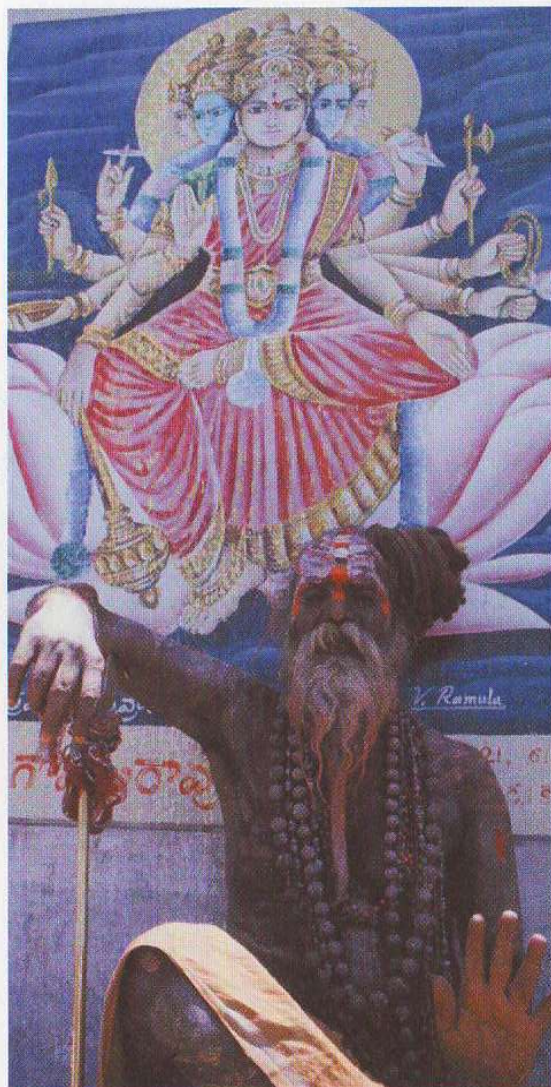
Hinduistické pojetí lidského života se soustřeďuje na vztah mezi tělem a duší čili *átmanem*. Tělo patří k materiálnímu světu, který se neustále mění a je nedokonalý, kdežto *átman* je součástí duchovní reality *brahma* – dokonalé, neměnné a nejvyšší pravdy.

Sansára

Sansára znamená „putování“ a označuje putování duše z těla do těla a ze života do života, od narození přes žití až po smrt.

UCTIVÁNÍ KRÁVY

Indický reformátor Gándhí kdysi poznamenal, že kráva je skutečně nejuniverzálnější indický symbol a ochrana krávy jeho nejvýraznější princip. Hinduisté se třeba shodují jen málokdy v něčem jiném, ale na uctívání krávy pohlížejí jako na znamení nenásilí. Všechny produkty krávy – včetně mléka, moče a trusu – jsou považovány za očištné.

Hinduisté věří, že než se *átman* dokáže vysvobodit z pasti *sansáry*, může k tomu potřebovat až osm milionů čtyři sta tisíc znovuzrození.

Svatý muž čili *sádhú* před Šivovým praporem.

Dá se přirovnat k čerstvému poupěti, které se objeví na stromě každé jaro, i když se zdá, že strom v předchozí zimě uhynul. Pro hinduisty jsou jak přírodní svět, tak lidská přirozenost podrobeny stejné „recyklaci“.

Karma

Důvodem, proč se všechny živé bytosti rodí stále znovu, je *karma*, zákon příčiny a následku. Hinduisté věří, že *karma*, nahromaděná v předešlých životech, se přenáší do nynějšího, a tak rozhoduje o stavu, v němž se duše narodí znovu. Každý hinduista se snaží odstranit účinky *karmy* pro příští znovuzrození tím, že žije životem plným dobročinnosti a nesobeckého jednání. *Bhagavadgíta* učí, že je to jediný způsob, jak se znovuzrodit s menší *karmou*. Špatná *karma* zajistí, že se *átman* jedince vrátí v příštím životě na svět na nižší úrovni.

Mókša

Mókša je ukončení *sansáry* a je to cíl každého zbožného hinduisty. Hlavní starostí

hinduistické spirituality je dopravit lidskou duši „na onen břeh“, jinak řečeno naučit věřící, jak dosáhnout vysvobození z opětovných zrodů. K tomuto účelu musí hinduista neutralizovat *karmu* tím, že se zbaví všech tužeb. Je to jako osvobodit zlato od jeho

kovových nečistot; vyžaduje to hodně pokusů, ale nakonec se získá čistý kov. Na konci tohoto procesu je *átman* znovu pohlcen do božstva – do *brahma*.

Tak jako člověk odhazuje obnošený šat a bere si místo něho nový, tak vtělená duše odhazuje obnošená těla a vstupuje do stále nových.

BHAGAVADGÍTA

Hinduisté používají s oblibou obrazu řeky až na konec její cesty k moři, do něhož se vlije a které ji pohltí. K tomu může dojít jedině tehdy, je-li *átman* naprosto čistý a neovlivňovaný ničím, co se s jeho nositelem děje v životě na zemi. Teprve potom se může duše vrátit do *brahma* a stát se jeho součástí – tam, kde kdysi začala.

Svaté knihy

Svaté knihy hinduismu byly složeny před dávnými časy a používají různých literárních forem, od nejasných filozofických textů až po epické legendy a příběhy.

Hinduistické posvátné spisy se dělí do dvou hlavních skupin: na *šruti* a *smrti*.

Šruti

Šruti (co bylo slyšeno) jsou považovány za díla božského původu. Zahrnují prastaré védské hymny, složené asi na sklonku druhého tisíciletí př. n. l. ve védském jazyce, předchůdci starobylého indického jazyka sanskrtu.

Rgvéda, nejstarší a nejposvátnější, je sbírka 1028 básní, odrážejících kočovný život Árijů v dobách, kdy se pouštěli do bitev, každé ráno se těšili z východu slunce a dumali v samotě tichých večerů.

Závěr *véd* tvoří *upanišady*. Název těchto knih odkazuje na žáka, který usedl u nohou svého gurua, aby získal moudrost. *Upanišady* zaznamenávají stovky rozhovorů učitele a učeníka a obsahují to nejdůležitější hinduistické učení – o *brahma* a *átmanu*.

*Nechť je ti bohem matka.
Nechť je ti bohem otec.
Nechť je ti bohem učitel.
Nechť je ti bohem host.
Nechť konáš jen to,
čím budeš bez hany.
Konej jediné dobré skutky!*

TAITTIRIJÓPANIŠAD 1:XI:1-2

Smrti

Smrti (co bylo zapamatováno) jsou svaté knihy lidského původu. Obsahují příběhy, jak je vyprávěli školení vypravěči. Obsahem *Rámájany*, eposu o čtyřiceti osmi tisících verších, jsou dobrodružství Rámy a Sítý a kniha je pro hinduisty zdrojem významných duchovních ponaučení a rad.

Se svými dvěma sty tisíci verši je *Mahábhárata* nejdelší básnickou skladbou v kterémkoli jazyce a existuje rčení, že co není v tomto eposu, není nikde v Indii. Líčí válku mezi dvěma rody, Pánduovci a Kuruovci, kteří byli bratrancei. Pánduovských bratrů bylo pět

Védy byly složeny asi mezi léty 1500 a 800 př. n. l. Jsou to nejstarší známá indoevropská díla.

Tato ilustrace z Bhagavadgity zobrazuje rozhovor, při němž Kršna (vpravo) osvítil na bitevním poli Ardžunu.

a byli proslulí svou vírou v Boha, kdežto rodinu Kuruovců tvořilo sto zlovolných bratrů. Vybojovali spolu

v Paňdžábu historickou bitvu a Pánduovci z ní vyšli vítězně, takže představují konečné vítězství dobra nad zlem. *Mahábhárata* učí, že zdrojem pokroku ve státě je spravedlnost, kdežto zlovolnost vede nakonec k jeho zničení.

BHAGAVADGÍTA

Bhagavadgíta tvoří část *Mahábháraty* a je nejmilovanějším klasickým dílem hinduismu. Má formu rozhovoru na bitevním poli mezi bohem Kršnou a rekem Ardžunou, při němž se Ardžuna dozvídá o nesmrtnosti duše, o povinnosti válečnické kasty bojovat a o nutnosti plnit všechny povinnosti podle svých nejlepších schopností.

Chrám

Pro mnoho hinduistů je chrám centrem náboženského života. Pro jiné není však společné uctívání důležité a chrámy navštěvují jen zřídka.

Každý hinduistický chrám neboli *mandir* je zasvěcen určitému bohu – často jím bývá Kršna – a socha tohoto boha je chována ve zvláštní místnosti zvané *garbhagrha*. Společné uctívání věřících se především v jižní Indii koná v hlavní části chrámu, takzvané *mandapě*. Kněz vstoupí do *garbhagrhy*, aby omyl a oblékl boží sochu a předložil jí květiny, kadidlo, ovoce a jiné obětiny. Potom je závěs oddělující *mandapu* od *garbhagrhy* odtažen, aby věřící mohli nabídnout bohu své vlastní dary. *Garbhagrha* má zpravidla střechu, utvářenou jako věž a představující horu, kterou hinduisté považují za posvátnou část přírody. Strop bývá často krásně vyřezávaný a ozdobený pozlátkem a světélky. I když je chrám zasvěcen jenom jednomu z bohů, symbolizuje celý vesmír.

Bohoslužba v chrámu

Většina hinduistických bohoslužeb se sice koná doma, ale mnoho hinduistů navštěvuje pravidelně i místní chrám. Zde

projevují věřící svou zbožnou oddanost neboli *bhakti* tím, že zapalují svíce, odříkávají modlitby, a když odcházejí, dostane každý z nich *prasád* (posvěcené jídlo), nabídnutý bohu v dřívější části dne. Večer konají kněží obřad ukládání boha na lůžko za doprovodu gongů a bubnů: znovu sochu omyjí a uloží ji k nočnímu odpočinku.

Také skupinové uctívání (*púdža*) se koná v chrámu a mívá jednu ze tří podob:

Exteriér chrámu pokrývají často zobrazení bohů s bohatou symbolikou.

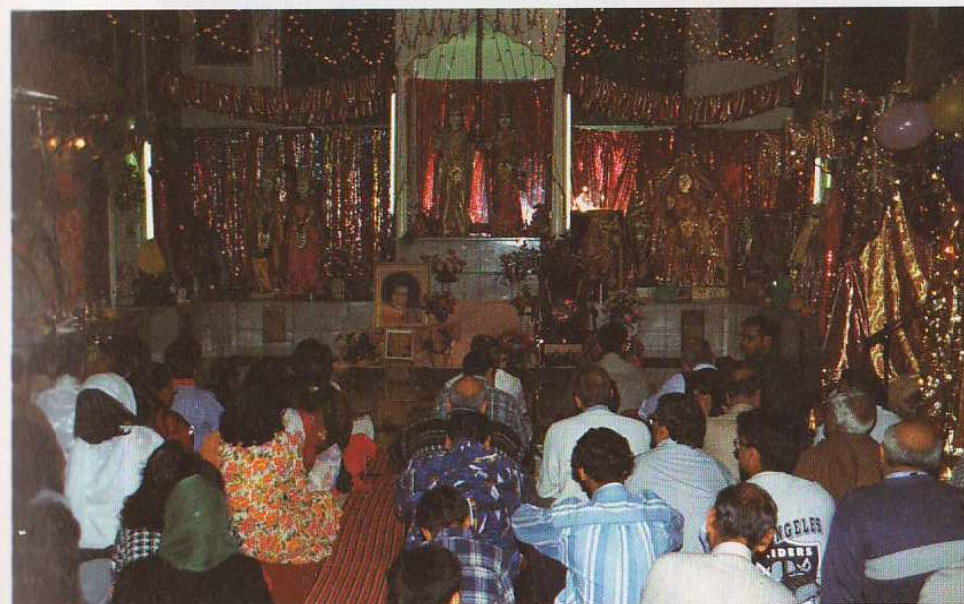
Chrámová bohoslužba zahrnuje prozpěvování manter k přivolání bohů, modlitby, zpěv a kázání. Důležité misio zaujímá v bohoslužbě také obětování darů.

- ◆ Zpěv hymnů neboli *bhadžanů* zahrnuje hru na gongy a bubny a někteří lidé při nich i tančí. Tanec je významnou složkou hinduistických bohoslužeb a je hluboce symbolický. Kněz předčítá pasáže z *Bhagavadgíty* a zakončí setkání modlitbou o mír: „Ó bože, nechať je mír, mír, mír!“
- ◆ *Ártí* je uvítací obřad. Kněz při něm umístí na podnos pět svíček, představujících pět živlů: oheň, zemi, vzduch, éter a vodu. Věřící přejedou rukou nad plamínky a potom nad vlastní hlavou, aby se jim dostalo boží síly a požehnání.
- ◆ *Havan* je zápalná oběť. Kněz rozdělá s použitím dříví, kafru a přepuštěného másla *ghí* na

Cokoli mi horlivá duše může nabídnout jako oběť, ať je to list, plod nebo voda, to přijmu, neboť je to dáno z lásky.

BHAGAVADGÍTA

přenosném ohňovém oltáři oheň, aby představoval ústa boha polykajícího obětiny. Recitují se pasáže z *véd* a lidé se obřadně omývají a tím symbolizují svou čistotu před zraky boha.

Projevy zbožnosti

Hinduismus pomáhá svým věřícím projevat zbožnost třemi osobitými způsoby – pronášením posvátných slabik, zpěvem *manter* a používáním *mandal*.

Mnoho hinduistů projevuje svou zbožnost jedi-
ně doma, jiní tak činí jak doma tak v chrámech a další jenom v chrámech.

Posvátná slabika

Posvátná slabika *óm* či *aum* se objevuje poprvé v posvátných sbírkách *upanišadách* a skládá se ze tří zvuků – *a*, *u* a *m* – spolu s mumlavým podtónem. Hinduisté věří, že vyslovení tohoto trojdílného zvuku představuje:

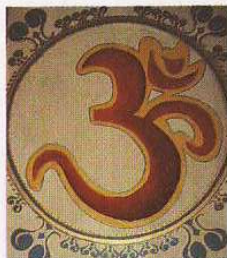
- ◆ první tři *védy*,
- ◆ tři světy – zemi, ovzduší a nebe
- ◆ tři hlavní bohy – Brahma, Višnu a Šivu.

Pro mnoho hinduistů představuje však tato posvátná slabika ještě mnohem víc. Jsou přesvědčeni, že její zvuk obsahuje celý vesmír a jeho jednotu s Bohem. Chápují ji jako veliké přitakávající konstatování o Bohu v duchu verše: „Ano, za neustále se

měním světem je věčná bytost.“

Hinduisté mívají tuto posvátnou slabiku rádi viditelnou ve svých domovech a často ji najdeme i na tak

všedních předmětech, jako jsou těžítka. Uzavírá náboženská díla, provádění obřadů a všechny důležité úkony a nalezneme ji na začátku i na konci každé hinduistické knihy.

Posvátná slabika *aum*. Podle tradice byla slabika *aum* první zvuk, ze kterého vznikl vesmír.

Mantry

Mantry hrají významnou roli ve veškerém duchovním životě hinduistů. *Mantra* je verš, slabika nebo řada slabik, o nichž se věří, že jsou božského

Meditace o této posvátné slabice uspokojuje všechny potřeby a nakonec vede k vysvobození

KATHÓPANIŠAD 2:16,17

Óm, tento nehynoucí zvuk, je semenem všeho, co existuje. Minulost, přítomnost i budoucnost jsou jen rozvinutím óm.

MANDÚKJÓPANIŠAD

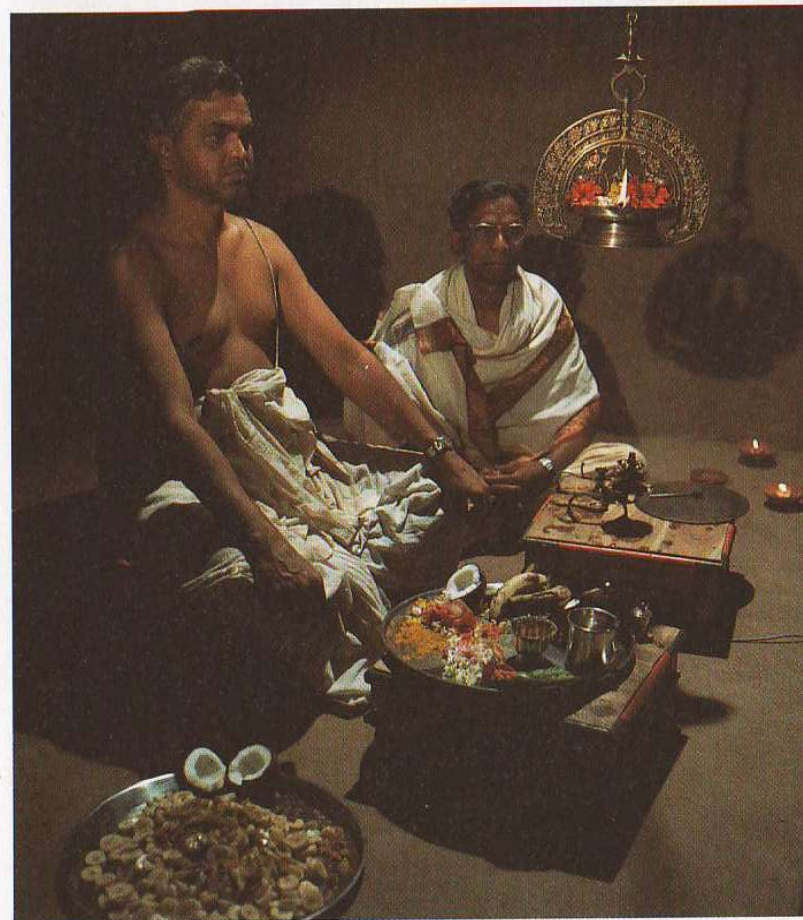

MANDALA

Mandala je složitý geometrický vzor, zahrnující celý vesmír a používaný k náboženským účelům. K důležitým obřadům se mandala naznačí nebo nakreslí na zem s použitím barevných prášků a po skončení obřadu se opět smaže. Prostory v mandale představují nejoblíbenější bohy a osobní božstva s Višnuem uprostřed.

původu. Opakuje se stále znovu, aby pozvedla vědomí věřícího a pomohla mu uvědomovat si Boha. Věř se, že *mantra* může osvobodit člověka od světských a nepodstatných záležitostí, které normálně zaměstnávají mysl, a pomoci mu povznést se na zcela odlišnou duchovní úroveň. Hinduisté si často tiše prozpěvují *mantry* cestou do práce.

Kněz provádějící bohoslužebný úkon neboli *púrdžu*. Většina hinduistických bohoslužeb se koná doma a i ty nejbudší rodiny mají v domácnosti místo vyhrazené pro uctívání božstev.

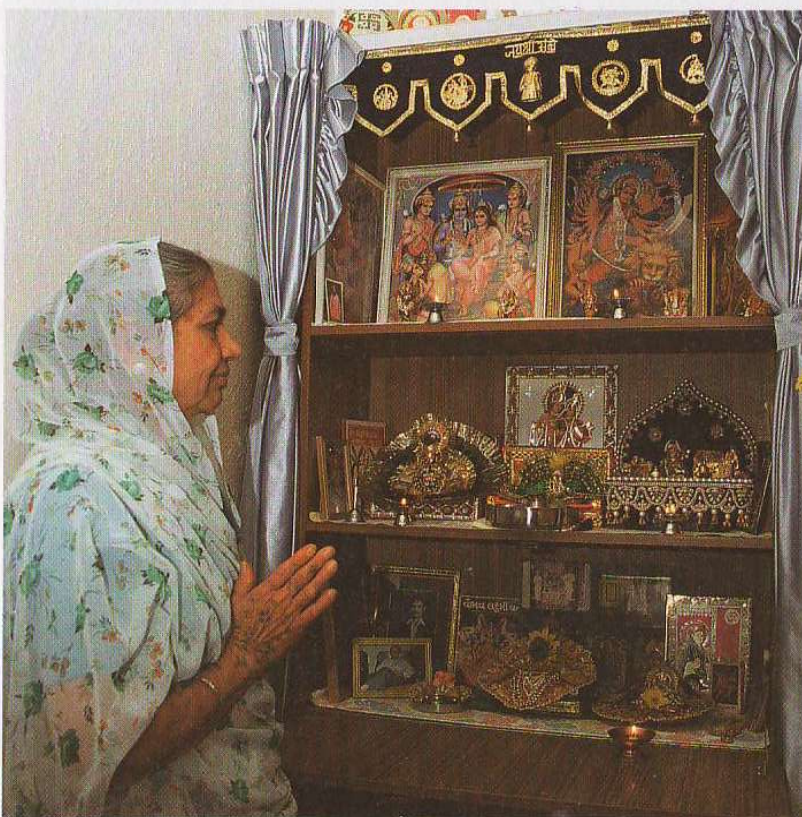
Domácí bohoslužby

Základní jednotkou hinduistické společnosti je rodina a ta je zodpovědná také za udržování hinduistických tradic a zvyků. Velmi důležitou složku této povinnosti tvoří řádné a vhodné uctívání rodinného božstva.

Víc hinduistických bohoslužeb se koná doma než v *mandírech*. Každý domov má svatyni s obrazem nebo soškou rodinného boha; často je jím Kršna, známý láskou a laskavostí, které projevoval při své návštěvě země jako Višnuův *avatár*.

Hinduistické děti jsou vychovávány tak, aby dodržovaly pět každodenních povinností:

- ◆ aby prováděly jógu nebo meditaci,
- ◆ aby projevovaly úctu rodinnému bohu a uctívaly ho,

Hinduistická žena před domácí svatyní. Každý den se oblíbenému božstvu přinášejí obětiny – kadidlo, květiny, potraviny a nápoje.

MANTRA GÁJATRÍ

Mantru *gájatří* odříkávají bráhmani třikrát denně – za úsvitu, v poledne a při západu slunce. Používá se také při veřejných oslavách, jako je narození dítěte a svatba.

- ◆ aby chovaly bezpodmínečnou úctu vůči starším a předkům,
- ◆ aby nabízely pohostinnost všem chudým i svatým mužům a ženám,
- ◆ aby měly respekt ke všem živým tvorům.

Způsoby uctívání

Hlavní břemeno duchovní zodpovědnosti nesou v hinduistickém domově ženy. Na nich záleží, aby se postaraly o provádění všech potřebných náboženských rituálů a důstojnou oslavu svátků. Hinduismus má silnou vypravěčskou tradici a ženám připadá úkol zajistit, aby byly ty nejlepší příběhy předávány z generace na generaci.

Každé ráno vstává žena v domě jako první, za prozpěvování božského jména se vykoupe a oblékne si čistý oděv. Uctí boha tím, že omyje, oblékne nebo ozdobí sošku rodinného božstva a nabídne

mu obětiny – květiny, ovoce nebo kadidlo. Jejího příkladu potom následují ostatní členové rodiny. Žena rozsvítí lampu, jejíž knot je namočen v *ghí*. Kadidlové tyčinky se zapalují a jména boha opakují za odříkávání každodenní modlitby – *mantry gájatří* – která praví: „Meditujme o slavném světle stvořitele. Kéž vede naši mysl a podněcuje v nás pochopení!“

Před *mandalou* se často koná předcítání z některé svaté knihy, přičemž věřící sedí se

vzpřímenými zády a zkříženými nohama na podlaze a hluboce dýchají, aby tím napomohli koncentraci. Lidé znovu a znovu prozpěvují posvátnou hinduistickou slabiku *aum* či *óm* a přejíždějí

rukou nad plamínkem lampy, aby se podíleli na moci a energii boha.

Uctívání obrazu je zahrnutím celého vesmíru do malého předmětu.

VINÓBA BHÁVÉ
(1895–1982),
INDICKÁ
NÁBOŽENSKÁ
POSTAVA

Obřady

Existuje šestnáct obřadů neboli *sanskár*, vyznačujících nejdůležitější etapy života – od početí až po smrt. Jsou-li obřady provedeny správně, mohou anulovat účinky záporné *karmy* a zajistit lepší znovuzrození v příštím životě.

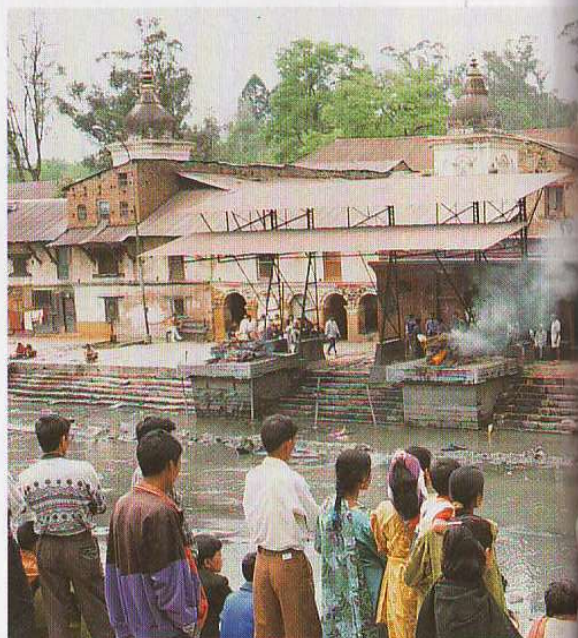
První tři *sanskáry* se provádějí už před narozením. Ta první se koná dokonce ještě před početím, kdy se novomanželé modlí, aby byli schopni mít děti. Druhá, na počátku těhotenství, prosí, aby byly matka i dítě ochráněny před zlými duchy. Po sedmi měsících těhotenství přichází další *sanskára*, o níž se věří, že zajistí matce i děcku trvale dobré zdraví. Hned po porodu se novorozeně umyje, na jazyk se mu nakreslí zlatým perem namočeným v medu posvátná slabika a na čelo narýsuje symbolické znamení.

*Podobně jako člověk odhazuje
zchátralé šaty a bere si nové,
stejně tak vtělený duch odhodí
zchátralá těla a vstupuje do
jiných, nových.*

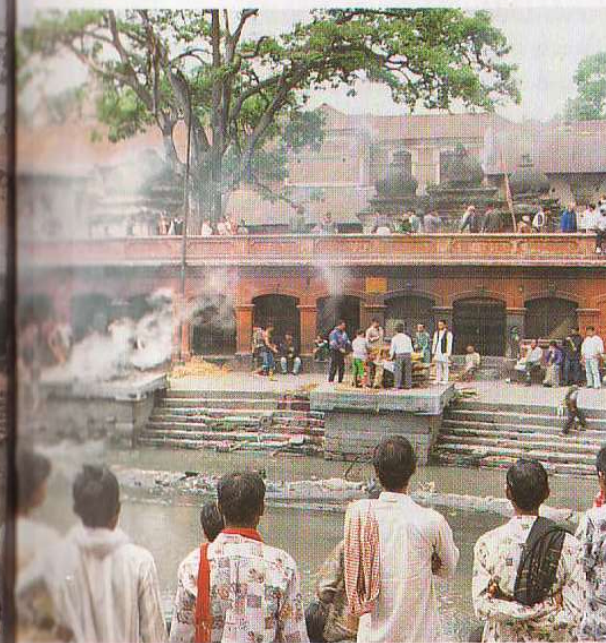
BHAGAVADGÍTA 2:22

Pojmenování

Jméno dítěte se tají až do 11. či 12. dne po porodu pro případ, že by se zlí duchové mohli pokusit je odnést, ještě než mu bude zjednána ochrana další *sanskárou*. Při ní přiváže kněz k tělu dítěte červenou nit jako symbol této ochrany a vloží mu do ručky kousek zlata na znamení, že je čeká šťastná budoucnost. Nato je nakreslen

Tělo je spáleno na schodech čili ghátech lemujičich břeh Gangy. Jestliže rodina nemůže spálit svého nebožtíka u této svaté řeky, rozhodí místo toho jeho popel do vody spolu s posvátnými květy měsíčku.

horoskop děcka a malý hinduista či hinduistka dostane jméno s použitím dvou či tří písmen ze zvěrokruhu na počátku. Pro chlapce následuje krátce poté další *sanskára*: ostříhají jim vlasy, zváží je a jejich ekvivalent ve zlatě je darován chudým.

Posvátná šňůra

Udělení posvátné šňůry neboli *upanajana* je desátou a nejvýznamnější *sanskárou*, při níž kněz zavěsí chlapci přes rameno trojdielnou nit. Tento obřad se koná u bráhmanských hochů mezi pátým a osmým rokem věku a u příslušníků nižších kast o něco později. Má vyznačit dobu, kdy chlapec

přechází do rukou gurua, aby se mu dostalo náboženské výchovy.

Svatba

Svatba znamená začátek postavení ‚hospodáře‘ a je to třináctá *sanskára*. Svatební obřad se koná u posvátného ohně a je plný symboliky. Novomanželé při něm sedmi kroky obejdou oheň, drží se za ruce a na každém kroku si dávají vzájemně sliby. Svátá kniha *Manuův zákoník* říká, že žena musí vždy milovat a ctít svého manžela, a ortodoxní hinduisté nepřipouštějí za žádných okolností rozvod.

Smrt

Anjésti, poslední *sanskárou*, je pohřební obřad. Podle tradice odvede jeho účastníky na místo kremace nejstarší syn a nejmladší je zase odvede zpět domů. Každý hinduista doufá, že zemře v dosahu řeky Gangy, aby jeho popel a kosti mohly být vloženy do jejích vod – a tak ukončily cyklus znovuzrození.

Svátky

Hinduismus je náboženství s ohromným množstvím svátků, i když se většina z nich slaví jenom místně. Svátky mají být zárukou pokračování hinduistických tradic a pomáhat dětem, aby se poučily o bozích.

Hinduistické náboženské svátky můžeme rozdělit do tří skupin.

Svátky založené na hinduistickém kalendáři

Základem první skupiny je hinduistický kalendář se vzorcem šesti období v roce o 354 dnech. Každé trvá dva měsíce a jsou to: jaro (od března do května), léto (od května do července), období dešťů (od července do září), podzim (od září do listopadu), zima (od listopadu do ledna) a dobré období (od ledna do března). Svátek světel *diválí* se koná po pět dní v říjnu nebo listopadu a je nejrozšířenějším hinduistickým svátkem. Pro

mnoho hinduistů je to doba uvítání Lakšmí, bohyně prosperity a štěstí, do domu.

Také *dašabrá* se slaví v říjnu či listopadu a oslavuje dobrotu bohů. Všechny hádky nebo neshody je třeba urovnat, ještě než svátek skončí, aby se v obci vytvořilo ovzduší spokojenosti.

Svátek *Sarasvatí* je pojmenován po oblíbené bohyni učenosti a moudrosti a může se slavit v kteroukoli dobu. Lidé při něm nosí po ulicích sochu bohyně v podobě krásné ženy sedící na labuti.

Svátky spjaté se zemědělským rokem

Druhá skupina zahrnuje svátky spojené s určitými obdobími

HÓLÍ

Svátek *hólí* se koná na jaře a soustřeďuje se kolem skutků Kršny v době, kdy jako *avatár* navštívil zemi. V té době je už jarní úroda bezpečně sklizena, takže *hólí* je dobou velkých radovánek. Výrazným rysem tohoto svátku je, že lidé házejí na druhé barevný prášek. Potom následuje *púdža* a polední jídlo, při němž je část potravin vhozena do ohně jako akt díkůvzdání.

V roce 2001 navštívilo *kumbhmélu* přes dvacet milionů poutníků, kteří se shromáždili v Prajágu. V hlavní den *mély* se jich deset milionů vykouvalo na místě, kde se do Gangy vlévá řeka Jamuna.

Hinduistické ženy, házející o svátku *hólí* jedna na druhou barvy. *Hólí* je dobou legrace a hravosti a kastovní přehrady jsou dočasně zbourány: členům nízkých kast je dovoleno házet barvy na příslušníky vyšších.

zemědělského roku. V zemi tak závislé na zemědělství, jako je Indie, jsou nejdůležitějšími částmi roku doby setí a sklizně. *Navarátri*, „svátek devíti nocí“, oslavuje zasetí zimní úrody. Na počátku tohoto svátku je zaseto do misky trocha ječmene, aby do skončení svátků vyrašil.

Mély

Svátky třetí skupiny oslavují významné události hinduistických legend a jsou známy jako *mély*. *Kumbhméla* se koná každých dvanáct let střídavě ve čtyřech různých centrech: Hardváru, Násiku, Prajágu a Udždžainu. Mýtus, na němž je založena, vypráví o bitvě bohů s démony o džbán s nektarem nesmrtnosti.

Bohové v ní sice zvítězili, ale v průběhu bitvy ukápaly čtyři kapky nektaru na místa, kde se koná *kumbhméla*.

K hinduistickým svátkům patří neodmyslitelně též hry, v nich ovšem hinduisté vždy hledají hlubší význam; domnívají se, že by se lidé neměli odvracet od svých žádostí, pokud je žádosti neopustí samy.

Cesty k vysvobození

Existují čtyři uznávané náboženské cesty k dosažení osobní spásy. Záleží na každém jedinci, kterou cestu si zvolí, i když některé jsou mnohem obtížnější.

Čtyři cesty k osobnímu vysvobození v hinduismu jsou způsoby, kterými může jedinec dosáhnout definitivního vymanění ze zdánlivě nekonečného cyklu zrodu, života a smrti.

Cesta bhakti

Bhakti je milující oddanost vůči jednomu z bohů. V *bhakti* hraje významnou roli domácí svatyně v každém hinduistickém domově, protože právě tady koná každý hinduista *púđžu* jako akt osobní oddanosti. Zpěv hymnů, vyprávění příběhů o bozích, tanec i slavení svátků – to všechno jsou základní složky bhaktické tradice.

Cesta karmy

Podle *Bhagavadgíty* je mravním zákonem existence, že dobré skutky plodí dobré ovoce a zlé činy špatné; to je karmanový zákon. Ten působí jako řetěz příčin a následků, protože způsob, jakým člověk žije v jednom životě, ovlivňuje to, jak se vrátí v příštím. Hinduisté věří, že všechno, co jedinec

Cokoli děláš, jíš, obětuješ jako obětinu, dáváš jako dar či konáš jako pokání, to všechno obětuj mně.

KRŠNA

udělá, ovlivní jeho *karmu*, a tak se lidská bytost musí snažit konat jenom skutky, které vytvářejí dobrou *karmu*.

Cesta džňány

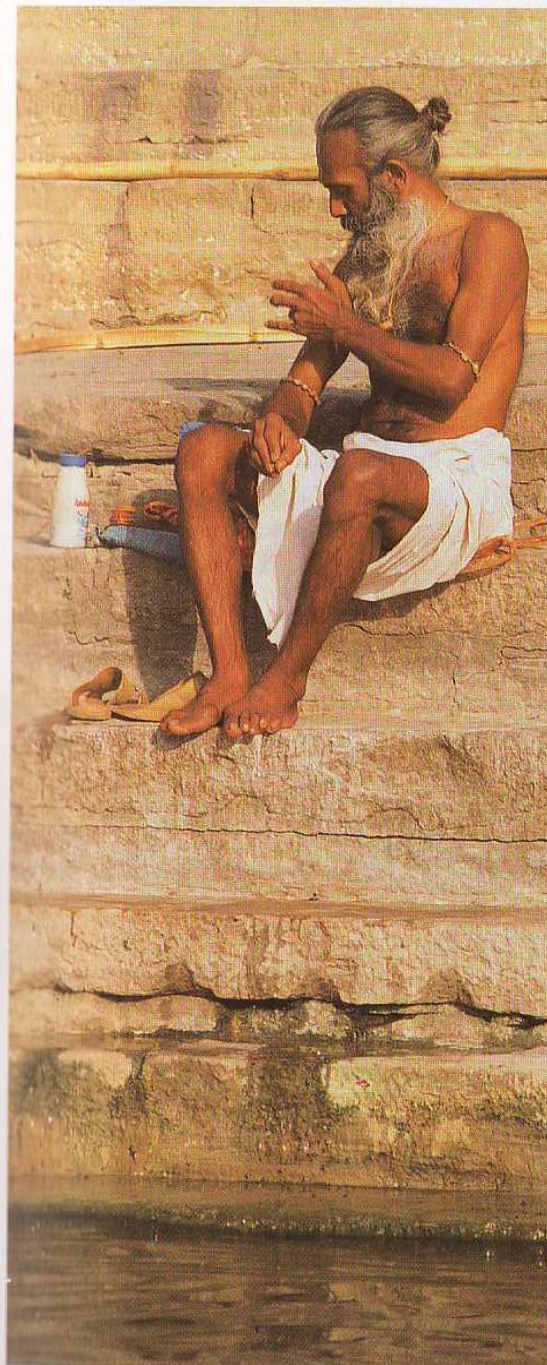
Džňána je tou nejobtížnější cestou k osobnímu vysvobození. Vyžaduje nejen neustálé vedení duchovního gurua, ale také schopnost pochopit všechna svatá písma – úkol skoro nemožný. Jen velmi málo lidí se kdy dokázalo oprostít od lpění na tomto světě jasným pochopením písem.

Cesta jógy

Jóga je duchovní disciplína tělesných a duševních cvičení, která se v Indii provádějí už tisíce roků. Mají za úkol obdařit jedince vládou nad myslí i tělem. Starobylé svaté knihy určily řadu požadavků pro lidi,

Hinduistická jóga má osm slupů. Zahrnují velké množství *ásan* neboli tělesných pozic a posledními stupni jsou meditace a stav vytržení *samádhi*. V něm je člověk přirovnáván k lotosovému květu ve špinavém rybníku: okolní špína se ho nedotkne. Vyšší je pak už jen vysvobození *mókša*.

Hinduistický svatý muž, ubírající se cestou, o níž doufá, že ho přivede k vysvobození neboli *mókši*. Nosi minimální oděv, postí se a provádí jógu. Živí se dary potravin a peněz od laiků.

kteří chtějí *jógou* zlomit své lpění na tomto světě. Musí prokazovat sebeovládání, nenásilnost, pravdivost a cudnost a vystříhat se chtivosti. Musí zvládnout určité jógické pozice, z nichž nejdůležitější je lotosová – způsob sedění se zkříženými nohama a chodidly položenými na stehnech. Koncentraci napomáhají také dechová cvičení a soustředění myslí na boží sochu. K tomu, aby mysl postupovala kupředu, lze použít i *manter* a pozvednout tím vědomí vlastní otevřenosti vůči nejvyššímu duchu *brahma*.

Poutě

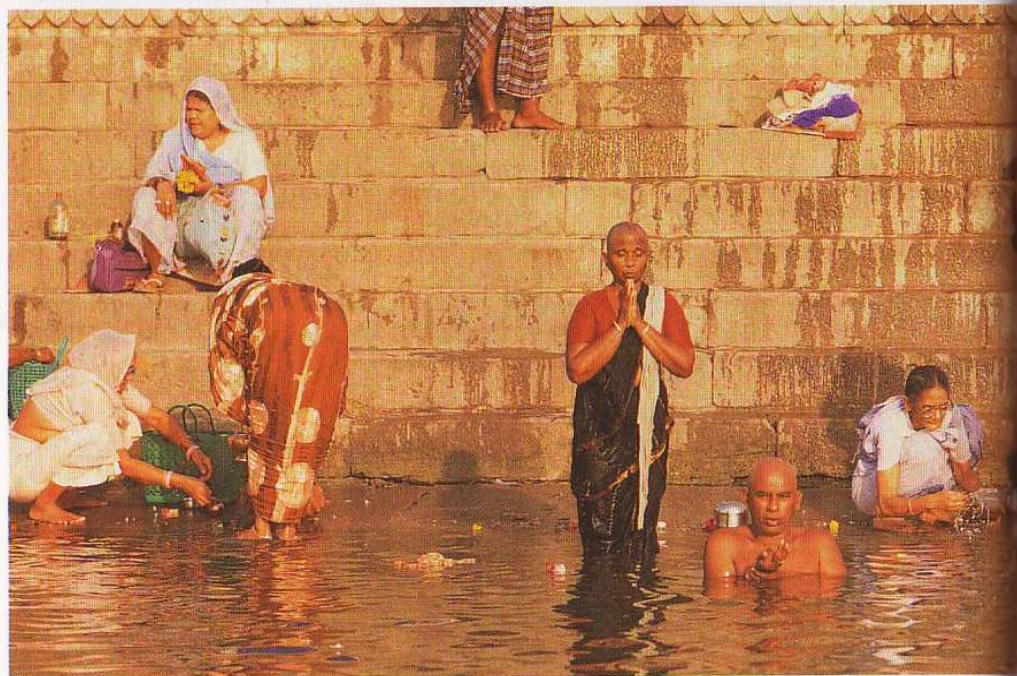
I když hinduisté nejsou povinni konat poutě na svatá místa své víry, dělá to mnoho z nich. Podniknout takovou cestu – často na velkou vzdálenost a se skutečnými potížemi – pomáhá poutníkovi k růstu vnitřní, duchovní síly. Je to také jeden ze způsobů, jak projevit Bohu svou oddanost a lásku.

Hinduisté konají poutě jako součást své duchovní cesty z mnoha různých důvodů: aby splnili duchovní slib daný zvolenému božstvu, aby se káli za porušení některého náboženského předpisu, aby vzdali díky za narození syna, aby si získali náboženské zásluhy, aby se očistili, nebo prostě aby

vyjádřili svou oddanost božstvu. Jiní se vydají na poutě zase proto, aby splnili přání zesnulého člena rodiny; většina hinduistů touží, aby jejich popel byl vysypán do vod svaté řeky, v naději, že je to přivede blíž k úniku z cyklu znovuzrození. Poutě poskytuje také příležitost k *daršanu*,

Poutníci při koupeli v řece Gange. Věří, že tato koupel přináší náboženské zásluhy a přibližuje jim vykoupení. Rituální omývání doprovázejí modlitby ke slunci.

ŘEKA GANGA

Řeka Ganga je obzvláště posvátná, protože protéká od svých pramenů v Himálaji celou severní Indií. Poutníci, navštěvující svaté město Váránasí, se myjí ve vodách Gangy, aby se jim dostalo požehnání pána vesmíru Šivy. Váránasí je považováno za mimořádně svaté, protože leží na soutoku dvou řek – Gangy a Varuny. Každý, kdo tu s mumláním „mantry překročením“ zemře, má zajištěno vysvobození a zrušení důsledků karmy.

V Indii jsou třicet čtyři hlavní poutní místa a nejdůležitější z nich jsou umístěna v přesných bodech kompasu. Sídli v nich bohové. Jsou to Džagannáthův chrám v Purí v Urise, Raméšvaram na jižním cípu Indie, Dvárka na západním pobřeží a Badrináth v Himálaji v nadmořské výšce tří tisíce metrů.

prodlévání v přítomnosti božstva, spatření *múrti*, jeho podoby ve formě sochy, a požehnání.

Posvátná místa

Nejednu část Indie považují hinduisté za posvátnou – mnoho z nich dokonce věří, že svatá je celá jejich země. Speciální místa zaplňují o svátcích davy věřících a nejoblíbenějším cílem poutí jsou hory, chrámy a řeky. Pohoří Himálaj považují za boha Himávanta, otce Šivovy choti Párvatí. Samotný Šiva prý sedí v meditaci na hoře Kailásu.

Sedm řek je u hinduistů posvátných – Indus, Ganga, Jamuna, Gódávarí, Narmada, Sarasvatí (která teče pod zemí) a Kávéri. Tři z těchto řek – Gangy, Narmady a Kávéri – pojímají jako bohyně. V zemi, která je často vyschlá a neúrodná, jsou řeky uctívány jako dárně života a energie.

Hinduismus dnes

Na světě je dnes přes osm set milionů hinduistů a početné hinduistické obce nalezneme ve více než sto šedesáti zemích. Každý šestý člověk dnešního světa je hinduista.

Duchovní vlastní hinduismu byla vždy Indie, kde žije osmdesát pět procent všech hinduistů – asi šest set padesát milionů lidí. V průběhu 19. a 20. století se objevila řada reformních hnutí, bojujících proti kastovnímu systému a jiným formám zaostalosti v zemi. Nejslavnějším reformátorem byl Mahátma Gándhí, který vedl v Indii křížovou výpravu proti „nedotknutelnosti“, postavení nejnižších vrstev kastovní společnosti odsuzujícímu miliony hinduistů k chudobě.

Velké komunity hinduistů žijí dnes v Západní Indii a Africe i na Šrí Lance, v Guyaně, na Fidži a Bali. Asi osm set tisíc hinduistů obývá Spojené státy. Je tu mnoho chrámů, například Šivův a Višnuův chrám v Livermore v Kalifornii, kde došlo k pokusu postarat se o všechny rozmanité hinduistické směry. Sbor zdejších kněží se snaží uspokojovat duchovní potřeby všech místních hinduistů. Menší hinduistické obce se

vyskytují také po celé Evropě; vedle Británie žije ta největší v Nizozemsku, kde je asi sto šedesát tisíc hinduistů.

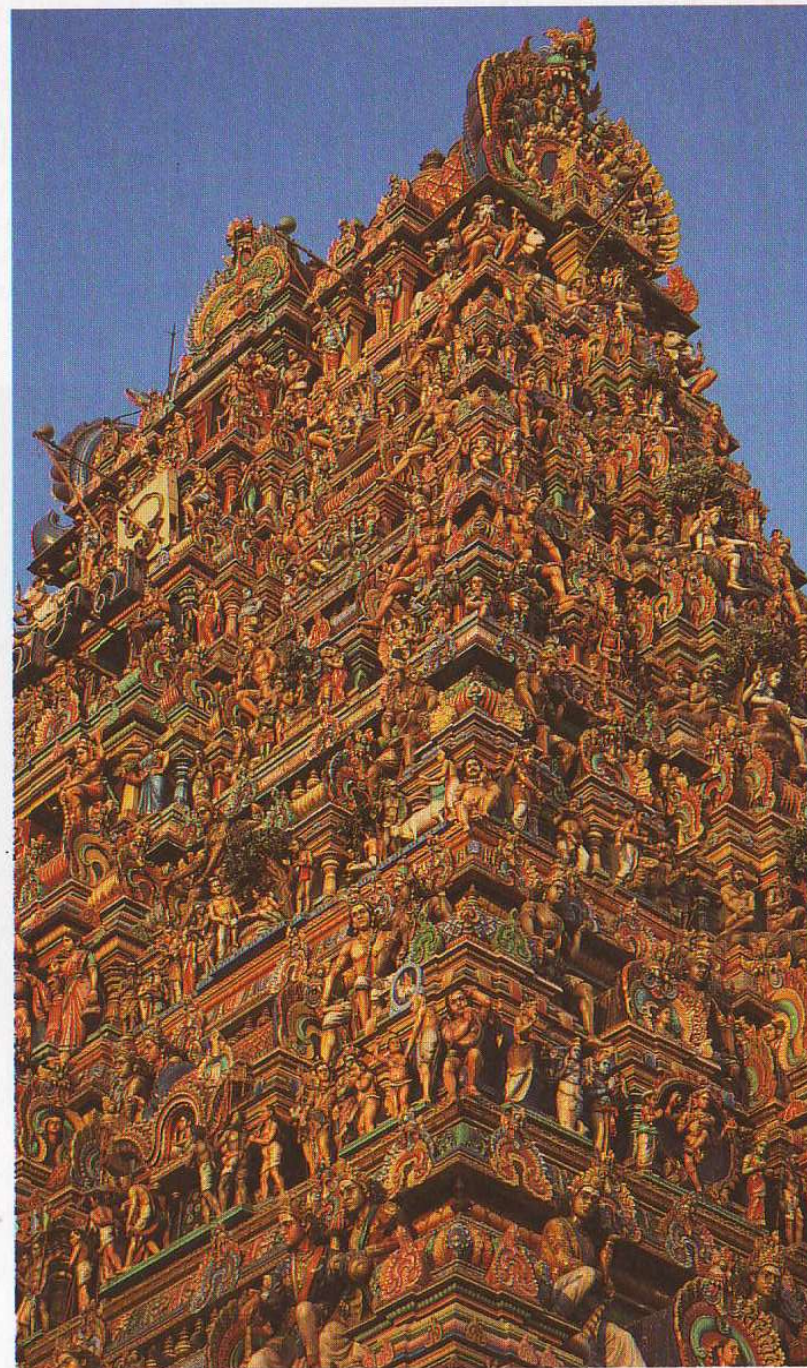
HINDUISMUS V BRITÁNII

Největší hinduistická komunita mimo Indii žije v Británii – víc než milion dvě stě tisíc. Od sklonku šedesátých let 20. století přicházejí do Británie hinduisté hlavně z Pákistánu, Bangladěše, Šrí Lanky, Indonésie, Guyany, Západní Indie, Singapuru, Malajsie a Ugandy. Snaží se zachovat si kulturní a náboženskou identitu návštěvami chrámů, aby zajistili, že se bude i nadále hovořit gudžarátštinou, hindštinou, paňdžábštinou a jinými indickými jazyky. Hinduisté věří, že náboženství, kulturní tradice a jazyk jsou spolu neoddělitelně spjaty – ztratíte-li jazyk, ztratíte brzy i ostatní.

Komunitě slouží přes sto šedesát chrámů. Ten nejokázalejší byl otevřen 20. srpna 1995 v Neasdenu v Londýně. Budova se svými vyřezávanými kupolemi, věžičkami a sloupy byla postavena podle návodů starověkých hinduistických spisů a poskytuje hinduistům v Británii a v celé Evropě nové těžiště.

Exteriér velkých hinduistických chrámů ohromuje jak svými rozměry, tak rozsahem výzdoby. Tento chrám je v Madrásu v jižní Indii.

K výslavbě chrámu v Neasdenu bylo použito dva tisíce osm set dvacet osm tun vápence z Bulharska a dva tisíce tun kararského mramoru z Itálie. Tento materiál byl dopraven na lodích do Indie, kde trvalo dvěma tisícům sochařům dva roky vytesat jednotlivé kusy. Všech dvacet šest tisíc tři sta součástí bylo očíslováno a převezeno do Londýna, kde byly sestaveny.

Lidé se řídí Buddhovým učením
Luž víc než dva a půl tisíce let
– od Indie, kde žil, až po Evropu
a Ameriku, kde je tato víra silná.
Na celém světě je skoro čtyři sta
milionů buddhistů.

Buddhisté věří, že lidské bytosti
jsou touhou připoutány k cyklu
zrození, života a smrti a že se mohou
nesčetněkrát narodit na různých
úrovních existence. Věřící také, že je

možné se vymanit ze sledu znovuzrodů
a dosáhnout nirvány. Buddhovo učení
je průvodcem pro všechny buddhisty,
kteří v sobě chtějí rozvíjet kvality
nenásilí, moudrosti a soucitu.
Nakonec budou stejně jako Buddha
i oni osvíceni.

Buddhisté věří v nejvyšší realitu,
ale neříkají jí ‚Bůh‘. O svém vyznání
hovoří raději jako o filozofii života
než jako o náboženství.

Buddha hlásal náboženství,
vyhýbající se teologickým
spekulacím. Byl by mohl být
jedním z největších světových
metafyziků, ale teoretizování
jej nezajímalo. Zda je svět
věčný či ne, zda je konečný nebo
nekonečný... Zda bude Buddha
existovat po smrti nebo ne...
O těchto otázkách zachovával
Buddha vznešené mlčení...

*Buddhismus nabízí způsob inteligentního
uvažování o lidském dilematu. Všichni
prožíváme to, že jsme se narodili v lidské
podobě a musíme... prožívat nejrůznější věci,
od těch nejlepších až po ty nejhorší, od radosti
po bolest... Těchto zkušeností útrap, růstu,
stárnutí a smrti není ušetřen nikdo...*

CTIHODNÝ SUMÉDHÓ

BUDDHISMUS

Obsah

Buddha	68
Formy buddhismu	70
Pisma	72
Články víry	74
Učení	76
Uctívání	78
Modlitba a meditace	80
Svátky a slavnosti	82
Buddhismus dnes	84

Buddha

Vysoce privilegovaný život Siddhárthy Gautamy v paláci se změnil navždy, když princ spatřil poprvé starého člověka, nemocného, skupinu truchlících pozůstalých a svatého muže. Po letech hledání pak našel odpověď na otázku utrpení.

Siddhártha Gautama se narodil pravděpodobně roku 560 př. n. l. v severovýchodní Indii, jednom z nejvýznamnějších intelektuálních a duchovních center světa. Jak vypráví legenda spjatá s jeho narozením, jeho matka Májá měla sen, že do jejího lůna vstoupil bílý slon. O deset měsíců později, o květnovém novoluní, kdy se otřásla země, porodila. Májá zemřela sedm dní po porodu, protože jak říká legenda, ta, která dala život Buddhovi, nemohla už posloužit žádnému jinému účelu. Dítě vychovalo ve velkém přepychu jeho tetá.

Ráhula

Mladý princ se oženil s Gópou nebo Jašódharou a svému prvorozenému synovi dal jméno Ráhula, což prý původně znamenalo 'řetěz', protože se cítil spoután svým způsobem života. Když se mu podařilo dostat se z paláce, posílily tento jeho pocit čtyři

zážitky:

- ◆ Spatřil chabého starého muže a viděl, jak stárí ničí paměť, krásu a sílu. Nikdy předtím se se stárím nestřetl.
- ◆ Spatřil nemocného týraného bolestmi; pohled na takové utrpení jím otřásl a ,zachvěl se jako odraz měsíce na zčeřené vodě.' Nikdy předtím se s utrpením nestřetl.
- ◆ Uviděl usazené truchlé v pohřebním průvodu a tragédie smrti ho znepokojila. Nikdy předtím se se smrtí nestřetl.
- ◆ Uviděl potulného svatého muže, spokojeného a plného

Když se pak přiblížila třetí část noci, pomyslel si: 'Běda, všechno živé se vyčerpá. Znovu a znovu se rodí, stárnou a umírají, přecházejí do nového života a rodí se znovu. A co je víc, touha a slepé naděje je poutají a jsou od narození slepi. Vyděšení nevědí dosud, jak z tohoto velikého zla uniknout.' Siddhártha poznal, že klíčem je nedostatek sebepoznání.

BUDDHISTICKÁ PÍSMÁ

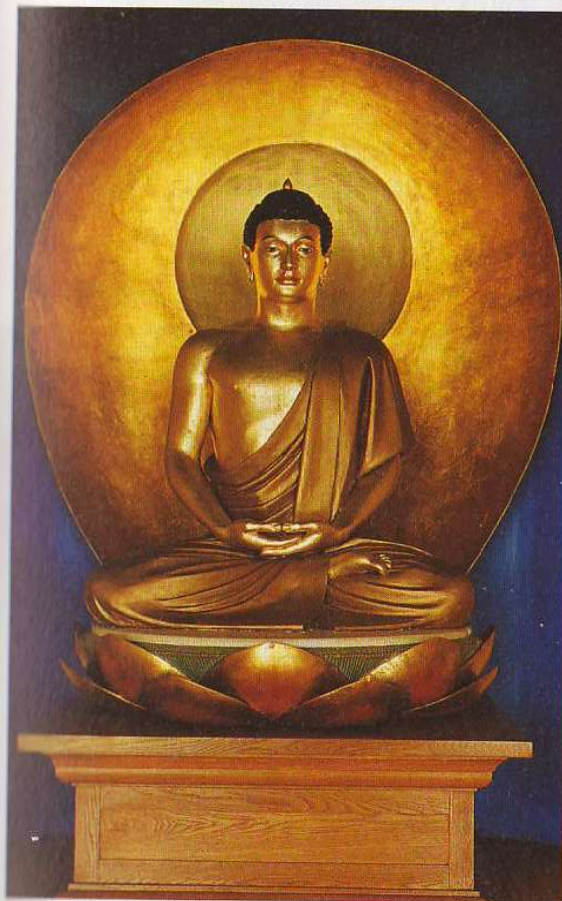
Když byl Siddhártha Gautama ještě dítě, prorokoval jeden hinduistický bráhma, že se stane osvícenou bytostí, která bude pomáhat jiným překonávat utrpení v životě. Potvrdilo to osm dalších bráhmánů.

radosti, jak chodí po světě s miskou na almužnu. Najednou pochopil, že všechny radosti života jsou bezcenné. Zatoužil nyní po pravém poznání, a tak uprostřed noci opustil palác, aby je našel.

Probuzení

V hledání pravého poznání se Siddhártha připojil k mnoha jiným svatým mužům. Napřed to zkoušel s prováděním jógy. Potom žil s pěti společníky po

Osvícený Buddha. Reakcí Siddhárthy Gautamy na to, když spatřil utrpení, bylo, že začal pátrat po smyslu života. Po pěti letech přísného asketismu prošel třemi etapami osvícení a stal se Buddhou.

pět let v krajní chudobě. Odpověď však nepřicházela. Nato usedl pod strom *bódhi*, aby se věnoval meditaci. A tehdy se to stalo. V následujících třech nocích, když odolal pokušení zlého Máry, prošel třemi etapami osvícení. V první noci prošly před jeho očima všechny jeho minulé životy. Ve druhé noci spatřil cyklus zrození, života a smrti i zákon, který jej ovládá. Třetí noci dospěl k pochopení čtyř vznešených pravd: o univerzálnosti utrpení, o původu strasti (lidské touze), o léčbě strasti a o způsobu, jak tuto léčbu nalézt. Uvědomil si, že trpí všichni lidé; strast pochází z lidského toužení, a jestliže toto toužení ustane, ustane i strast. Tak se stal Buddhou – ,probuzeným'.

Nato požádal vysoký bůh Brahma Siddhárthu, aby k osvícení pomohl i druhým. Dělal to pak po dalších čtyřicet čtyři roků a jeho prvními stoupenci bylo oněch pět jeho druhů v chudobě.

Formy buddhismu

V staletích po Buddhově smrti se objevily jako dvě hlavní školy buddhistického myšlení théravádový a mahájánový buddhismus.

Théravádový buddhismus (zvaný také hínajána neboli menší vůz) je způsob cesty ke spáse, používaný hlavně mnichy. Mahájánový buddhismus je z obou škol větší a má přes tři sta milionů vyznavačů na celém světě.

Théravádový buddhismus

K učení théravády se hlásí buddhisté na Šrí Lance, v Myanmaru (dřívější Barmě), Thajsku a jiných částech Jihovýchodní Asie. *Théraváda* znamená ‚cesta starších‘. Její

učení je založeno na spisech nazývaných souhrnně pálijský kánon, o němž théravádinští buddhisté věří, že je zcela přesným záznamem toho, co řekl a dělal Buddha. Pálijský kánon kromě toho zdůrazňuje, že Buddha byl jen člověk, jeden ze sledu *buddhů*, a že osvícení lze dosáhnout tím, že se člověk řídí jeho příkladem a učením.

Théravádinské společenství se skládá ze dvou skupin lidí:

◆ Mniši a mnišky čili *bhikšusové* a *bhikšuní* jsou svou stravou

Buddhističtí mniši při své ranní obchůzce po vesnici za almužnou v Myanmaru (dřívější Barmě).

ZENOVÝ BUDDHISMUS

Z mnoha typů buddhismu v Japonsku je určitě nejzvláštnější zen. Učí, že člověk musí proniknout za slova, má-li pochopit bytí. Mnich stráví třeba celý život meditací o jediné větě nebo slově zvaných kóan. Kóan je hádanka, na kterou neexistuje odpověď; nejpopulárnější je: ‚Jak zní tlesknutí jednou rukou?‘ Jako pomůcku k meditaci vytvářejí zenoví buddhisté často krásné zahrady.

a odíváním plně závislí na laických buddhistech, a protože jsou osvobozeni od všech domácích povinností, mají nejlepší šanci dosáhnout *nirvány*. Nejblíží k osvícení to mají ‚lesní mniši‘, kteří provádějí velmi přísnou formu meditace. Pro laika je skoro nemožné dosáhnout osvícení, takže kdo to s jeho dosažením myslí vážně, musí se stát mnichem nebo mniškou – *bhikšuem* či *bhikšuní*.
◆ Hospodáři získávají zásluhy pro příští znovuzrození obětováním potravy, oděvů i peněz mnichům a mniškám.

Mahájánový buddhismus

Mahájána znamená ‚velký vůz‘ a mahájánští buddhisté pohlížejí

na Siddhárthu Gautamu jako na nadpřirozenou bytost. Věřící také, že existovalo, existuje a bude existovat mnoho dalších *buddhů*. Mahájánový buddhismus o sobě tvrdí, že k osvícení nabízí víc možností než théravádový. Je založen na třech principech, o nichž se věří, že jsou ve shodě s Buddhovým učením:
◆ Aby lidé dosáhli *nirvány*, nemusí spoléhat jenom na své vlastní úsilí. K probuzení jim pomáhají *bódhisattvové* – lidé, kteří už dosáhli osvícení, ale dobrovolně zůstávají na zemi, aby k *nirvāně* dopomohli i druhým.

◆ Jako vozidla na cestě k osvícení lze použít čehokoli – včetně *manter*, *kóanů*, štípání dříví nebo nošení vody.
◆ Těm, kdo chtějí dosáhnout probuzení, může pomáhat *sangha*. Je to společenství mnichů a mnišek řídicích se Buddhovým učením.

Mahájánový buddhismus je rozdělen na mnoho škol a je hlavní formou buddhismu v Japonsku, Koreji, Mongolsku, Číně, Tibetu a Nepálu.

Písma

Jako výborný učitel používal Buddha ke sdělování svého učení podobenství, ilustrace z přírody, přirovnání, metafory, otázky a odpovědi, diskuse a rozpravy – ale nic z toho nezapsal. Po jeho smrti začali shromažďovat fragmenty Buddhova učení jeho učedníci.

Buddhistická písma spadají do dvou hlavních skupin: těch, o nichž tradice učí, že pocházejí od samotného Buddha, a spisů různých svatých mužů a učenců. Théravádový i mahájánový buddhismus mají svá vlastní písma.

Písma théravády

Po řadu století uchovávala a předávala Buddhovo rané učení *sangha*, obec buddhistických mnichů a mnišek. V prvním století př. n. l. bylo toto učení zapsáno na Štří Lance v jazyce páli na palmové listy. Pálijským dialektem hovořil údajně sám Buddha. Tyto spisy jsou známy jako *pálijský kánon*. Nazývá se *Tipitaka* (Tři koše) a je rozdělen na tři oddíly:

◆ *Vinajapitaka* se zabývá *sanghou*.

◆ *Suttapitaka* se skládá z různých rozprav, jak je přednesl Buddha.

*Lpět na nějakém názoru
a pohlížet na jiné jako
na nižší – tomu říká
moudrý člověk pouto.*

SUTTANIPÁTA

◆ *Abhidhammapitaka* je složena z rozborů Buddhova učení.

Tato písma se dodnes čtou v původním jazyce, kde je to jen možné, ale plně přijatelné je i používání překladů.

Písma mahájány

Nejranější mahájánská písma byla sepsána v klasickém indickém jazyce sanskrtu. Mnoho z jejich obsahu lze nalézt i v pálijském kánonu, ale k tomu byly přidány další knihy. Tvrdí se, že tato dodatečná díla jsou stejně autoritativní jako Buddhova slova. Jedním z nejslavnějších je *Vimalakirtisútra*, hovořící o hospodáři, který byl svatější než všichni *bódhisattvové*.

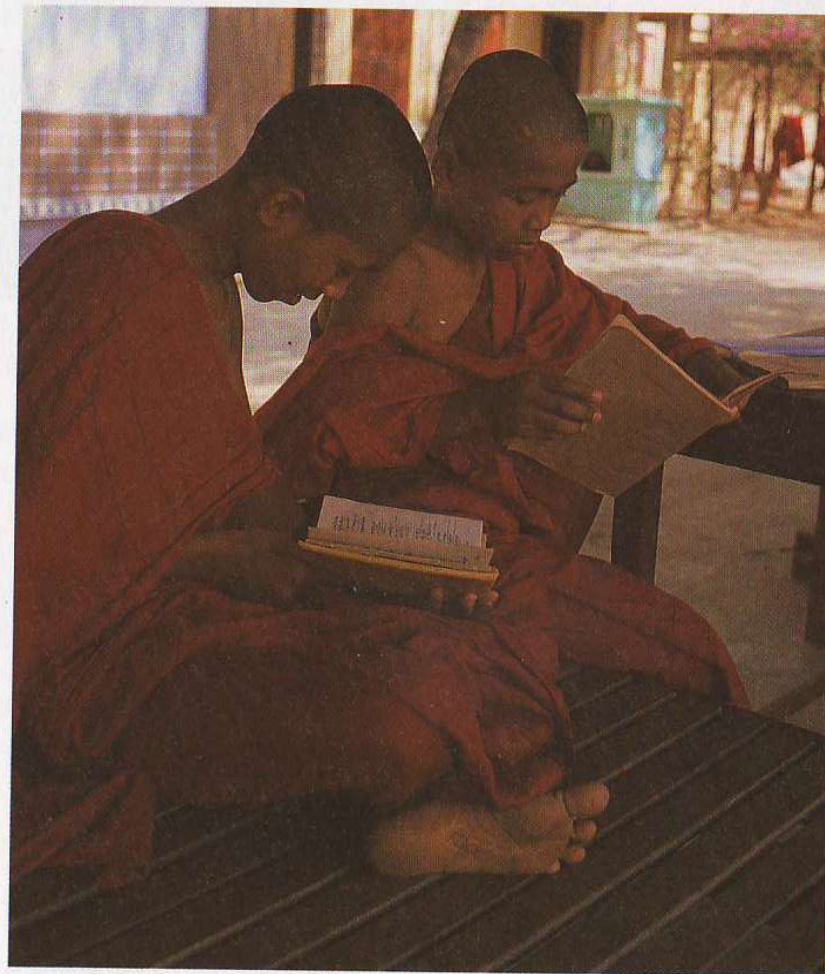

Tibetští buddhisté věří, že mnoho písem bylo ukryto, dokud nebylo buddhistické společenství připraveno je přijmout a pochopit jejich učení. Takové spisy se objevují dodnes. Nejslavnější z nich je *Tibetská kniha mrtvých*.

Je nesnadné si učinit úplnou představu o Buddhově pohledu na život, neboť své učení nezachytil písemně, a než

vznikly první písemné záznamy, uplynulo sto padesát let. A když se objevily, bylo jich ohromující množství a s různorodým obsahem. Přesto díky tomu, že tehdy lidem sloužila paměť dobře, můžeme ve změní pramenů vystopovat dostatečně koherentní okruh myšlenek, o nichž se můžeme domnívat, že pocházejí přímo od Buddha samotného.

Novici v klášteře v Myanmaru (dřívější Barmě) studují písma. Neexistuje žádný obecně uznávaný kánon, ale různé buddhistické tradice uctívají své vlastní soubory spisů.

Články víry

Když Buddha dosáhl osvícení, rozhodl se upustit od okamžitého odchodu do *nirvány*, aby sdělil svou vizi druhým. Tato vize spočívá ve čtyřech vznešených pravdách a sledování osmidílné stezky (střední cesty).

Čtvero vznešených pravd
a osmidílná stezka tvoří
jádro Buddhova učení.

Čtyři vznešené pravdy

Celá buddhistická praxe je zaměřena k tomu, aby pomáhala lidem dosáhnout pochopení čtyř vznešených pravd, jež jsou základem veškeré buddhistické víry:

- ◆ Celý život obsahuje strast. Buddhistické učení má pomoci lidem ji pochopit a překonat.
- ◆ Příčinou strasti je touha po životě, radostech a penězích.
- ◆ Odstranit tuto touhu znamená odstranit také strast.
- ◆ Jedinou cestou k odstranění této touhy je střední cesta mezi asketismem a rozkošnictvím.

Eliminováním sobecké touhy a lpění na tomto světě je možné definitivně rozbít cyklus zrození, života a smrti. Dosáhne se toho sledováním

osmidílné stezky čili střední cesty mezi extrémní asketismu a smyslnosti.

Osmidílná stezka

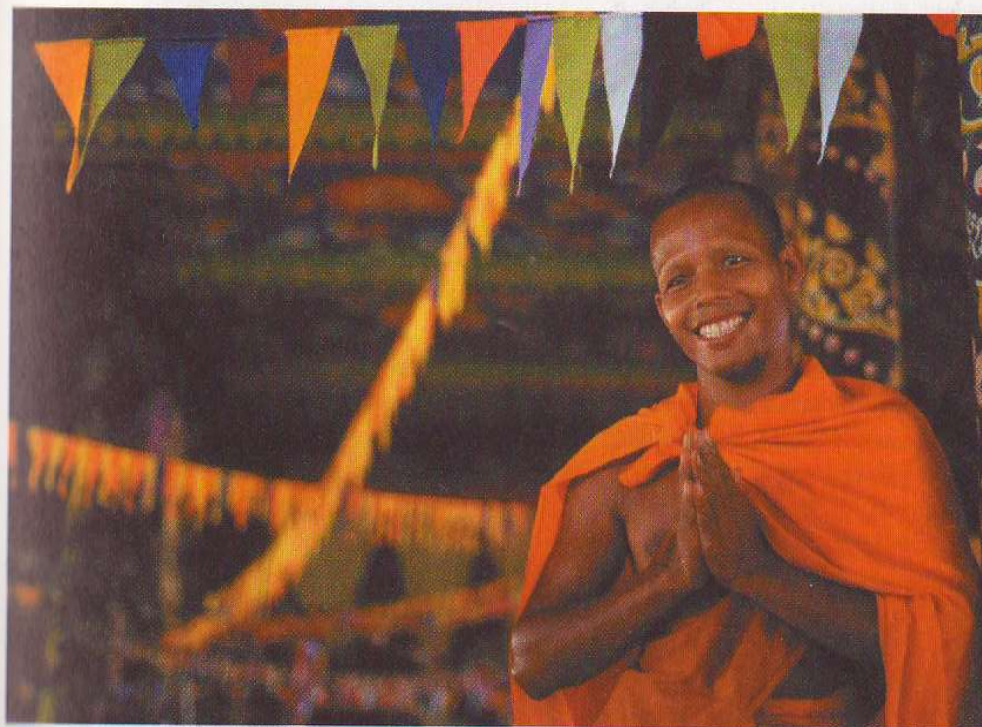
Aby jeho stoupenci pochopili tuto stezku – střední cestu – dal jim Buddha řadu „obrazů“. Příkladně ji k nádrži s vodou pro ty, kdo žízní; k ohni pro ohřátí těch, kdo trpí chladem; k oděvu pro nahé; a k lampě pro ty, které obklopuje temnota. Jednotlivé kroky po této osmidílné stezce jsou jako paprsky kola: i když každý z nich má svou vlastní hodnotu, skutečnou

Toto, bhikkhuové, je vznešená pravda o strasti: smrt je strast; přítomnost věcí, jež nenávidíme, je strast; odloučení od toho, co milujeme, je strast; nezískat to, po čem toužíme, je strast. Krátce řečeno pateré lpění na bytí je strast. Veškerá existence je dukkha (strast).

BUDDHA

Jedním z Buddhových titulů je *tathágata* (takto odešlý) a při sledování střední cesty následuje každý buddhista Buddhu k osvícení.

Buddhovo učení vysvětluje povahu strasti a jak uniknout z ní a z nekonečného cyklu zrození, smrti a znovuzrození dosažením stavu nirvány. Všechno v životě ovládá karma – zákon příčiny a následku. Mravně dobrý život vytváří pozitivní karmu pro příští život. Ale konečným cílem je dosáhnout nirvány a zcela se osvobodit od zákona karmy.

sílu jim dodává jejich jednota. Tuto osmici „paprsků“ tvoří:

- ◆ správné chápání čtyř vznešených pravd;
- ◆ správný záměr, vedoucí k lásce ke všem živým formám, i k těm nejskromnějším;
- ◆ správná řeč, která musí být čistá, ušlechtilá a dobře zamýšlená;
- ◆ správné chování, zahrnující mravně jednání, ohleduplnost ke druhým a laskavost vůči všem živým tvorům;
- ◆ správné žití, což znamená, že buddhista si nesmí vydělávat na živobytí ničím, co zahrnuje násilí, ani vyznáváním jiného

náboženství; buddhistické mnichy musí žít v obci;
◆ správné úsilí o vyloučení všech špatných myšlenek;
◆ správná bedlivost včetně věnování neustálé pozornosti potřebám druhých;
◆ správné soustředění používající meditaci, která umožní člověku získat vnitřní klid a být v míru se sebou samým i se světem.

Učení

Ke čtyřem vznešeným pravdám a osmidílné stezce byla později přidána řada dalších učení. Nevýznamnější z nich je patero předpisů.

Cyklus zrození, života a smrti znamená, že nic z této existence není trvalé a všechno je ve stavu neustálého toku. Tato skutečnost je známa jako *aničča*, což znamená ‚nestálost‘. Když lidské bytosti usilují o trvalost, vede to ke strasti (*dukkha*). Buddha učil, že jelikož všechno lidské se

neustále mění, obsahuje veškerá zkušenost strast, a že neexistuje žádné trvalé ‚já‘, které by zůstávalo beze změny. V tomto ohledu se buddhismus liší od hinduismu. Hinduismus učí, že existuje trvalá duše, *átman*, která přežívá smrt a rodí se stále znovu. Buddha však kázal, že ‚duše‘ není nic víc než svazek

Kolo života, kterým otáčí bůh smrti Jama. Střední kroužek představuje chtivost, nenávisť a klam. Další kruh směrem ven ukazuje různé sféry existence, od oblasti pekla až po oblast bohů. Vnější kruh zobrazuje řetěz karmy. Celý cyklus se neustále opakuje.

Většina buddhistů jsou vegetariáni a pacifisté.

zkušeností, který se smrtí vyprchá.

Patero předpisů

Pětice předpisů tvoří morální vodítko, jehož se snaží přidržovat všichni buddhisté:

◆ Vyhýbají se braní života nebo ubližování kterékoli živé bytosti.

◆ Vyhýbají se braní toho, co jim nebylo dáno.

Dharma, bhikkhuové, je jako člověk, který jde na cesty a uvidí velký pruh vody... ale není tu ani člun k přeplutí ani most k překročení... Napadne ho, že aby se dostal na druhý břeh... zhotoví si vor z trávy a holí... Když to udělá a přepraví se, uvědomí si, že vor byl velmi užitečný, a uvažuje dál, jestli by si ho neměl vzít s sebou... Co si myslíte vy, mniši?

BUDDHA

KARMA A REINKARNACE

Souhrn skutků člověka čili karma má přímý vliv na podobu jeho příští existence. Celkový rozsah morálních skutků rozhoduje o tom, zda se jedinec převtělí, nebo dosáhne nirvány. Laičtí buddhisté se snaží vytvářet si dobrou karmu prováděním chvályhodných skutků. Tak mohou doufat v příznivé znovuzrození. Vedle chápání čtyř ušlechtilých pravd a sledování osmidílné cesty snaží se buddhisté nashromáždit dobrou karmu také podporováním místních mnichů. Protože mnichům není dovoleno vydělávat si peníze, jsou svou potravou a oděvem závislí na místní buddhistické komunitě. Laičtí buddhisté často financují vysvěcování mnichů a vkládají do jejich misek na almužnu potraviny a jiné dary. Mniši směji žebrat jediné dopoledne.

- ◆ Vyhýbají se veškerému špatnému sexuálnímu chování.
- ◆ Vyhýbají se veškeré nevhodné řeči, jako je lež, pomlouvání a šíření pověstí.
- ◆ Vyhýbají se jakémukoli styku s drogami a alkoholem, protože zatemňují mysl a soudnost.

Nirvána

Nikdy nekončícímu cyklu zrození, života a smrti se říká *sansára*, což značí ‚nekonečné putování‘. Součástí tohoto cyklu je všechno živé a nemůže být z něho vysvobozeno, dokud nedosáhne *nirvány*. *Nirvána*, ‚místo chladu‘, je stav, v němž byly uhašeny plameny vášně a chtivosti.

Uctívání

Buddha byl učitel a ne bůh. Buddhistické uctívání – ať už v klášteře, chrámu nebo doma – je vzdávání pocty před Buddhovou sochou nebo recitování posvátných modliteb.

Hlavním centrem buddhistické zbožnosti je klášter čili *vihára*, i když se uctívání provádí také v chrámu a ve svatyni buddhistického domova.

Klášter

Klášter je místem duchovní činnosti i výuky a studia. Mniši tu žijí životem zbožnosti a meditace, jejichž tajemství mají předávat laickým buddhistům. Učí lidi znát *dharmu* – ‚vesmírný zákon‘, Buddhovo učení – a snaží se uspokojovat jejich duchovní potřeby. Mniši se účastní také nejdůležitějších obřadů, zejména při narození, svatbě a smrti.

Buddhističtí mniši žijí podle předpisů pálijského kánonu. Dodržují také patero předpisů, ke kterým je přidáno pět dalších pravidel:

- ◆ Nesmějí se účastnit zábavy v žádné podobě včetně zpěvu a tance.
- ◆ Nesmějí spát v luxusních postelích.

- ◆ Nesmějí jíst v dobách mimo ty, které určuje klášterní rozvrh.
- ◆ Nesmějí používat parfémy nebo dezodoranty.
- ◆ Nesmějí přijímat žádné dary ze zlata nebo stříbra.

Projevy zbožnosti

Tělo, jazyk a myšlení jsou integrální složky buddhistického uctívání, takže jsou do něho zahrnuty mlčenlivé meditace, výuka, přinášení obětí i zpěv. Než věřící vstoupí do svatyně, ve které jsou Buddhovy obrazy a sochy, zuje si obuv. Potom sepne ruce a uctí Buddha buď pokleknutím (jako théravádínští buddhisté) nebo vestoje (jako tibetští buddhisté).

Obětují Buddhovi tyto květiny – kež dosáhnou skrze tuto zásluhu vysvobození! Jako tyto květiny musí zvadnout, směruje i mé tělo ke zkáze.

Buddhovi vonného těla a tváře, vonícímu nekonečnou ctností, obětují toto vonné kadidlo.

BUDDHISTICKÁ MODLITBA

Chrám serského kláštera nedaleko Lhasy v Tibetu. Tibet byl úzce spjat s monastickou tradicí až do uzavření klášterů čínskými úřady, k němuž došlo v padesátých letech 20. století.

Obětovat lze trojí základní obětiny:

- ◆ Květiny se obětují jako připomínka nestálosti života.
- ◆ Světlo se obětuje, aby rozptýlilo tmu.
- ◆ Kadidlo se obětuje, aby připomnělo trvalou vůni Buddhova učení.

Mahájánští buddhisté provádějí sedmero obětování Buddhovi. Často je symbolizuje sedm mís s vodou, které je možné použít k pití, koupeli a umytí nohou.

Po provedení oběti se na závěr vyzývá trojí útočiště – Buddha, *dharmu* a *sangha* – a recituje patero předpisů. Někdy se prozpěvují i *mantry* a následuje období tiché meditace. Než skončí obřad, koná se zpravidla i kázání.

Modlitba a meditace

Buddhisté meditují, aby osvobodili svou mysl od agresivity, závisti a chtivosti, které tvoří normálně součást lidských podmínek. Mohou tím dosáhnout toho, že do jejich mysli vstoupí přirozený klid a moudrost.

Když buddhista vejde do svatyně v chrámu a uvidí Buddhovu sochu, inspiruje ho milující laskavost, soucit, radost a důstojnost Mistra – stav bytí, o který všichni usilují. Meditace a modlitba jsou dva duchovní prostředky, kterých je k dosažení tohoto stavu možné použít.

Modlitba

Buddhisté v Nepálu a Tibetu používají jako pomůcku při modlení růženec (*málu*). Může mít sto osm, padesát čtyři nebo dvacet sedm kuliček, jež jsou zhotoveny ze semen, dřeva nebo umělé hmoty. Buddhisté používají růženec k tomu, aby počítali, kolikrát provedou prostraci, a aby jim pomáhal v soustředění. Na každou kuličku zapívají *mantru* nebo vysloví jméno *Buddhy* nebo *bódbisattvy*. Růženec obsahuje někdy tři větší kuličky, aby připomínaly věřícím trojí útočiště – *Buddhu*, *dharmu* a *sanghu*.

Tibetští buddhisté věří, že mnohonásobné opakování

mantry vyvolává v člověku dobré vibrace. Opakuje-li se *mantra* dostatečně často, otevře mysl vyšší formě vědomí. Nejvýznamnější mantra – *óm mani padmé hum* – je známa jako ‚klenot v lotosu‘, protože se o ní věří, že zahrnuje jádro Buddhova učení. Tento ‚klenot‘ bývá také napsán na mosazných válcích zvaných modlicí mlýnky. Každý klášter a *vihára* má soubor modlicích mlýnků, které lidé roztáčejí, aby vysílaly vibrace do všech světových stran.

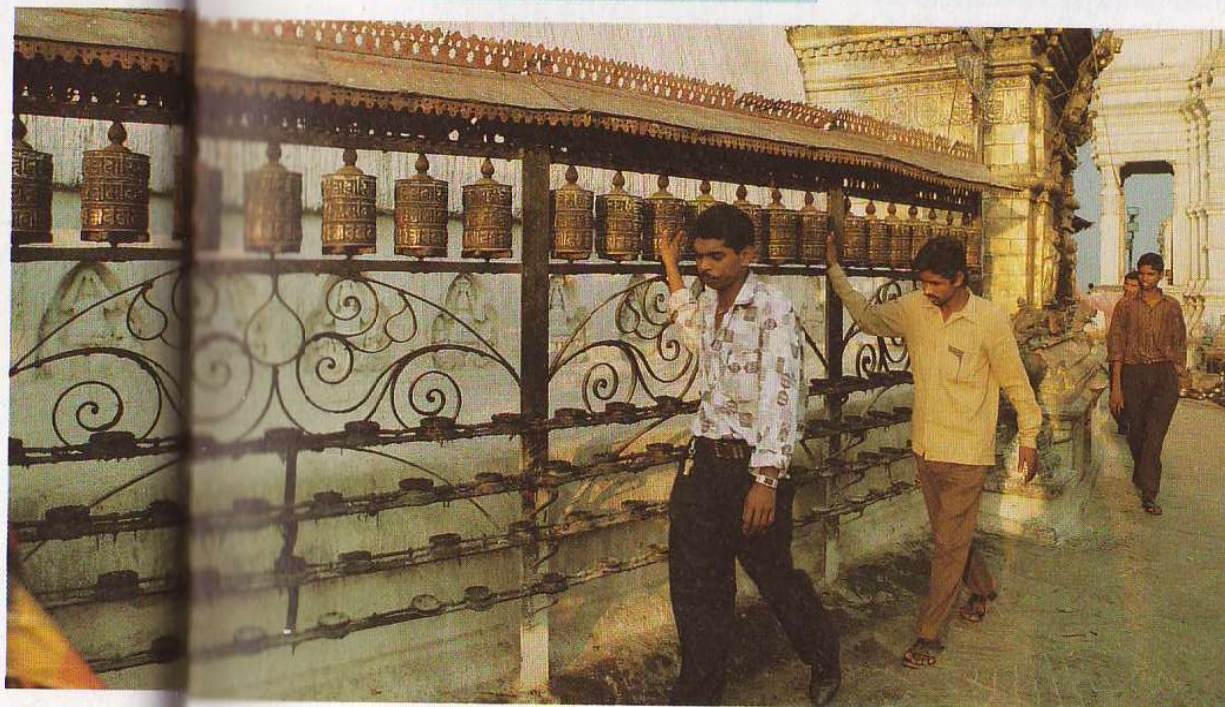
Meditace

Protože Buddha dosáhl osvícení meditováním, je meditace důležitá pro všechny buddhisty – klášterní i laické. Existují její dvě základní formy:

◆ Úkolem *samathy* je vést k rozvíjení mysli a skutečnému duševnímu klidu. Mysl je normálně vinou rozptylování smysly, tužbami a přemýšlením ve stavu neustálého toku. Tento druh meditace osvobozuje mysl a dává jí jediné ohnisko.

Točení modlicími mlýny. Na povrchu každého válce je napsán verš čili mantra, takže tato mantra se opakuje tolikrát, kolikrát věřící otočí mlýnem.

Ačkoli *mála* může mít až sto osm zrn, toto množství z ní činí reobratný a hlučný meditační nástroj, a tak ho používají jenom kněží. Laičtí buddhisté používají častěji růženec s dvaceti sedmi kuličkami včetně větších zrn na 1., 7. a 21. místě, aby si připomněli trojí útočiště – *Buddhu*, jeho učení a *sanghu*.

Modlitba jako taková v buddhismu neexistuje, protože není komu ji pronášet. Při své pobožnosti si říkám: ‚Budu se snažit napodobovat Buddhův život podle svých nejlepších schopností.‘ A tak mám svou svatyni a i mé děti, než jdou do práce nebo do školy, tam provedou pobožnost a teprve potom odejdou. Je to skoro stejně jako mít portrét svých rodičů, aby vám připomněl lásku, kterou k vám chovali.

Z INTERVIEW S JEDNÍM
BUDDHISTOU
O SVĚTOVÝCH NÁBOŽENSTVÍCH
V BBC V ROCE 1983

◆ Úkolem meditace zvané *vipassana* je poskytnout vhled do pravd nestálosti (*aničča*), strasti (*dukkha*) a ‚nejáství‘ (*anatta, anátman*).

Vipassana je vyšší než *samatha*, protože je výrazně buddhistická a vytváří druh chápání vedoucího k osvícení. Ve všech théravádinských meditačních střediscích tvoří základnu učení.

Svátky a slavnosti

Buddha učil, že lidé nemají přikládat žádný duchovní význam svátkům, a tak je buddhisté nehodnotí příliš vysoko. To, na čem hlavně záleží, je duševní postoj toho, kdo oslavuje.

Datum a smysl každého buddhistického svátku závisí na tradicích a kultuře jednotlivých zemí. Značně odlišné jsou například svátky na Šrí Lance a v Japonsku. Mnoho svátků připomíná Buddhův život. Jiné oslavují *bódhisattvy*, významné učitele nebo události z dějin buddhismu. Často se k těmto buddhistickým svátkům druží oslavy, které vyznačují události zemědělského roku.

Vésákh

Věří se, že k narození, osvícení i skonu Buddha došlo ve stejný den v měsíci *vésákhu* (květen–červen). Buddhisté oslavují tyto události o svátku *vésákhu*. Zdobí své domy a přinášejí do chrámu obětiny. Používají svíčky a jiná světla, aby symbolizovaly Buddhovo osvícení. Je to podle víry také doba, kdy Buddha poprvé kázal *dharmu*, a v mnoha

Oddanost Buddhovi je součástí všedního života v zemích s velkou buddhistickou obcí, jako je Šrí Lanka a Thajsko. Důvěrně známým zjevem jsou tu chrámy, svatyně a kláštery.

Mnoho buddhistů si navzájem posílá *vésákhové* pozdravy, ozdobené lotosem jako symbolem čistoty, obrázkem Buddhova narození, osvícení či smrti nebo třeba stromu *bódhi*.

buddhistických zemích je to veselý svátek.

Upósatha

Upósathové dny jsou spjaty s měsíčními fázemi a jinými speciálními dny lunárního kalendáře. Slovo *upósatha* znamená „vstoupení“ a buddhisté nosí v tyto dny sváteční oděv, zpravidla bílé roucho, a přicházejí do místní *viháry*, aby se připojili k recitaci a zpěvu mnichů. Tráví také hodně času meditací a plní desatero předpisů pro tento den, jimiž si získávají mimořádné zásluhy pro lepší příští reinkarnaci.

Místní svátky

Vedle těchto hlavních svátků jsou ještě jiné, které se slaví jenom místně. Některé z nich jsou spjaty s Buddhovými ostatky; patří k nim například

Lampu, která září pevným plamenem a ničí temnotu, přináším v oběť uprawdě osvícené lampě světa. Kouř plný vůně přináším v oběť jedinému, hodnému jej přijmout.

Z MODLITBY K VÉSÁKHOVÉMU SVÁTKU

známý Svátek posvátného zubu v Kandy na Šrí Lance.

K svátkům patří též podávání čaje, střídma, ale krásná tradice, se vzácnými starobylými šálky, pomalým a půvabným rituálem, odvíjejícím se v ovzduší naprostého klidu a vyjadřující harmonii, úctu, jasnost a klid.

OBDOBÍ DEŠŤŮ

Buddhisté věří, že v období dešťů v měsíci *ásálha* odcházel Buddha do nebe a učil bohy dharmě. Cestování je v této roční době v mnoha buddhistických zemích obtížné, a tak mniši zůstávají v klášterích, meditují a studují. Na konci *ásálhy* pak provádějí speciální obřad, při němž prosí své spolumnichy o odpuštění, pokud je kdykoli nějak urazili. Laičtí buddhisté obdarovávají mnichy praktickými dary; tento obřad obdarovávání se nazývá *kathina*.

Buddhismus dnes

Ve 20. století byli buddhisté v mnoha částech světa pronásledováni a utlačováni. Jinde však pokračovalo šíření buddhismu. Už od počátku sedmdesátých let se buddhismus uchytil v mnoha západních státech, zejména v Británii a v USA.

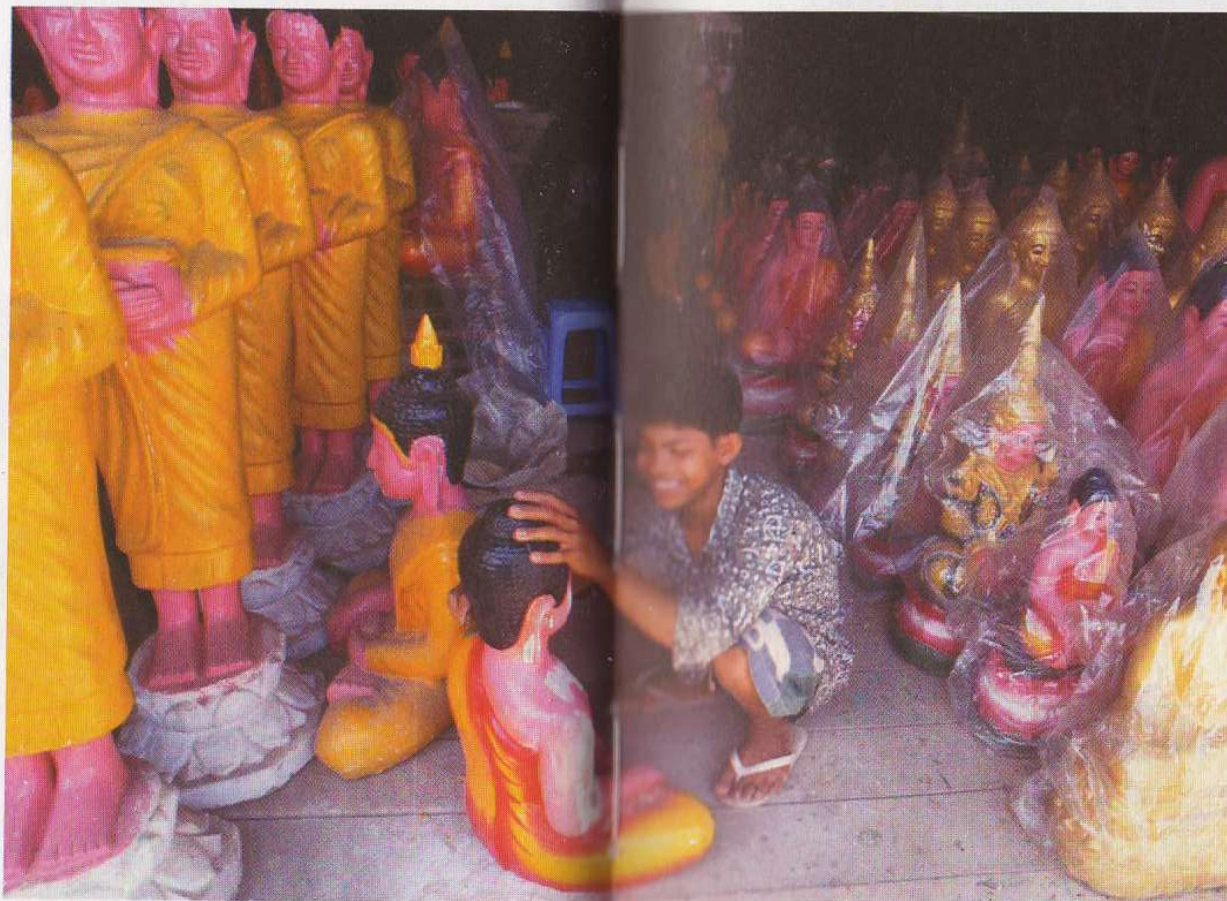
V průběhu prvních patnácti set let své existence se buddhismus rychle rozšířil v Barmě (dnešním Myanmaru), na Šrí Lance, v Thajsku, Číně, Japonsku a Koreji; všechny tyto země přijaly Buddhovo učení. Potom prožil buddhismus až do počátku 20. století klidné období bez významných událostí. Dnes dochází k oživení buddhismu, který začíná na mnoha místech opět vzrůstat.

Buddhismus na Východě

Ve 20. století se mnoho buddhistických zemí ocitlo pod komunistickou nadvládou a toto náboženství bylo potlačováno. Než v padesátých letech vtrhli Číňané do Tibetu, bylo tu přes šest tisíc klášterů, ale mnoho jich bylo od té doby zničeno. Odhaduje se, že asi sto tisíc tibetských mnichů uprchlo do Indie, a v samotném Tibetu bojuje buddhismus ještě stále o život. Mongolsko se dostalo pod komunistickou vládu v roce 1924 a po šedesát let

nesměli být buddhističtí novici vychováni v mnichy.

V Číně byly skoro všechny buddhistické chrámy za takzvané kulturní revoluce

BUDDHISMUS NA ZÁPADĚ

V posledních třiceti letech se buddhismus rychle rozšířil v západních zemích, do značné míry i zásluhou zvýšeného cestování do buddhistických oblastí. Provádění meditací, zen a tibetský buddhismus nabídly přitažlivou alternativu k materialismu mnoha lidem. Objevují se nové řády, jako například Přátelé západního buddhistického řádu, které si upravují Buddhovo učení tak, aby účinněji promlouvalo k západním lidem. Podle Buddhistického průvodce je dnes v Evropě obrovské množství buddhistických skupin a center, jež nabízejí rady k meditaci a buddhistickému způsobu života.

Buddhismus
vzkvétá ve svých
tradičních
oblastech,
vzpamatoval se už
z pronásledování
v Tibetu
a Mongolsku a šíří
se i mimo Asii.
Neustálá poptávka
po Buddhových
sochách je dobrá
pro obchod.

(1966–1976) zavřeny nebo zničeny. V roce 1977 směly však být opět otevřeny a od roku 1980 je povolena také výchova mnichů. Buddhismus se v Číně znovu šíří, zejména na severu země, a získává mnoho stoupenců mezi mladými lidmi, které vábí jeho filozofie.

Jinde buddhismus vzkvétá. Na Šrí Lance a v Myanmaru je většinovým vyznáním a v Thajsku a Bhútánu dokonce státním náboženstvím. Proniká hluboko do života v Indonésii, Singapuru a Jižní Koreji a v Indii buddhistická menšina vzrůstá. V posledních letech se obrátilo na buddhismus několik milionů indických ‚nedotknutelných‘.

10. Buddhismus¹²⁸

Buddhismus je náboženství rychle rostoucí mezi obyvateli západního světa. Tato kapitola podává nejzákladnější obvyklé údaje o zakladatelské Buddhově legendě, o kanonické literatuře, o dvou hlavních směrech, théravádě a mahájáně (včetně vadžrajány), poskytuje jednoduchý přehled základních buddhistických myšlenek a praktik a věnuje se současnému buddhismu.

10.1 Terminologie

Buddhisté, pokud píší v západních jazycích, nemají potíž s označováním svého náboženství výrazem *buddhismus*, i když v původních jazycích mluví například o *Buddha dharma*, tedy o Buddhově zákoně či řádu. Pokud jde o příslušníky, musíme si uvědomit, že být buddhistou nemusí znamenat být příslušníkem nějaké buddhistické náboženské organizace. Všichni, kdo přijali Trojí útočiště a Pět mravních zásad, mohou být teoreticky považováni za členy *Sanghy*,¹²⁹ ale prakticky se to týká jen mnichů, mnišek a laiků s vybranými sliby. Někdy se zpochybňuje označení buddhismu za náboženství. Osobní Bůh stvořitel v něm nehraje roli a bohové jsou zmiňováni spíš okrajově, buddhismus není vztahem k nim. Naopak i oni mohou podle buddhismu jít po cestě Buddha, učitele bohů i lidí. Je vhodné buddhismus označovat jako neteistické náboženství. Je také třeba poznamenat, že jisté teistické prvky do něj historicky pronikají.

10.2 Původ buddhismu

Buddhismus lze pokládat za součást paradigmatické změny, která se v indické kulturní oblasti projevila také filosofující védantvédantou (upanišadami a navazující literaturou). Změna vyvedla indickou tradici z archaických védských časů, i když snad nešlo o ostrý zlom, protože již ve védských samhitách (a tím spíše v bráhmanách) jsou texty naznačující tuto novou mentalitu. Buddhismus, pokud jde o jeho vznik, je paralelní k významným upanišadám. Na rozdíl od hinduismu s nepamětnými počátky můžeme identifikovat jeho konkrétní zrod. Je jím působení Gautamy zvaného Buddha (Probuzený). Přesné časové údaje nejsou kritickou historií ustáleny, ale

Buddhův život se tradičně klade do let 563–483 př. n. l. Podle ustálené legendy se měl narodit v Lumbini na území dnešního Nepálu v podhůří Himálaje. Vychováván byl v blízkém městě Kapilavastu. Měl být synem místního vládcem. Narodil se se znaky, podle kterých přivolaný bráhma poznal, že před dítětem je možná dvojí životní cesta, buď bude velkým vládcem, nebo přispěje k překonání utrpení všech citících bytostí. Když jednou, již jako mladý, dospělý člověk, opustil palác, poznal za jeho hranicemi různé formy utrpení, jehož byl do té doby ušetřen. Probudilo se v něm soucítění s trpícími a rozhodl se hledat pro sebe i pro jiné bytosti cestu z koloběhu životů, který je zároveň koloběhem strasti. Cesta, již mu ukázali hinduističtí asketové, ho nedovedla k cíli. Postupoval pak vlastní cestou, jež bývá označována za umírněnou či střední, a dospěl k probuzení (*bódbhi*), stal se *Buddhou*, tedy Probuzeným. Ve starších textech čteme méně výstižný český překlad *osvícení*. Poznání, k němuž došel, sděloval pak všem, kteří byli ochotni poslouchat. Tak vytvořil kolem sebe okruh žáků, kteří se vzdali všeho, aby dospěli k cíli, mnichů, respektive lidí, kteří na sebe vzali v té či oné míře mnišské závazky. Toto společenství se jmenuje *Sangha*. Nauka a praxe, jež Buddha lidstvu přinesl, se v buddhistickém světě označují výrazem *Dharma* (zákon, řád). Trojice *Buddha*, *Dharma* a *Sangha* se souhrnně označuje jako Tři klenoty. Buddhistou se formálně stává, kdo přijme u nich útočiště, i když praxe v různých školách a směrech je různá.

10.3 Buddhistické kanonické spisy

Po Buddhově smrti předávali mniši jeho nauky ústně a scházeli se na koncilech, kde si nauky společně opakovali. První fragmentární písemné památky jsou z doby krále Ašóky (304–232 př. n. l.), vládcem obrovské morjské říše, který přijal a podporoval buddhismus. O něco později mniši shledali potřebným nauky systematicky zapsat. Tak vznikla nejstarší písemná podoba buddhismu. Tyto texty byly napsány v jazyce *páli* a bývají označovány jako *pálijský kánon*. Název celého souboru je *Tipitakam* (Tři koše). Zahrnuje látku několikanásobně rozsáhlejší než Bible ve třech sbírkách: *Vinajapitaka* obsahuje pokyny ohledně mnišského života, *Suttapitaka* je košem rozprav, jež měl vést Gautama Buddha s mnichy a jinými posluchači. *Abhidhammapitaka* je převážně souborem detailních rozborů duševních pochodů při meditaci. Jinojazyčně verze, např. sanskrtské *Tipitakam*, jakož i překlady do čínštiny, tibetštiny, korejštiny, se zachovaly spíše ve fragmentech.

Překlad párijského kánonu do angličtiny byl rozsáhlým projektem na řadu desetiletí. Českou verzi výběrového překladu z originálu pálijského kánonu průběžně publikuje nakladatelství *DharmaGaia*.¹³⁰

Komplex buddhistické pramenné literatury kromě spisů vzniklých v Indii a překládaných do dalších jazyků zahrnuje i spisy vzniklé v jazycích národů, ve kterých se buddhismus uchytil. Jde o pozdější sútry a pozdější, spíše komentující šástry a o díla zakladatelů různých, zejména mahájánových škol. Ve srovnání s pálijským kánonem poněkud odlišnou verzi nauky představují například hojně užívané sanskrtské spisy jako *Lankávatára sútra*, *Vadžracchédikapradžňápáramitá sútra* (Diamantová sútra), *Mahápradžňápáramitá bṛidaja sútra* (Srdeční rozprava o moudrosti druhého břehu)¹³¹ a *Saddharma-pundarika sútra* (Lotosová sútra).

10.4 Théraváda

Z plurality raných buddhistických směrů zbyl *jižní buddhismus*, který se drží pálijského kánonu. Je důsledně zdrženlivý ohledně metafyzických spekulací a neklade důraz na obřady, i když je v tom nutno rozlišit mezi vzdělanými mnichy a prostým obyvatelstvem. Mniši věrní tradici meditují metodicky podle velmi podrobných, na základě praxe upřesňovaných pokynů, kladou si střídavě postupné cíle, nezdůrazňují náboženské aspekty své praxe.

Théravádový buddhismus je rozšířen na Srí Lance, v Kambodži, Laosu, Vietnamu a Thajsku, kde je státním náboženstvím. Mnich, který je tam nejvyšším představeným Sanghy s titulem sangharádža, dlouho býval členem královské rodiny. V Thajsku je živé reformní hnutí tzv. lesních klášterů, které se vrátilo k původní prostotě mnišského života s minimem moderních vymožeností a s důrazem na meditaci. V Barmě (Myanmaru) je buddhismus pod tlakem diktátorského režimu, který mu není prakticky nakloněn.

Název *théraváda* znamená vědění starých, čímž je míněno starší či původní učení a praxe. Tato forma buddhismu je dříve literárně fixována v párijském kánonu. Nejstarší fragmenty z dob Ašókovy říše jednoznačně nepatří k žádnému z obou dnešních směrů. Historicky je ve staletích před naším letopočtem doloženo množství škol, které dnes nemají přímé pokračování. Dnešní dva hlavní směry jsou výsledkem dalšího procesu slučování a rozdělování. Někteří mluví polemicky spíše o hínajáně (malém vozidlu). Tento typ buddhismu je v češtině zastoupen dnes už dlouhou řadou textů přeložených do češtiny nebo od českých autorů.¹³²

10.5 Mahájána

O sútry napsané původně v indickém náboženském a filosofickém jazyce sanskrtu se opírá *mahájána* (velké vozidlo). Měla své slavné období s téměř tisíciletou tradicí v Indii, ale odtud byla vytlačena. Buddhismus v oblasti indické kultury vznikl, ale tuto zemi opustil, později se tam různými cestami vrátil, ale nehlásí se k němu ani 1% obyvatel. Hinduistickou reakcí na buddhismus se zdá být advaitavédantvédanta, směr spojený s postavou Šankary (asi 788–820), který s buddhismem polemizoval, ale v kontrastu s většinovým hinduismem s ním mnohé sdílel. V oblasti, kde buddhismus převládal, je dnes silně zastoupen islám.

Tato verze buddhismu je v současnosti rozšířena na sever od pravlasti buddhismu, zejména v Číně, kde koexistuje s čínským národním náboženstvím v jeho konfuciánské a taoistické verzi. Podobná je jeho pozice v mnohonáboženském prostředí Korejského poloostrova, s tím, že aktuální informace jsou k dispozici jen o situaci v Jižní Koreji.¹³³

Osudy buddhismu v Japonsku¹³⁴ v sousedství vlivného státního náboženství *šintó* jsou složité. Po jeho příchodu do země v 6. století se krátce uplatňovala i théraváda. První mahájánovou školou byla sekta¹³⁵ *Kegon* se složitou kosmickou hierarchií buddhů, kteří jsou emanacemi prvotního buddhy Vairóčany. Později (v 8.–9. století) se uplatnily jako projevy zjemnělé dvorské kultury období Heian sekty *Tendai* (čínské kořeny, intelektuální orientace, bohatě propracovaná mahájánová doktrína zahrnující jako své aspekty nauky jiných sekt) a *Šingon* (tantrické, ezoterní a magické prvky, prý i vlivy kdysi v Japonsku přítomného nestoriánského křesťanství). Tyto formy buddhismu jsou dodnes živé, sekta *Šingon* je značně rozšířena. Označují se jako aristokratický buddhismus. Hranice mezi nimi a japonským tradičním náboženstvím, jímž je *šintó* (cesta nebes či bohů), nejsou neprostupné. Toto původní polyteistické náboženství bylo úzce vázáno na rytmy života zemědělců a stalo se oporou japonského císařství. *Kami*, šintoističtí bohové (duchové), se ztotožňovali s buddhy a bódhisattvy těchto směrů. Následující období Kamakura (do 12. století) přineslo lidový buddhismus zaměřený na spasitelskou postavu buddhy Amidy, který nabízí těm, kdo v něj věří a vzývají ho, příznivější příští zrození v Čisté zemi či Západním ráji, kde jsou příznivé podmínky k dosažení Probuzení. Tento pravděpodobně nejrozšířenější směr mahájány se v Japonsku větví na *Džódó šú* (Školu čisté země, zakladatel Hónen /1133–1212/) a *Džódó šinšú* (Pravá škola čisté země, zakladatel Hónenův žák Šinran Šónin /1173–1262/).

Vlivem taoismu na mahájánový buddhismus vznikla čínská škola Čchan, v Japonsku známá jako *Zen*. Zde se stala náboženstvím samurajů a později středních vrstev. Získala mimořádnou popularitu v západním světě zejména po druhé světové válce, navzdory angažovanosti četných reprezentantů zenu v japonské pronacistické politice.

Zvláštní variantou severního buddhismu je *vadžrajána* (démantové vozidlo)¹³⁶ tradičně rozšířená v Tibetu, Nepálu, Sikkimu, Ladaku, Mongolsku a u Burjatů a Kalmyků v Rusku). Někdy je pokládána za třetí směr vedle dvou dříve uvedených, někdy za součást mahájány. Je známa také jako *lamaismus*.¹³⁷ Kromě théravádové a mahájánové praxe se v něm vyskytuje praxe tantrická, tedy pomocné metody, o nichž se má za to, že jsou silné a že rychle vedou k Probuzení. Tento typ buddhismu se dále větví na školy a je viditelně zastoupen díky tibetskému exilu po protičínském povstání z roku 1959 v západním světě a prezentován hojnou literaturou tibetských i západních autorů. U nás je zastoupen nejsilněji roku 2007 registrovanou náboženskou společností *Buddhismus diamantové cesty Karma Kagjü*.¹³⁸ Mimořádně vlivnou osobností vadžrajány je XIV. dalajlama Tenzin Gjamccho, nejvyšší představitel tibetské školy Gelug, kdysi hlava tibetského teokratického státu a dnes téměř obecně uznávaný vůdce tibetského exilu.

10.6 Současný buddhismus a jeho místo v západním světě

Buddhismus se prosadil v části světa, která tvoří blok zemí s buddhismem silně převažujícím nebo silně zastoupeným spolu s jinými náboženstvími od regionů na severozápadě Indie po Japonsko na východě, od sibiřského jihovýchodu Ruska na hranicích s Mongolskem po tropickou Srí Lanku, jižní výběžek zadní Indie a ostrov Bali v Indonésii. Počet buddhistů lze těžko odhadnout, protože údaje z kontinentální Číny se mění a nepokládají se zatím za spolehlivé. Odhady se liší až o stamiliony, pohybují se v rozmezí 200–500 milionů, se silně převažujícím mahájánovým buddhismem.

Není to v patřičné šíři a důkladně potvrzeno, ale podle všeho je dnes buddhismus nejrychleji rostoucí nové náboženství v oblasti, kde tradičně převládá křesťanství po staletí doprovázené židovskou menšinou. V předchozích desetiletích významnou pozici získal islám, který v počtu příznivců předstihl judaismus. V současnosti již tak neroste, ve třetí generaci se identifikace s ním oslabuje. Téměř všichni jeho stoupenci jsou přistěhovalci nebo jejich

potomci. Buddhismus naproti tomu roste spíše z domácího obyvatelstva. Mnoho lidí čte buddhistickou literaturu, a jak se zdá, praktikuje aspoň něco z buddhistických metod, i když se tito lidé k buddhismu nemusí hlásit. Buddhistickou meditaci pěstuje i mnoho Židů a křesťanů.

Moderní skeptické mentalitě vyhovuje théravádový buddhismus. Romantickému naladění spíše odpovídá lamaismus, šířený exilovými tibetskými mnichy v západním světě. Zřejmě nejpobulárnější v Evropě a Americe je zen. Formuje se západní buddhismus, který se neomezuje na tyto tradiční směry, čerpá z původních pramenů, aniž by se omezoval na jednu školu, přizpůsobuje se potřebám a možnostem člověka naší kulturní oblasti. Jeho typickým reprezentantem je Brit Urygen Sangharakshita, zakladatel Západního buddhistického řádu.¹³⁹

10.7 Doktrína a praxe buddhismu

Společný základ všech buddhistických škol vyjadřuje *Rozprava o roztočení kola zákona*.¹⁴⁰ Buddha ji měl přednést jako první řeč po svém Probuzení. Jejím jádrem jsou *Čtyři vznešené pravdy*. Stručně shrnuto, jde v nich o to, že celý život je prostoupen strastí, že její příčinou je žízeň po věcech (o níž se v jiných textech dozvídáme, že má původ v neznalosti jejich pravé povahy). Když přestaneme žíznit po věcech, zanikne strast. Cestou k tomu je *Osmidílná vznešená stezka* sestávající z těchto prvků: pravé pochopení, pravé myšlení, pravá řeč, pravé jednání, pravé živobytí, pravé úsilí, pravá bdělost, pravé soustředění.

Aniž bychom se zde chtěli pouštět do podrobnějšího komentáře, můžeme základ buddhistické nauky interpretovat takto: Věci tohoto světa jsou proměnlivé, vnitřně prázdné a neschopné poskytnout konečné uspokojení. Nejde o to, uznat to jako doktrínu, nýbrž to musí člověk nahlédnout přímo. Musí to osobně zakusit jako výsledek meditace a bdělé všímavosti. K osvobození vede mravné jednání podle *Patery zásad*:

- neubližovat cítícím bytostem,
- nebrat, co není dáno,
- nezneužívat řeči,
- nezneužívat smyslů,
- neužívat opojných prostředků.

Snahu o život podle těchto zásad doplňuje metodické rozvíjení dvou vlastností či schopností, zvaných v páli *mettá* (bezpodmínečná přátelská laskavost) a *karuná* (soucítění). Na to navazuje vytrvalá meditační praxe. Jde převážně o nepředmětovou meditaci, v tom smyslu, že nejde o rozjímání o náboženských či filosofických námětech. Nejčastěji jde o pozorné sledování dechu a souběžně s tím i pozorné zaznamenání vyrušení z meditace. Školy se liší v tom, jakou důležitost připisují dílčím metodám. Jednobodová tichá koncentrace, *samatha*, zaměřená obvykle na dech, dovede člověka k odstupňovaným vnorům a nakonec zklidní mysl tak, že může plně rozvinout ostrou všímavost. Zklidněná, zintenzivněná a bdělá mysl vidí věci takové, jaké jsou. Všímavost a vhled zaznamenávají vnitřní stavy i charakteristiku světa kolem nás bez klamu. Tím se (podle spíše mahájánové terminologie) rozvine moudrost druhého břehu či (podle některých překladů) *transcendentální moudrost*. Když se mysl probudí k plné realitě, nevědomost a strast zmizely, nastává *nirvána* (vyvanutí).¹⁴¹

Je-li jádrem buddhismu tato nauka a tato praxe, zdálo by se, jak už bylo řečeno v úvodu kapitoly, že buddhismus není náboženstvím. Vždyť tam nikde není řeč o Bohu a občasná řeč o bozích je okrajová a nevýznamná. Tito buddhističtí „bohové“ jsou vlastně omezené bytosti různých stupňů, které dosáhly meditačních vnorů, ale ještě potřebují vysvobození. Některí vykladači buddhismu, ať západní religionisté, nebo někdy sami buddhisté, zejména théravádoví, prohlašují buddhismus za filosofii či psychoterapii a psychohygienu. Nutno přiznat, že ohledně poslední skutečnosti jsou Buddha i jeho žáci krajně zdrženliví. Spíše poukazují směrem, na němž si adept sám zodpoví tyto otázky, než aby byli ochotni cokoli pozitivně vypovídat.

Buddhismus jako výsledek změny náboženského paradigmatu se odpoutal od mýtů, a pokud užívá mytických obrazů, dává jim výslovně symbolickou hodnotu. Takové postavy a děje se v některých školách meditace, například ve vadžrajáně, vizualizují a pak se nechají vědomě rozplynout v prázdnotu. Pozornost buddhismu je zcela věnována člověku a tomu, co ho bezprostředně obklopuje a tvoří jeho svět.

Přese všechno popisná a srovnávací religionistika řadí buddhismus právem mezi náboženství. Platí to dokonce i o zdrženlivé a skeptické théravádové škole. Již v *Tipitakam* se skutečnost, k níž se člověk probouzí, když je tu nirvána, označuje slovy nezrozené, nenastalé, nevytvořené, *nesložené*.¹⁴² Je to druhý břeh, který umožňuje uniknout z toho, co je zrozené, nastalé, vytvořené a složené. Má tedy atributy pokládané obvykle za božské. Protože

se ale o této skutečnosti nikde nevypovídá jako o osobním Bohu, ba ani jako o absolutnu, lze říci, že buddhismus je náboženstvím neteistickým.

Sledujeme-li směry mahájánového buddhismu, ukazuje se jasněji než v případě théravády, že jde o náboženství. Mahájánové sútry a další texty obsahují četná sdělení o prázdnotě, která je paradoxně zároveň překypující plností, čirým zářícím vědomím. Mluví se tam o buddhovské přirozenosti ve všem, již případně zosobňuje některý z nebeských buddhů, či dokonce prvotní Buddha (*Ádibuddha*). Buddhovství je skryté za proměnlivými věcmi a v nich je často symbolizováno pětici dhjánibuddhů spolu s ženskými protějšky, spolu s bódhisattvy.¹⁴³ Jejich přítomnost a rozmístění na mandalách¹⁴⁴ může být různé. Bývají přítomni *Vairócana*, (Planoucí, Ozařovatel, zosobnění kosmického vědomí), *Aškóbhja* (Neproměnný), *Ratnasambhava* (dávající Buddha), *Amitábha* (Nekonečné světlo, Věčný, v Japonsku znám jako *Amida*) a *Amóghasiddhi* (personifikace všeobjímající moudrosti).

Buddhové mají v jistém smyslu tři těla. Pozemským odrazem buddhy je *nirmanakája*, tělo proměny, pozemské tělo. *Sambóghakája* je tělo blaženosti, proměněné, zušlechtěné, podle Eliadeho éterické. *Dharmakája* je tělo zákona či absolutní tělo.¹⁴⁵ To vše můžeme pokládat za relativní teistický prvek buddhismu. Již zmiňovaný japonský populární směr, v obou školách Čisté země obsahuje dokonce spásitelský aspekt.

Vedle bódhisattvy *Avalokitéšvary* (Pána milosrdně shlízejícího, zvaného též Klenot lotosu) jde napříč buddhistickým světem ženská postava, jeho ženská podoba *Kannon* (čínsky Kuan-jin).¹⁴⁶ Bódhisattvové, vystupující v náznaku v théravádě, silně v celé mahájánové tradici, jsou bytosti, které jsou schopny Probuzení a mohly by vystoupit z koloběhu strasti, ale chtějí v něm zůstat, aby pomáhaly všem cítícím bytostem na cestě. Na cestu bódhisattvy se vydává každý, kdo žije mravně a medituje ne pouze pro sebe, ale ve prospěch trpících tvorů. Podobné důrazy zaznívají také v dosti obecném očekávání budoucího pozemského buddhy zvaného *Maitréja*. Byl-li Gautama především buddhou vědění, bude tento buddhou lásky a soucítění.¹⁴⁷

11. Judaismus¹⁴⁸

Judaismus se ve srovnání s ostatními zde samostatně probíranými náboženstvími jeví jako náboženství s nepatrným počtem stoupenců. Je však rozšířeno po mnoha zemích světa. Významné je i tím, že po staletí spoluutvářelo naši kulturu. Tato kapitola si jako u jiných náboženství také u judaismu všímá jeho původu, pramené literatury, dějin, současných směrů, organizace, praxe a vztahů s okolím.

11.1 Pojmoslovné potíže

Název judaismus je odvozen od jednoho z kmenů starého Izraele. Toto národní a náboženské společenství původně složené z dvanácti kmenů ztratilo v dramatických událostech 6. století př. n. l. deset kmenů. Jednotlivé k nim náležící rodiny či rody se uchovaly a jsou zmiňovány i později, kmeny se však nevrátily jako uspořádané jednotky na svá území a spíše se rozplynuly v okolním etnickém substrátu. Zůstal kmen Juda (judovci) a k nim přidružená část kmene Lévi (tradičně levitů, podle novějšího překladu lévijců), který ani dříve neměl vlastní území a plnil u všech kmenů kněžské poslání.

Judovci se stali pozdější reprezentací celého izraelského společenství. Z jejich názvu vzniklo označení tohoto společenství v různých evropských jazycích, například der Jude v němčině a rovněž Jude ve francouzštině – a právě z francouzské výslovnosti vzniklo české slovo Žid. Z etnického názvu vznikl i název náboženství.

Příslušník judaismu se obvykle (na rozdíl od pojmoslovné praxe u jiných náboženství) neoznačuje jako judaista. Tímto slovem se spíše míní odborník v judaistice, v religionistické disciplíně, která se speciálně zabývá tímto náboženstvím. V některých českých textech najdeme odlišení Žid, jde-li o etnickou příslušnost a žid, jde-li o náboženství. Sami Židé však toto rozlišení nepřijímají, ztotožňují do značné míry národ a náboženství a očekávají jednotné psaní v češtině s velkým začátečním písmenem, tak jak se píše národní, ale nikoli náboženské příslušnosti. Připustíme-li toto ztotožnění a pomíneme-li Židy bez vyznání (v Izraeli a pravděpodobně i v diaspoře většina) a Židy jiných vyznání, je třeba konstatovat, že jde o národ ve zvláštním náboženském smyslu, nikoli o národ v ryze etnickém smys-

lu, který bývá charakterizován jazykem, ani o národ v politickém smyslu. Asimilovaní Židé mají stejné právo na sebeurčení a pokládají za své mateřské různé jazyky zemí, kde jsou rozptýleni, případně vedle náboženské nebo i moderní hebrejštiny. Sionistické hnutí přineslo úsilí o vlastní území a stát a směřovalo k (znovu)ustavení Židů jako politického národa.

11.2 Původ judaismu

Je otázkou, kam klást vznik judaismu. Spíše mytologický ráz mají biblické příběhy o praotci Abrahámovi, lehký dotek s dějinami zaznamenáváme u epochy nazývané tradičně jako egyptské otroctví, následují události s Mojžíšem jako hlavní postavou, zejména zázračné vyjití z Egypta, putování po Sinaji a vstup do zaslíbené země. Historici předpokládají ranou epochu Izraele jako volný kmenový svaz, v jehož politickém zájmu byly formulovány příběhy propojené příbuznými jazyky spojené v pozdější hebrejštinu. Náboženský život v té době nebyl centralizován, pravděpodobně každý kmen měl vlastní svatyni. V souladu s Biblií můžeme mluvit o době soudců. Historicky doloženo je jednotné království za panovníků Saula, Davida a Šalomouna, kdy se kult centralizoval kolem jeruzalémského chrámu a pravděpodobně ústně v několika liniích předávaná mytická látka začíná směřovat k budoucí biblické syntéze a kodifikaci. Následuje období rozdělených království, jižní Judeje a severního Izraele, ukončené babilonským zajetím, návratem z něj a obnovou Chrámu. Dobře doložená je konfrontace s říší Alexandra Velikého a s kulturním a náboženským helénismem. Projevuje se v makabejském povstání, ale i v mohutném přejímání myšlenek, které se projevuje v deuterokanonické biblické knize Moudrosti. Tohoto úseku dějin se dovolávají rovněž křesťané a hlásí se k němu také islám.

Významným předělem židovské náboženské historie jsou také události v 1. století křesťanského letopočtu. Nejprve se odděluje část Židů, kteří uznali v Ježíši z Nazareta očekávaného mesiáše a stali se křesťany. Na konci tohoto století křesťané bez ohledu na národní původ tvoří již jasně odlišené náboženské společenství a obě náboženství se vůči sobě polemicky vymezila.

Dalším zlomem byla porážka dvou židovských povstání, prvního v letech 66–73, při kterém byl roku 70 zničen Jeruzalém a v něm Chrám, do té doby centrum judaismu, a Bar Kochbovo povstání v letech 132–135. Náboženství si muselo hledat nový střed. Se zbořením Chrámu zaniklo obětní poslání

kněží a tím i zvláštní autorita velekněze v celém národním společenství. Vše se soustředilo na Bibli a na její předčítání v synagogách. Tím Židé navázali na zkušenost z babylonského zajetí, kdy také byli zbaveni chrámu. Legenda klade do roku 90 synodu rabínů, k níž mělo dojít v městečku Jabné. Tam mělo dojít ke kodifikaci bible a ustálení tzv. palestinského kánonu. Bible v této podobě se stává nejvyšší autoritou judaismu. Židé jsou rozptýleni. Pobyť komunit mimo vlastní území a pokusy formulovat kánon jsou však staršího data.

11.3 Základní náboženská literatura judaismu

První pokus o sestavení kánonu podnikli Židé, kteří žili v severoegyptské Alexandrii na konci 3. století př. n. l. Podle legendy shromáždili 70 učenců, jimž předložili soubor hebrejských spisů; každý sám, v odloučení od ostatních a od okolí měl přeložit celek. Podle latinské číslovky *Septuaginta* (sedmdesát) je dnes překlad nazýván. Když všichni práci dokončili, byly překlady srovnány a bylo zjištěno, že jsou totožné. Tato legenda pravděpodobně chce ukázat, že i řecký text Bible je inspirován. U některých textů tohoto souboru zvaného rovněž *alexandrijský kánon* však odborníci mají za to, že byly napsány, případně rovnou v řečtině později až do začátku 1. století př. n. l.

Palestinský kánon spojovaný s legendou o synodu rabínů v Jabné se utvářel postupně v prvních stoletích našeho letopočtu. Jeho nejdůležitější částí je *Tóra*, tj. Zákon, pět knih Mojžíšových, přední a zadní *Proroci* (dějepisné a prorocké spisy) a ostatní *Spisy* v hebrejštině s občasnými aramejskými vsuvkami. Zejména *Tóre* se věnuje velká pozornost, dodnes se pro čtení při bohoslužbách umísťuje na svitek navinutý na dvou válčích. Podrobně se kontroluje každé písmeno. Již nepoužitelný svitek se pohřbívá.

Shrnutí tradice navazující na Bibli, podle Židů pozdějším zápisem „ústní *Tóry*“, je *Talmud*,¹⁴⁹ spis, jehož první část či vrstva, *Mišna*, vznikala ve staletích kolem přelomu letopočtů, a další texty shrnuté pod titulem *Gemara* se formovaly ve dvou verzích (palestinské a rozsáhlejší babylonské) do 5. a 6. století. *Mišna* je rozdělena do šesti oddílů a ty do celkem 63 traktátů. *Gemara* komentuje některé z nich. Materiál *Talmudu*, ale i pozdější literatury, totiž *midrašů*, je dvojího druhu: *haggada* obsahuje spíše vyprávěcí pasáže, příběhy, často s filosofickým a teologickým podtextem, *halacha* jsou texty právní povahy, většinou jako definitivní právní rozhodnutí pokláda-

ná za závazná, včetně tradičních 613 *micvot*, příkazů a zákazů biblického původu.

11.4 Nástin dějin židovského společenství v diaspoře

Židé byli nuceni záhy opustit svou vlast. Žijí v rozptýlení po různých zemích všech světadílů. Talmudem formovaný judaismus má své konstanty, leč v podobě bohoslužeb a v různých dalších zvycích vznikla polarizace na teritoriálním a jazykovém základě. Vedla ke vzniku skupin odlišných i nábožensky, *Aškenazim* (tj. Židů původně německých, obývajících také střední a východní Evropu) a *Sefardim* (Španělsko, Portugalsko, západní Evropa).¹⁵⁰ Dalšími menšími samostatnými skupinami jsou původní římsští, respektive italské Židé a Židé v Orientu zvaní *Mizrahim*.

Židé svůj pobyt v zemích mimo své tradiční teritorium označují jako *exil*, tj. vyhnanství, nebo jako *diasporu*, tedy rozesetí, rozptýlení. V místech svého života tvořili obvykle menšinu uprostřed většinového náboženství. Týká se to především křesťanství a islámu. Muslimové považují judaismus za jedno z *náboženství knihy*, a proto byl jejich vztah tradičně relativně dobrý. Vážný konflikt nastal až ve 20. století v souvislosti s osídlováním Palestiny židovským obyvatelstvem z diaspory a vytvořením Státu Izrael. Ve vztazích Židů a křesťanů se střídaly etapy vzájemné úcty, ba i solidarity a spolupráce s častější nevráživostí. Ježíš sám a okruh kolem něj a následně pak první křesťané byli v očích představitelů židovského náboženského společenství především odpadlíky. Křesťané, byť zpočátku židovského původu se vůči judaismu ostře vymezili a s judaismem polemizovali.

V raném středověku najdeme příklady dobrého soužití. Uvádějí se státní útvary pod vládou islámu na Pyrenejském poloostrově, zejména Córdobský emirát (později chalífát) jako země tří náboženství, judaismu, křesťanství a islámu. Filosofové a teologové všech tří stran tam spolupracovali.

Naneštěstí se později k lidové etnické nesnášenlivosti připojily u křesťanského obyvatelstva nábožensky motivované pověry, například o rituální vraždě nebo o odpovědnosti dnešních Židů za to, že jejich představitelé v minulosti vydali Ježíše Římanům k ukřižování. Církevní a světské vrchnosti Židy oddělovaly od ostatního obyvatelstva a omezovaly ve srovnání s jinými skupinami jejich práva. Církevní autority někdy odsuzovaly lidové pogromy a braly Židy pod ochranu, přesto ale náboženská a etnická nesnášenlivost převládala až do doby osvícenství. Snad nejradikálnější posta-

vil v tomto mezidobí alternativu Martin Luther: buď křest, nebo vysídlení z křesťanských zemí.

Krok k opravdovému občanskému zrovnoprávnění Židů udělal osvícenský absolutismus ve druhé polovině 18. století, dále k tomu na našem území přispěly ústavní změny v šedesátých letech 19. století. V té době se Židé rozdělili na stoupence asimilace, etnického a částečně i náboženského splynutí s většinovým obyvatelstvem, a sionisty, kteří v duchu soudobého liberálního nacionalismu chtěli budovat židovský národ a stát. Ke katastrofálnímu návratu pronásledování došlo od konce třicátých let 20. století v Německu a na Německem obsazených územích.

Lze říci, že až společné pronásledování křesťanů a Židů, zejména genocida Židů organizovaná německým nacismem a pronásledování křesťanů v době občanské války v Rusku v letech 1917–1921 a pak stalinskými a poststalinskými režimy, přispělo k jejich smíření a k hledání možností spolupráce. Křesťané různých vyznání vyslovili již vícekrát politování nejen nad údajně rasovým antisemitismem, ale i nad tím, co se podnikalo proti Židům jménem křesťanství. Katolická církev to učinila zejména prohlášením koncilu o vztahu církve k mimokřesťanským náboženstvím. Hledají se společné kořeny a obě strany se učí respektovat své odlišné názory a praktiky, ba dokonce je vítat jako obohacení. V různých křesťanských církvích však zůstávají a projevují se obvykle pod různými záminkami výrazně anti-judaistické skupiny. Někteří Židé připisují náboženský význam vytvoření Státu Izrael po druhé světové válce, i když *sionismus*, hnutí, které k tomu směřovalo, neměl náboženský ráz. Obnova státu na části původního území se chápe případně jako počátek návratu Židů do zaslíbené země. Někteří křesťané pěstují jako projev špatného svědomí křesťanský sionismus. Jiní se solidarizují s pronásledovanými Židy, ale jsou kritičtí k politice Státu Izrael k Palestincům.¹⁵¹

11.5 Židovské mystické směry

11.5.1 Kabala

Židovské mystické směry jsou v jistém napětí k talmudskému judaismu, i když jej nemohou zcela zavrhnout. *Kabala* (z hebrejského výrazu pro přijetí, chápe se jako přijatá a dál odevzdaná tradice) se odlišuje od oficiálního směru výkladem Bible i náboženskou praxí. Podstatou kabaly¹⁵² je intenzivní víra v nepřerušovaný vzájemný vztah mezi Bohem jako nekonečným

zdrojem síly a moudrosti ve světě nahoře a člověkem v konečném světě dole.¹⁵³ Opírá se především o mystické spisy *Sefer jecira* a *Zohar*. Vykládá bibli tak, že v ní vyhledává *tajnou moudrost*. Opírá se přitom o číselné hodnoty písmen (*gematrie*). Na Bibli založený personalistický teismus nahrazuje nebo doplňuje přesvědčením, že počátkem všeho je *Ejn-Sof*, Nekonečno. Výrony světla božského Nekonečna, *sefíry*, tím slabší, čím jsou dále od zdroje, v odstupňovaných duchových a hmotných světech jsou cestou tvoření, osvícování a žehnání směřující od božského k lidskému i cestou myslí k Nekonečnu. Duchovními praktikami zvanými *tikkun*, totiž různými rity, modlitbami a meditacemi, chce praktikující kabalista znovuuvést řád do rozvráceného světa.

Kabala podle mínění některých současných autorů nemusí být vždy doprovázena mystickou praxí, tedy osobní duchovní zkušeností, a může jít o doktrínu alternativní (či komplementární) k doktríně oficiální.

11.5.2 Chasidské hnutí

Chasidismus byl či snad ještě je hnutím lidové zbožnosti s mystickými kořeny blízkými kabale. Proti spíše moralistickému a právnímu pojetí tradičního židovství stavěl zbožný cit, radost ze služby Bohu a lásku k bližním. Nezanedbávalo se ale ani studium. Zakladatelem byl *Ba'al Šem Tov* (1700–1760). Hnutí bylo nejvíce rozšířeno ve východní Evropě. Jeho představiteli byli místní charismatičtí duchovní vůdcové, *cadikové*. Jejich poslání bývalo předáváno v rodinné linii. Nesouhlas mezi chasidy a jejich židovskými odpůrci (*mitnagdim*) vedl i k závažnějším konfliktům. Chasidská moudrost je koncentrována v často paradoxních historkách, které sbíral a publikoval především filosof Martin Buber a v Čechách Jiří Langer.¹⁵⁴ Chasidé byli těžce postiženi nacistickou okupací východní Evropy. Některým se podařilo zachránit se emigrací na území dnešního Izraele a Palestiny nebo do Spojených států amerických. Po druhé světové válce se stali součástí ultraortodoxního judaismu. Hnutí bývalých lubavičských chasidů *Cbabad*, nebo aspoň jeho část, pokládá sedmého z dosavadních vůdců Menachema Mendela Schneersona (1902–1994) za Mesiáše a mají za to, že žije ve skrytosti. Pokládají za svůj úkol osvětu a vzdělávání Židů v diaspoře.

11.6 Současné uspořádání židovského náboženského společenství

Novodobý judaismus tvoří vyhraněnou náboženskou organizaci. Jednotlivé obce jsou autonomní. Pouze v oblasti učitelské a soudní pravomoci je jistá centralizace. Dva hlavní židovské směry, Aškenázové a Sefardi, mají v Jeruzalémě nejvyšší odborné autority v oblasti zákona, *vrchní rabinaty*. Další skupiny však nepokládají jejich výroky ve všem za zavazující. V jednotlivých zemích se obce sdružují územně, ale též podle původu a zaměření.

Synagogální obec vede volený výbor v čele s předsedou. Vedení bohoslužeb je dnes svěřeno chazanům (kantorem), kteří vynikají zpěvem. *Šaliach cibbur*, vyslanec obce, vede tradičně bohoslužbu podle Siduru, modlitebni a bohoslužebné knihy, a podle kalendáře. Role zpěváka a vedoucího bohoslužby splývá. Roli může zastávat v tradičním judaismu kterýkoli muž, v některých reformních obcích je to profesionální poslání svěřované mužům i ženám.

V obci a ve sdružení obcí slouží obvykle *rabín*. Název funkce je odvozen od hebrejského *rabbi* – velický, vynikající (rozumí se v nauce). Je ordinován a obcí přijímán k tomu, aby závazně vykládal Tóru a vykonával náboženskou soudní pravomoc. K jeho úkolům také patří kázání, vyučování a duchovní péče (poradenství).

Kněží (*kobanim*) mají být potomky Árona, Mojžíšova bratra. Po zničení Chrámu a zániku obětního kultu jsou vázání některými předpisy a zbyly jim jen některé úkony, například kněžské žehnání.

Jednotlivé obce se hlásí k různým náboženským směrům. Podstatou židovské *ortodoxie* není především věrnost oficiální věrouce, která vlastně tradičně neexistuje, nýbrž důsledné dodržování všech předpisů a zvyků. Existují desítky ortodoxních směrů od moderní ortodoxie po chabadniky. Liší se v mnoha bodech, mimo jiné i ve vztahu ke Státu Izrael. V diaspoře se zformovala reformní hnutí. *Konzervativní judaismus* je možno chápat jako jistý kompromis mezi ortodoxií a nepříznivými okolnostmi mimo Izrael. Někteří jdou v reformě dál a vytvářejí *liberální* (spíše v Evropě) či *progresivní* obce a názorové směry. Jim podobní jsou i rekonstrukcionisté (spíše v USA).¹⁵⁵

11.7 Víra a náboženská praxe judaismu

11.7.1 Víra

Jádrem židovské víry je přesvědčení, že je jediný Bůh, *Jahve*, stvořitel a Pán všeho. Jemu jedinému se má vzdávat úcta. On se na začátku dějin zavázal lidem žehnat, přijmou-li mravní pravidla. Výrazem tohoto spojení všech lidí s Bohem je smlouva, již Hospodin uzavřel po potopě světa s praotcem Noemem, jemuž umožnil zachránit se v arše před potopou, a jejíž pravidla jsou uvedena v Talmudu. Později si Bůh povolal praotce Abraháma a jemu přislíbil, že z něj vzejde velký národ. Od Abraháma a jeho potomků Izáka a Jáкова se odvíjejí dějiny hebrejského etnika, které se později stane kmenovým svazem a duchovním společenstvím, Izraelem.

Judaismus je vírou povytce dějinnou. Izraelité se spojili s Hospodinem smlouvou, která jim ukládá náročnější pravidla, než platí pro jiné národy, a zároveň je staví do role povolání lidu. To se někdy chápe jako vyvolení v etnickém smyslu, ale často slyšíme, že jde o univerzalistické poslání ve prospěch celého lidstva, ba i všeho tvorstva. Významnou roli v tomto náboženství hrají proroci, jakožto Boží mluvčí. Judaismus je alespoň ve svých biblických základech profétickým náboženstvím, a to i v tom smyslu, že se snaží ovlivňovat veřejný život mravními požadavky vyplývajícími z poznání Boží vůle. Judaismus je nepochybně náboženstvím obráceným do budoucnosti. Očekávání je soustředěno na symbolickou postavu, která nabývá v různých biblických knihách různou podobu a roli. Nejčastěji je symbolem naděje *Mesiáš*, Pomazaný Boží, spravedlivý panovník, který vyvede Boží lid z pronásledování a utrpení a vrátí mu zaslíbenou zemi. Nastolí věk všeobecného míru a přispěje k obrodě celého lidstva. Očekávaná postava má také podobu zástupně *trpícího Božího služebníka* podle Izaiášových proroctví (zejména kapitoly 50–53), nebo *Syna člověka* podle knihy Daniel. K židovské víře patří také přesvědčení o vzkříšení mrtvých a posledním soudu. Třináct článků víry, dnes uváděných v Siduru bylo formulováno až Maimonidem (1135–1204).¹⁵⁶

11.7.2 Mravnost

Mravnost, jak ji ukládá svým stoupenkům židovské náboženství, má co dělat se vztahy k Bohu a lidem. Protože člověka před Bohem se týkají i rituální čistota, různé svátky, rodinné nebo synagogální obřady a zvyky, je těžké odlišit etickou a náboženskou rovinu. Základy morálky stanovuje

Tóra, Boží zákon, který je rozpracován mudrci a učenci (*tanaim*, *amora-im*) především v podobě talmudské a pozdější *halachy*. Jeho látka je katalogizována do stovek konkrétních přesně stanovených příkazů a zákazů. Navzdory běžnému kritickému mínění je třeba říci, že nejde nebo aspoň nemusí jít o autoritářskou, svazující morálku. Neortodoxní vykladač judaistické duchovní a kulturní tradice Erich Fromm ukazuje, že jde o mravnost založenou na lidské důstojnosti a svobodě.¹⁵⁷

11.7.3 Bohoslužba

Bohoslužebný život zbožné židovské rodiny a židovské náboženské obce je určován rytmem kalendáře s lunárními měsíci a se svátky odvozenými od biblických i pozdějších událostí. Z významných liturgických dnů připomeneme *Roš ha-šana* (Nový rok), *Jom kipur* (Den smíření), *Sukot* (svátek stanů), *Simchat Tora* (Radost z Tóry), *Pesach* (Velikonoce), *Chanuka* a *Purim*.¹⁵⁸

Bohoslužba v synagoze v různých dobách doplňovala nebo nahrazovala obětní kult a jiné prvky chrámové bohoslužby. Musí se k ní sejít *minjan*, u ortodoxních Židů deset dospělých mužů, v jiných směrech se dnes obvykle počítají do minjanu i ženy. Kostru denní liturgie tvoří ranní, odpolední a večerní modlitba. Synagogální bohoslužba obsahuje ustálené modlitby biblického původu a umělé skladby z různých dob, čtení z bible (z Tóry, z proroků, ze svátečních svitků), kázání a různé obřady (omývání, introvizace Tóry, troubení na *šofar* aj.). Známým domácím ritem je *pesachová* hostina beránka. Různé skupiny Židů mají vlastní *nosach* (rituál).¹⁵⁹

11.8 Vztah judaismu k jiným náboženstvím

Židé mají nejbližší k ostatním dvěma monoteistickým profétickým náboženstvím západní části lidstva, k islámu a ke křesťanství. Situace arabského obyvatelstva po židovském osídlení Palestiny a po vzniku Státu Izrael (zneužitá mocnostmi k politickým tahům) však značně znesnadnila dialog judaismu s islámem, k němuž se hlásí značná většina izraelských Arabů a Palestinců. Na obou stranách jsou ale tolerantní lidé, kteří hledají východisko v humanitární a politické sféře a tím otevírají možnosti dialogu mezi těmito dvěma náboženstvími.

Dnešní dialog judaismu s křesťanstvím,¹⁶⁰ jehož přímluvci z židovské strany byli či jsou především Martin Buber, Pinchas Lapide a poněkud opa-

trněji Emanuel Lévinas,¹⁶¹ se rozvíjí pomalu a je zatížen dřívějším nepřátelstvím, jež následkem minoritního postavení Židů v evropských zemích dopadalo, jak jsme již uvedli, především na Židy. Křesťané různých vyznání zapojení v dialogu vědí o potřebě překonat doznívající nábožensky motivovaný antijudaismus a angažovat se proti občas propukajícímu „rasovému“ antisemitismu. Mezinárodně činným hnutím pěstujícím korektní vztahy mezi křesťanstvím a judaismem je International Council of Christians and Jews (Mezinárodní rada křesťanů a Židů) s desítkami členských organizací z různých zemí. Někde se přidružili jako další partner k těmto společným aktivitám i muslimové. V Česku tuto iniciativu zastupuje Společnost křesťanů a Židů (SKŽ) vydávající velmi zajímavé periodikum pod skromným názvem *Zpravodaj SKŽ*, i když dnes daleko přesahuje charakter zpravodaje či věstníku.

Židovské dějiny sahají čtyři tisíce let zpět do minulosti, a pokud nepočítáme hinduismus, činí z judaismu nejstarší monoteistické náboženství na světě. Ačkoli byl v roce 1948 vytvořen Stát Izrael, jenom asi dvacet pět procent světového židovstva se sem vrátilo žít. Největší židovskou populaci najdeme v USA, kde žije třicet procent všech Židů.

Židé věří, že jsou vyvoleným božím národem a že jim v božích záměrech připadá zvláštní úloha. Pokud máte židovskou matku, narodíte se automaticky do této víry, i když mnoho Židů už dnes neprovádí staré tradiční náboženské praktiky. Klíčovou složkou židovství je podílet se na určitém způsobu života – svátcích, potravinových předpisech

a obřadech – třebaže náboženskou víru, kterou jsou podloženy, všichni nesdílejí.

Jeden z prvků židovského pohledu na svět si zaslouží zvláštní pozornost: zřetel k tělesné, materiální složce existence.

Neschovávej se při žádné činnosti za myšlenku 'je to moje záležitost'. Je to tvoje záležitost, ale také moje a obce. Zanedbávat nemůžeme ani širší svět. Ostré světlo dopadá na Židy. Je to veliká zodpovědnost – být Židem; a neunikneš jí, ani když se rozhodneš ji ignorovat.

ŽIDOVSKÝ VŮDCE C. G. MONTEFIORE

JUDAISMUS

Obsah

Počátky	40
Holocaust	42
Písma	44
Synagoga	46
Sabat	48
Židovský domov	50
Modlitba	52
Obřízka a dospělost	54
Sňatek a smrt	56
Židovský rok	58
Pesach	60
Typy judaismu	62
Judaismus dnes	64

Při obřadu bar micva u Západní zdi v Jeruzalémě jsou pozvedány vzhůru opisy Tóry.

Počátky

Judaismus považuje za otce národa Abrahama a za toho, kdo dal tvar a formu jeho náboženské víře, Mojžíše.

Mojžíš vyvedl nově zrozený národ z egyptského otroctví až na okraj Zaslíbené země.

Židovské dějiny začínají Abrahamem, který uslyšel výzvu Boha, aby se usadil v kenaanské zemi. Abrahamovu vnukovi Jákobovi slíbil Bůh mnoho synů a podle dvanácti jeho mužských potomků dostaly jméno izraelské kmeny. Slovo „Žid“ pochází z názvu nejmocnějšího izraelského kmene Judy.

Mojžíš

Když Bůh povolal Mojžíše, prožívali Izraelité období otroctví v rukou Egyptanů. Mojžíš uslyšel, jak k němu hovoří boží hlas z hořícího keře, který oheň nestrávil, a na jeho

příkaz se vydal za egyptským faraonem a požadoval, aby Izraelité byli propuštěni na svobodu. Teprve když Bůh postihl Egyptány deseti ranami, byl jeho požadavek splněn. Izraelité pak strávili čtyřicet let nomádkým putováním, než dorazili do své Zaslíbené země. V průběhu této cesty – exodu – dal Bůh Mojžíšovi na hoře Sinaji Desatero přikázání. Židé dostali také jiné zákony, týkající se všech aspektů jejich osobního i společenského života, a tyto zákony řídí životy ortodoxních židů dodnes.

Soudcové a králové

Když se Izraelité usadili v Zaslíbené zemi Kenaanu (později známé jako Palestina), ustanovili řadu soudců včetně Gideona a Samsona, aby jim vládli, než přešli ke královskému nástupnictví. Prvním králem byl Saul, jehož vystřídal David a potom Davidův syn Šalomoun. Nejmilovanějším izraelským králem byl David; složil mnoho žalmů židovského

Při každoročním svátku Pesachu, který připomíná exodus Židů z otroctví, je na památku každé z deseti ran ukápnuta jedna kapka vína. Každému to připomene, že zatímco ony rány přinesly Židům svobodu, přinesly také Egyptánům utrpení, takže radost musí tlumit smutek.

Sedmiramenný svícen neboli menorah, symbol dnešního Státu Izrael. Ilustrace k Svátku světel Chanuka z Hagady, která vypráví příběh o exodu.

Tanachu. Šalomoun postavil v Jeruzalémě Chrám, jehož krása se stala ve starověkém světě legendou. Po Šalomounovi však řada špatných i průměrných králů srazila národ na kolena. Izrael byl rozdělen a jeho severní polovina nakonec padla v roce 721 př. n. l. za obět Asyřanům a jižní roku 586 př. n. l. Babyloňanům. Veliké množství Židů bylo odvedeno do vyhnanství.

Chrám

Chrám byl zničen a v letech, která následovala, dvakrát znovu postaven. Nejdůkladnější přestavbu inicioval Herodes

Veliký, ale sotva byl úkol splněn – dlouho po Herodově smrti – zbořili Chrám definitivně v roce 70 n. l. Římané. Nikdy už nebyl znovu postaven a to jediné, co zbylo z této stavby, je Západní zeď v Jeruzalémě. Těžiště židovské víry se přesunulo ze zápalných obětí v Chrámu na Tóru, rabíny střežící židovskou tradici a synagogu jako místo učení a bohoslužeb. Tato situace trvá až do dnešní doby.

Izraelští a judští proroci patří k nejúžasnějším historickým osobnostem. Uprostřed mravní pouště, v níž se nacházeli, dokázali vyslovit poselství, které svět už nikdy nemohl zapomenout. Vyšli z nejrůznějších vrstev. Někteří byli vysoce vzdělaní, jiní tak prostí a přirození jako krajina, v níž vyrostli. Jedno však bylo všem společné: přesvědčení, že každá bytost – ze samotného faktu své lidskosti – je dítětem Božím a požívá tudíž práv, které musí respektovat i králové.

Byl Izrael stvořen pro Zákon, nebo Zákon pro Izrael? Určitě Zákon pro Izrael. Jestliže pak Zákon, který byl stvořen pro Izrael, vytrvá navždy, oč spíš vytrvá Izrael, který byl stvořen zásluhou Zákona.

ECCLESIASTES RABBA

Holocaust

Po celou historii si Židy vybírali utlačovatelé za terč své nenávisti a násilí. Antisemitismus dosáhl svého vrcholu v holocaustu 20. století, kdy nacisté povraždili šest milionů židovských mužů, žen a dětí.

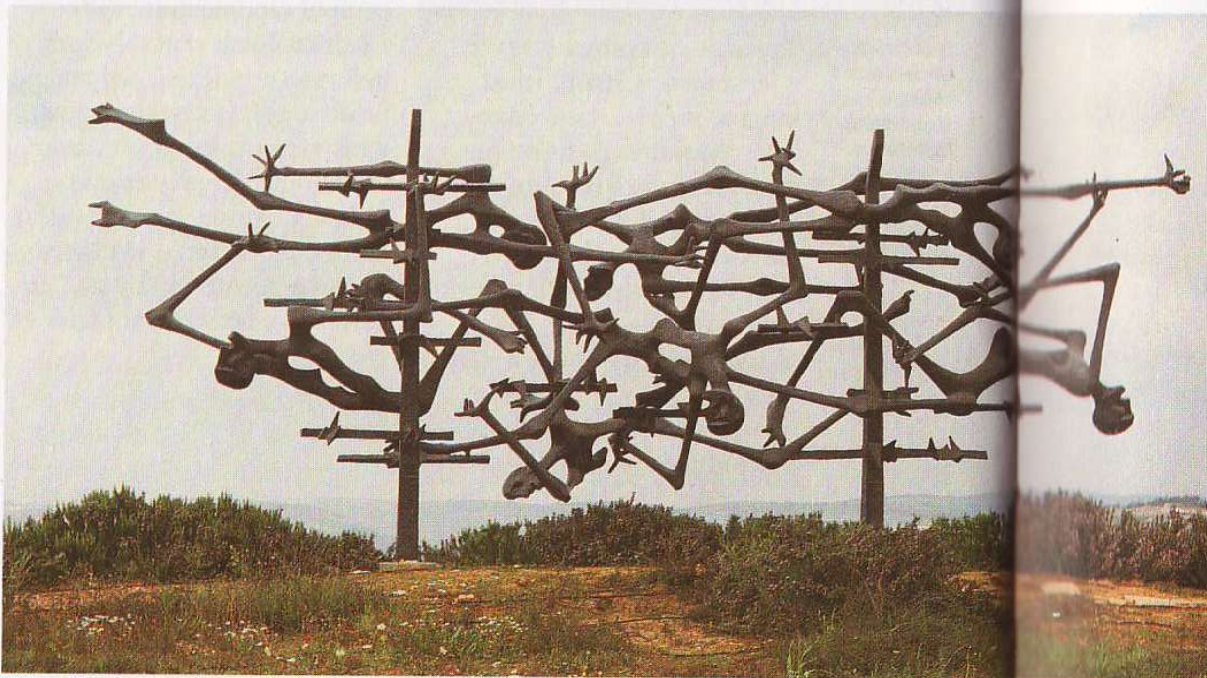
Žádný národ v dějinách ještě netrpěl tak jako Židé v Evropě ve třicátých a čtyřicátých letech 20. století. Věky antisemitské otravy explodovaly v nejotřesnější příklad genocidy v lidské historii. Za pouhých šest let, mezi roky 1939 a 1945, byly miliony Evropanů zabity jenom proto, že byli Židé.

Koncentrační tábory
Krveprolití v německých koncentračních táborech druhé světové války bylo tak strašné, že dostalo název holocaust, což znamená ‚zápalná oběť‘, i když Židé dávají přednost označení *šoa* s významem ‚zničení‘. Po celé Evropě okupované nacisty byli Židé shromažďováni v ohromných počtech a posíláni

Nacisté zavraždili asi třetinu všech Židů. Na konci holocaustu zůstalo na celém světě pouhých jedenáct a půl milionu Židů. Čtvrt milionu z nich žilo v uprchlických láborech v Evropě a více než jedenáct milionů nemělo vlast. Asi šest set padesát tisíc jich odešlo žit do nového Státu Izrael, když byl v roce 1948 vytvořen.

Památník Jad Vašem v Jeruzalémě, živá připomínka holocaustu.

Psál jsem a mluvil jako člověk, který miluje svou vlast; jako přesvědčený a veřejný oponent Hitlera a nacistů už od začátku... jako člověk, který se děsí krutosti a barbarství, jaké prováděli Hitler a jeho stoupenci už tak dlouho; a jako člověk, který hluboce věří v ideály svobody a spravedlnosti, na jejichž obranu šla Velká Británie do války.

BISKUP GEORGE BELL, ZÁŠADNÍ ODPŮRCE HITLERA

do koncentračních táborů k usmrcení plynem. Takových táborů bylo dvacet osm a jejich jména se stala všeobecným symbolem nelidskosti lidstva vůči lidstvu – mimo jiné Dachau, Buchenwald, Osvětim a Belsen. V samotné Osvětimi bylo kolem roku 1944 popraveno denně víc než šest tisíc Židů.

Holocaust – zhodnocení
Nacisté tvrdili, že Židé představují všechno, co ohrožuje budoucnost německého národa. Ačkoli Židé zaujímali v Německu mnoho mocenských postavení a byli velmi úspěšní v podnikání, říkalo se o nich, že jim nezáleží na budoucnosti země. Jsou prý při konfliktu zájmů mezi náboženstvím a státem věrni hlavně Bohu a ne státu, jak požadovali nacisté. Navíc byli

Židé považováni za hrozbu rasové čistotě, které se snažil Adolf Hitler dosáhnout v německém národě.

Teprve když válka skončila, dozvěděl se svět a také samotní Židé plnou pravdu o tom, co se stalo. Židovská komunita, zpočátku příliš otřesená, než aby byla schopna nějak reagovat, se začala starat o to, aby svět nesměl nikdy zapomenout. Byly určeny vzpomínkové dny, sepsány speciální modlitby a nedotčené koncentrační tábory zpřístupněny veřejnosti. V Jeruzalémě postavili Izraelci speciální památník Jad Vašem. Tento název znamená ‚místo a jméno‘ a je to holá místnost osvětlená jedinou svící se jmény všech dvaceti osmi koncentračních táborů napsanými na podlaze. Jad Vašem má také stromovou alej nazvanou ‚Ulice spravedlivých‘, kde každý strom představuje jednoho nežidovského člověka, který za holocaustu pomohl zachránit židovský život.

Písma

U zbožných židů zaujímá ústřední místo *Tanach*. Je sepsán v hebrejštině a má stejně jako křesťanský Starý zákon třicet devět knih, ale jsou uspořádány v odlišném pořadí.

Tanach se skládá ze tří částí: Zákona čili Tóry, Proroků neboli Nevi'im a Spisů, zvaných též Ktuvim.

Tóra

Tóru přirovnávají židé často k plánu vesmíru – existovala už před stvořením a před lidstvem. 'Tóra' znamená 'zákon' či 'učení' a označuje souhrn všeho, co lze vědět o Bohu a jeho vztahu ke stvořenému světu. V užším slova smyslu je to však pět Mojžíšových knih – Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri a Deuteronomium – tvořící začátek Bible. Spolu s dnem sabatu je Tóra oslavována jako největší dar Boha židovskému národu.

Významnou složkou židovských bohoslužeb je hlasité předčítání částí Tóry. Pasáže ze *Sefer Tóry* čili svitku Tóry se čtou ráno i odpoledne o sabatu, o svátečních jitrech a v pondělí a úterý ráno. Je považováno za velikou poctu, dostupnou jen mužům ortodoxní tradice, být vyzván k veřejnému předčítání z Tóry. Zvolená osoba sleduje

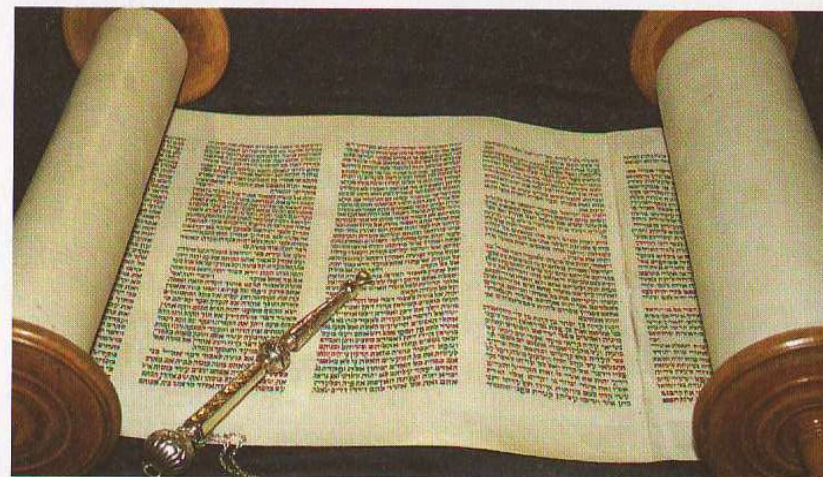
*Učil jsi svůj lid Tóre
a přikázáním, poučoval jsi jej
o jeho zákonech a soudech, náš
Bože. Ať už uleháme nebo bdíme,
vždy budeme přemýšlet o tvých
rozhodnutích a hovořit o nich
a radovat se z Tóry a jejích
přikázání. Je to tvoje Tóra,
co nás podpírá po celý život;
o jejím učení budeme meditovat
ve dne v noci.*

ŽIDOVSKÁ MODLITEBNÍ KNIHA

pasáž v hebrejštině s použitím *jadu* – ukazovátka.

Proroci

V židovské tradici je osm knih pojmenovaných po prorocích. První čtyři – Jozue, Soudců, První a Druhá Samuelova a První a Druhá královská – jsou zpravidla shrnovány pod označením Raní proroci a jsou to knihy historické. O zbývajících čtyřech se hovoří jako o Pozdějších prorocích; jsou to knihy Izajáš, Jeremjáš, Ezechiel a Dvanáct malých proroků, považované za jedinou

Svitky a jadu
připravené
k bohoslužbě.

knihu. Pozdější proroci tvoří většinou soubory proslavů pronesených proroky, jejichž jména nesou jednotlivé knihy, a sebraných jejich žáky. Předepsaný výběr z prorockých knih se předčítá v synagoze o sabatech, svátcích a postních dnech.

Spisy

Spisům, třetí součásti *Tanachu*, se přisuzuje menší hodnota než ostatním dvěma, ačkoli obsahují i žalmy pravidelně používané při synagogálních posvátných bohoslužbách. Spisy bývají často předčítány v synagoze o svátcích.

Židé tvrdí, že jednou z nejlepších cest k poznání je ponořit se do historie, jež zřetelně popisuje činy a slova Boží.

TALMUD

Po staletí uchovávalo židovské společenství obrovské množství soudů a názorů, řídicích každodenní náboženské, společenské i osobní chování, jejich ústním předáváním. Asi v roce 200 n. l. byly shromážděny v dokumentu zvaném Mišna. Brzy se objevily diskuse i o samotné Mišně a tento nový materiál byl sebrán a vytvořil Gemaru, komentář k Mišně. Mišna a Gemara tvoří společně Talmud. Už po staletí má Talmud značný vliv na způsob, jakým židé prožívají své životy.

Synagoga

Synagoga ukazuje veřejný rozměr víry a hned po domovu je ústředním bodem židovského náboženského života. Většina klíčových rituálů se však koná doma a zdůrazňuje osobní stránku víry.

Za babylonského vyhnanství v šestém století př. n. l. nemohli už židé navštěvovat jeruzalémský Chrám, a tak se scházeli v synagogách, aby tu studovali a modlili se. Mnoho synagogálních rituálů bylo založeno na chrámových a bohoslužby odrážely chrámové oběti. Když v roce 70 n. l. Římané zničili Chrám, nikdy

už nebyl znovu postaven a židovský náboženský život se místo toho soustředil v synagoze.

Svatostánek a jeho svitky
Ústředním bodem každé synagogy je svatostánek, stojící před zdí obrácenou směrem k Jeruzalému. Tímto svatostánkem je otevřený

Synagoga je místo učení, shromažďování, modlitby a bohoslužeb – úplně středisko židovské komunity. Než může být v ortodoxních synagogách zahájena modlitba, musí být přítomno minimálně deset mužů – minjan. Synagoga z počátku 19. století na okraji Jeruzaléma.

výklenek zakrytý těžkým závěsem. Připomíná věřícím ‚vnitřní svatyni‘ starého Chrámu. Tam byla chována původní schránka – Archa úmluvy. Obsahovala kamenné tabule, na nichž bylo napsáno Desatero přikázání. Podobně i svatostánek v synagoze obsahuje svitky Tóry – *Sefer Tóru*. Každý z těchto svitků byl opsán ručně z hebrejské Tóry a je opatřen dvěma dřevěnými válci (stromy života). Mají stříbrné hlavice a na koruně zvonečky, aby reprezentovaly boží svrchovanost, a jsou zabaleny do sametu s destičkou, která představuje náprsník velekněze z dob Chrámu. Když

PÓDIUM A VĚČNÉ SVĚTLO

Předčítací pult stojí v synagoze na pódiu zvaném *bima* a odtud se předčítá Tóra. Tradičně je *bima* umístěna uprostřed synagogy, ale v progresivních synagogách se nachází před svatostánkem. To znamená, že ten, kdo vede bohoslužbu, se modlí buď tvář k svatostánku (u ortodoxních), nebo tvář k lidem (u progresivních).

‚Věčné světlo‘ neboli *ner tamid* hoří nad svatostánkem jako symbol věčné přítomnosti Boha u jeho lidu i jako připomínka sedmiramenného svícnu, který byl ve starém Chrámu vždy rozsvícený. Dvě kamenné tabule nablízku na zdi představují Desatero přikázání.

*Synagoga je svatyně Izraele.
Zrodila se z touhy Izraele
po živoucím Bohu. Pro Izrael
byla vždy za jeho nekonečného
putování viditelným znakem
přítomnosti Boha uprostřed lidu.
Vyzařuje z ní krása, která je
krásou svatosti, a vždy zaujímala
vysoké místo jako bojovník za
spravedlnost a bratrství a mír.
Je to největší dar Izraele světu.
KNIHA SPOLEČNÝCH MODLITEB*

je už svitek příliš starý, než aby se dal ještě používat, nezničí ho, nýbrž pohřbí jako lidskou bytost.

Při synagogální bohoslužbě se svitek vyjme ze svatostánku. Když se s ním přechází, všichni vstanou na znamení úcty k ústřednímu místu, které zaujímá Tóra v židovském životě. Za velikou čest se považuje být vyzván k otevření a zavření svatostánku a k předčítání ze *Sefer Tóry* o sabatové bohoslužbě.

Sabat

Podle Tóry dokončil Bůh své stvořitelké dílo po šesti dnech a sedmého dne odpočíval. Sabat či šabat se proto stal pro všechny židy dnem odpočinku a jeho dodržování je zahrnuto i v Desateru přikázání.

Sabat je každotýdenní den klidu, který začíná při pátečním západu slunce a trvá až do sobotní noci. Židovská písmena udávají dva důvody, proč musí židé bedlivě střežit čistotu tohoto dne:

◆ Samotný Bůh poté, co stvořil svět, sedmého dne odpočíval. Rabíni raných dob vytvořili krásnou představu, že

i odpočinek po práci je tvůrčím božím aktem.

◆ Po židovském exodu z egyptského otroctví podnítl Bůh Izraelity k dodržování sabatu, aby měl každý včetně otroků a zvířat den, kdy je zakázána veškerá práce.

Daleko víc, než Izrael drží sabat, drží sabat Izrael.

AHAD HA'AM

Oslava sabatu
Sabat je ústřední slavností v židovském životě. Každý týden

Podle starých rabínských zákonů nesmí být o sabatu nic vyneseno ven z domova. Někdy se však židé vyhnou tomuto problému tím, že prohlásí za domov celé město, pokud je obehnáno hradbou nebo plotem. Takovým městem je například Jeruzalém.

Vedle Tóry pohlížeji židé na sabat jako na největší dar od Boha.

HAVDALA

Sabat končí symbolickým obřadem zvaným Havdala ve významu „oddělení“. Nejmladší člen rodiny uhasí rozsvícenou svíci vínem a matka nebo otec podají všem dokola k přičichnutí krabici s kořením, často ve tvaru věže. Všem to připomene sladkost sabatu, který se chýlí ke konci. Obřad vyznačuje také rozdíl mezi sabatem a nadcházejícím týdnem.

připomíná veškerému židovstvu, že život stvořil Bůh a že uzavřel se svým lidem smlouvu. Sabat poskytuje den volna pro studium Tóry, modlitby a bohoslužby. Tradiční židovský zákon, pocházející od rabínů starých dob, zakazuje v tento den jakoukoli práci a zbožní židé to interpretují i jako zákaz veškeré obchodní činnosti, domácích prací a používání dopravních prostředků, elektřiny, a dokonce i telefonu.

Doma zapálí matka s dětmi předtím, než začne sabat, alespoň dvě svíce. Matka se pak pomodlí za blaho svého manžela a celé své rodiny. Matčino tradiční mávání rukou před svíčkami symbolizuje pravděpodobně přivolávání sabatového duchovního světla do domu.

Nato požehná své rodině otec. Pak následuje slavnostní jídlo sjednocující celou rodinu a večeri zakončí zpěv speciálních písní a modlitba.

O sabatovém ránu jde celá rodina do synagogy. Při bohoslužbě je povoláno sedm osob k *bimě*, aby sledovali předčitatele, který čte předepsanou pasáž Tóry a pronáší modlitbu děkuvzdání Bohu za dar tohoto jedinečného dne. Jiná osoba pak přečte pasáž z Proroků. Bohoslužbu zakončí kázání založené na Tóře.

Skutečnost, že rabíni dokázali udržet judaismus živý po dvě tisíciletí trvání diaspory, patří mezi úžasné divy dějin. Judaismus je národní víra. Jedním z jeho příznačných rysů je tudíž víra v národ, ve význam poslání, které Židé plnili a budou nadále plnit v lidských dějinách.

Židovský domov

Hlavním ohniskem židovského života je spíše domov než synagoga. Dům je považován za posvátný prostor a oslavy nejednoho svátku včetně Pesachu jsou soustředěny většinou v domácnosti.

Židovský domov není jenom místem, kde se bydlí, ale také domem, do něhož byl pozván Bůh. Židovský domov poznáte na první pohled – zvenčí i zevnitř.

Mezuza

Tóra požaduje, aby k horní třetině všech dveřních sloupků v domě s výjimkou toalety, koupelny a garáže byl připevněn malý kousek pergamenového svitku ve schránce, takzvaná *mezuza*. Obsahuje slova *Šemy* (Deuteronomium 6:4-9). Když ortodoxní žid vstupuje do domu nebo z něho odchází, políbí si špičky prstů a pak se jimi dotkne *mezuzy*, aby dal najevo svou lásku k Bohu a Tóře.

Žid se vždy, když vstupuje do místnosti nebo ji opouští, dotkne mezuzy. Ta obsahuje Šemu a je viditelným znakem židovského domova.

Potravinové předpisy

Jídla jsou ve většině židovských domovů založena na předpisech týkajících se potravy neboli

kašrutu. Ty pocházejí ze zákonů, které obdržel na hoře Sinaji Mojžíš, a jsou zaznamenány v úvodní knize Tanachu. Stanoví, že je *košer* jíst veškerou zeleninu, ovoce, zrní a ořechy i maso zvířat, která jednak přezvykují a jednak mají rozpolcená kopyta, pokud bylo

jídlo připraveno ve shodě s pravidly *šchity*. Maso a mléčné výrobky se musí připravovat odděleně jedny od druhých v nádobách, vyhrazených jediné pro tento účel.

V biblických dobách udržovaly takové zákony jedinečnost židovstva a bránily tomu, aby se příliš družilo s jinými národy. Dodržování *kašrutu* pomáhá ještě dnes uchovávat výraznou židovskou identitu. Podněcuje sebekázeň a poslušnost božím zákonům – i když důvod této poslušnosti nemusí být bezprostředně zjevný.

K sabatovému jídlu se každý týden snaží shromáždit celá rodina. Krájení chaly, bílého kvašeného bochníku chleba, při sabatovém jídlu.

Slyš, Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin jediný. Budeš milovat Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem a celou svou duší a celou svou silou. A tato slova, která ti dnes přikazují, budeš mít v srdci. Budeš je vštěpovat svým synům a budeš o nich rozmlouvat, když budeš sedět doma nebo půjdeš cestou, když budeš uléhat nebo vstávat. Uvážeš si je jako znamení na ruku a budeš je mít jako pásek na čele mezi očima. Napíšeš je také na veřeje svého domu a na své brány.

ŠEMA: DEUTERONOMIUM 6:4-9

Židovský domov je tedy speciální místo. Židovská tradice klade silný důraz na to, že je významným aktem laskavosti a lásky poskytovat pohostinství, potravu a střechu nad hlavou příbuzným, přátelům i cizincům, zejména těm, kdo jsou uprostřed nebo na konci cesty. Obzvláště významnou *micvou* (dobrým skutkem) je nabídnout sabatové jídlo lidem, kteří by jinak nemohli oslavit tento svatý den vhodným způsobem.

Modlitba

Modlitba je pro každého zbožného žida tou nejdůležitější činností. Je identifikována jako *micva*, povinnost či příkaz, a to taková, kterou musí každý žid dodržovat jako součást svého závazku věrnosti smlouvě, uzavřené Bohem s jeho předky.

V tradičních židovských synagogách se konají denně tři bohoslužby – ráno, odpoledne a večer – podle příkladu Abrahama, který se modlil časně ráno, Izáka, který ustal v práci, aby se pomodlil odpoledne, a Jákoba, jenž děkoval večer Bohu za jeho požehnání. Ortodoxní židé scházející se v synagoze k modlitbě musí vytvořit *minjan* – kvorum deseti dospělých mužů – ale toto pravidlo bylo v reformních a progresivních synagogách zrušeno.

Symbyly modlitby

Hlavním rysem židovské modlitby je hodnota prisuzovaná různým symbolům. Obzvláště významné jsou tři:

◆ *Talit* je plášť, do něhož se žid zahalí při modlitbě. Tento oděv má ve shodě s instrukcemi, obsaženými v knize Numeri 15:37-41, připevněny ke každému ze svých čtyř cípů trásně. Muži nosí *talit*

Veliká je svatost tfilin, neboť dokud jsou tfilin na hlavě a paži člověka, je pokorný a bohabojný a nepřitahuje ho lehkovážnost a plané mluvení a nechová špatné myšlenky, nýbrž zaměřuje své srdce na slova pravdy a spravedlnosti. Proto nechť se člověk snaží mít je na sobě celý den... I když by měly být nošeny po celý den, je velikou povinností mít je na sobě při modlitbě.

MOŠE MAIMONIDES,
ŽIDOVSKÝ FILOZOF 12. STOLETÍ

přehozený přes záda jenom při ranní modlitbě.

◆ Fylaktéria neboli *tfilin* jsou hranaté kožené krabičky se čtyřmi pasážemi z písma, které se přivazují k hlavě a levé paži a stejně jako *talit* se nosí při ranní modlitbě. O sabatu a svátcích se *tfilin* nepoužívají. V progresivních synagogách nosí často *talit* a *tfilin* právě tak ženy jako muži, ale v ortodoxních nikoli.

ŽIDOVSKÉ MODLITBY

Sidur je židovská modlitební kniha. Nejdůležitějšími židovskými modlitbami jsou *Šema* (Deuteronomium 6:4-9), která je nejbližší tomu, co bychom mohli označit za židovské vyznání víry, *Amida*, osmnáct požehnání tvořících jádro židovské bohoslužby, *Aleinu*, která velebí Boha a modlí se za Izrael a za svět, a *Kadiš*, modlitba za svatost, často pronášená v době smutku za zemřelé.

Muž s modlitebním šálem čili *talitem* a fylaktériemi neboli *tfilin* při modlitbě. Fylaktéria jsou přivázána na čelo a levé paži a obsahují verše z Písma.

◆ Jarmulka je čepička, kterou nosí židovští muži. Věří se, že studovat nebo se modlit s obnaženou hlavou je projevem velké neúcty vůči Bohu. Ti nejposlušnější nosí jarmulku stále, kdežto většina jenom při modlitbách.

Obřízka a dospělost

Obřad obřízky sdílejí židé s muslimy, i když ji provádějí z velice rozdílných důvodů. Populární obřad k dosažení dospělosti *bar micva* je poměrně moderní a označuje přechod z dětského do mužského věku.

Obřízka čili *brit mila* dítěte mužského rodu osmý den po narození je nejstarším židovským zvykem prováděným dodnes. Bůh jej uložil Abrahamovi jako ‚znamení smlouvy‘, kterou s ním uzavřel. Není to akt uvedení do židovské víry – tím je už narození ze židovské matky – nýbrž fyzické poznamenání dítěte, které se podílí na odvěké smlouvě s Bohem.

Tradičně prováděl obřízku (odstranění předkožky na penisu) chlapcův otec, ale dnes to zpravidla obstarává cvičený židovský specialista neboli *mohel* v domově dítěte nebo v synagoze. Ortodoxní tradice vyžaduje, aby při provádění tohoto obřadu bylo přítomno deset mužů. Dítě přinese do shromáždění *kmotra* a předá je *kmotrovi*, ale matka se ve shodě s tradicí obřadu nezúčastňuje.

Židovský chlapec slaví u Západní zdi v Jeruzalémě *bar micvu*.

*Požehnan jsi, Pane, náš Bože,
Duchu vládnoucí veškerenstvu,
který jsi nám přikázal
přistoupit ke smlouvě našeho
otce Abrahama.*

OTCOVO POŽEHNÁNÍ PŘI OBRÍZCE

Potom dostane chlapec jméno a na rty mu ukápnou kapku vína. Zbytek vypije otec. Rodina se modlí, aby chlapec vyrůstal v lásce k Bohu, studoval Tóru a prožil život plný dobrých skutků.

Dosažení dospělosti

Talmud radí, aby ‚jakmile se dítě naučí mluvit, učil je otec Tóře‘. Výuka zahrnuje vedle hebrejského jazyka také *Šemu* a Desatero přikázání. Potom o třináctých narozeninách se z chlapce stane *bar micva*, ‚syn přikázání‘, a od této chvíle

trvá židovská tradice na tom, že už je dost starý, aby plnil všechny své náboženské povinnosti.

O prvním sabatu po svých třináctých narozeninách je chlapec, oděný v *talitu* a s *tiflin*, vyvolán, aby na *bimě* přečetl v hebrejštině předepsanou pasáž se *Sefer Tóry*. Potom už může být vybrán k předčítání Tóry kdykoli a tvořit součást *minjanu*, který dodává legitimitu každé veřejné modlitbě.

BAT CHAJIL A BAT MICVA

Dívka oslavující *bat micvu* v reformní synagoze.

V posledních letech dostaly dívky vychovávané v ortodoxních synagogách příležitost, aby se staly *bat chajil* – ‚statečnými dcerami‘. Obřad se koná kolem jejich dvanáctých narozenin. Reformní

a progresivní synagogy mají však obřady, jež jsou mnohem bližší *bar micvě*. Říká se jim *bat micva* – ‚dcerka přikázání‘. Po nich smí dívka předčítat pasáže z Tóry v hebrejštině, i když může místo toho číst pasáže z Proroků nebo Spisů.

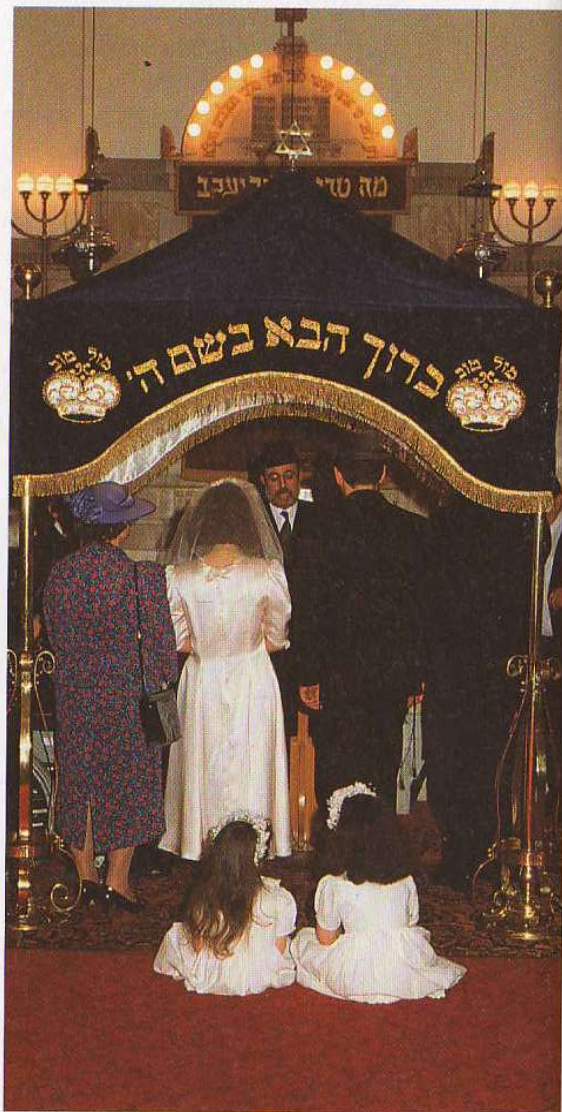
Sňatek a smrt

Židovský domácí život se soustřeďuje kolem posvátné povahy manželství a smrt je tu velmi nevídaným vetřelcem. Pokud jde o život po smrti, nemají židé příliš jasné představy.

Židovská tradice považuje manželství za stav ideální pro každého. Ačkoli základním motivem pro manželství je vytvořit ideální prostředí pro děti, má také, řečeno slovy jednoho svatebního požehnání, „dávat radost a štěstí, veselí a blaženost, potěchu a rozkoš, lásku, pokoj a přátelství manželskému páru.“

Svatební obřad

Svatební obřad je ve všech židovských tradicích v podstatě stejný. Svatbu v synagoze mohou však mít jenom židovský muž a židovská žena. Svatba se nesmí konat o sabatu či o jiném svátečním dnu. Obřad začíná podepsáním svatební smlouvy – *ktuby* – která stanoví mužovu zodpovědnost, ale neobsahuje žádné sliby ženy. Obřad se provádí venku pod svatebním baldachýnem *chupou*, symbolizujícím, že dvojice si společně zakládá domov. Novomanželé se při obřadu podělí o sklenici vína jako symbol společného údělu.

Po svatebním obřadu odvedou novomanželský pár do tiché místnosti, kde může být konzumováno manželství. Teprve potom se může konat tradiční svatební hostina.

Při židovské svatbě stojí pár pod *chupou*, baldachýnem, který symbolizuje domov, jež si spolu vytvoří.

Nechť je velebena sláva Boha, nechť je povzneseno jeho veliké jméno ve světě, jehož stvoření je z jeho vůle. Nechat' převládne jeho království v naší vlastní době, v našich vlastních životech i v životě všeho Izraele. Řekněme amen... Nechat' tento zdroj míru sešle mír všem, kdo truchlí, a utěší všechny, kdo jsou zarmoucení. Amen.

MODLITBA KADIŠ

Obřad zakončí ženich tím, že sklenici rozdrtí nohou, aby připomněl všem zničení jeruzalémského Chrámu v roce 70 n. l.

Smrt

Židé pohlížejí na život jako na dar od Boha a na smrt jako na smutný, ale nevyhnutelný závěr dobře prožitého života. Když se život jedince přiblíží ke svému konci, neočekává se od rabína, že bude přítomen, protože to je povinností *chevry kadiši* – skupiny mužů a žen, známých svou zbožností. Zůstávají u umírajícího až do konce a potom se postarají o to, aby mrtvola byla pohřbena – což je v židovské komunitě veliká čest. Tento dobrovolný akt lásky projevené umírajícímu je pravá *micva*, protože je prováděn bez jakýchkoli myšlenek na odměnu.

Tělo židovského muže se zahalí do *talitu*, v němž se modlil od své *bar micvy*, a uloží se do prosté dřevěné rakve tak, aby hlava spočívala na hlíně ze Svaté země, kterou do ní vložili. V průběhu zádušního obřadu, konaného do dvaceti čtyř hodin od smrti, pronáší rabín chválu, zpívají se žalmy a odřikává se modlitba *kadiš*.

Když nosiči márn nesou tělo ke hrobu, učiní sedmero zastavení jako připomínku sedmera marností zaznamenaných v knize *Kazatel*. Po spuštění rakve do hrobu hodí na ni členové bezprostřední rodiny lopatku hlíny a po nich udělají totéž ostatní truchlíci. Má to podnítit živé, aby hleděli do budoucna; na to klade židovská víra veliký důraz. Jak učí Talmud, zahájil nyní zesnulý jedinec svou cestu na věčnost. Striktní pravidla, podle nichž se řídí dodržování smutku, mají pomáhat živým v návratu k normálnímu životu co nejspíše dříve.

Židovský rok

Mnoho svátků se slaví v židovském roce. Některé z nich, jako Nový rok nebo Den smíření, jsou velmi vážné, kdežto jiné, jako Svátek světel a Purim, jsou mnohem obřadnější.

Rok se skládá z dvanácti měsíců založených na lunárním cyklu. Podle tradice se datování počítá od stvoření světa v roce 3760 př. n. l.

Nový rok a Den smíření

Nový rok (*Roš ha-šana*) a Den smíření (*Jom kipur*) zahajují židovský rok. Tradice učí, že na *Roš ha-šanu* jsou v nebi otevřeny tři knihy. Do první jsou zaznamenáváni všichni, kdo jsou spravedliví a mají být za své dobré skutky odměněni; třetí odhaluje zlé, které Bůh potrestá; a druhá obsahuje všechny, kdo mají ještě deset dní mezi *Roš ha-šanou* a *Jom kipur* na to, aby ukázali, že si zaslouží nebe. O svátku *Jom kipur* se židé setkávají s Bohem při pětadvacetihodinovém půstu, při němž prosí o odpuštění.

Svátek stánků a ‚radosti ze zákona‘

O *Sukotu* si židé staví ve svých domovech a synagogách stánky otevřené k nebi. Tráví v nich čas i se svými rodinami a připo-

mínají si boží dobrotu projevenou stvořením světa.

Simchat Tóra (čili ‚radost ze zákona‘) začíná, když skončí

Hospodin dále mluvil k Mojžíšovi: „Mluv k Izraelcům: Prvního dne sedmého měsíce budete mít slavnost odpočínutí s pamětným vytrubováním a bohoslužebným shromážděním. Nebudete vykonávat žádnou všední práci, ale přinesete Hospodinu ohnivou oběť... Desátého dne téhož sedmého měsíce bude den smíření. Budete mít bohoslužebné shromáždění; budete se pokořovat a přinesete ohnivou oběť Hospodinu. Toho dne nebudete konat žádnou práci.“

LEVITICUS 23:23-25, 27-28

Sukot. Cyklus četby Tóry v synagoze je teď kompletní a hned začne další. Jeden cyklus přechází okamžitě v druhý jako vyjádření víry, že Tóra je věčná, bez počátku a bez konce. Tomu, kdo předčítá závěrečnou pasáž starého cyklu, *Deuteronomium* 33 a 34, se říká *chatan Tóra* – ‚ženich Tóry‘ – na znamení toho, že židé jsou s Tórou ‚sezdáni‘.

Svátek světel

Svátek světel neboli Chanuka se slaví po osm dnů v prosinci a je

Svátky *Roš ha-šana* a *Jom kipur* uvádějí zvuky beraniho rohu neboli šofaru.

PURIM A ŠAVU'OT

Purim, menší pozdně zimní svátek, oslavuje události zaznamenané v knize Ester, podle níž se židovské královně Persie Ester podařilo zmařit Hamanovy plány na vyhubení celé židovské komunity. Při tomto svátku se v synagoze za živých oslav čte kniha Ester neboli megila (svitek).

Svátek Šavu'ot připomíná dobu, kdy dal Bůh Mojžíšovi na hoře Sinaji zákon. Šavu'ot je znám také jako Pentecost, protože se koná padesát dní po Pesachu.

to jediný svátek, který není uveden v židovských písmech. Je založen na legendě z druhého století př. n. l., kdy armáda židovských vojáků dosáhla nečekaného vítězství nad seleukovským králem Antiochem IV. Chanuka připomíná, jak tehdy sedmiramenný svícen *menora* v Chrámě hořel po osm dní, ačkoli měl olej jenom na jeden.

Pesach

Pesach oslavuje událost, která nemá v židovských dějinách sobě rovné – exodus z egyptského otroctví. Židé jej pojmají jako slavnou demonstraci boží moci i jako potvrzení smlouvy, kterou Bůh uzavřel s Abrahamem a jeho potomky.

Jarní svátek *Pesach* trvá mezi Židy v diaspoře (těmi, kdo byli rozptýleni po celém světě) osm dní, ale v Izraeli a v reformním judaismu je o den kratší. Slovo *pesach* pochází z výrazu pro beránka, obětovaného Bohu v předvečer svátku ve starém Chrámu. Anglický ekvivalent *passover* má svůj původ v příběhu, podle něhož anděl smrti přeletěl (*passed over*) nad domy Izraelitů při poslední z desíti ran, rozhodujícím božím zásahu, který konečně přiměl Egypťany, aby propustili své zajatce.

Seder

Než začne *Pesach*, je dům pečlivě uklizen a prohledán, zda v něm nezůstala ani stopa po nějaké potravě z kvašeného těsta *chamecu*. To se mění v dětskou hru, při níž jsou záměrně ukryvány kousky chleba. Potom sní celá rodina speciální *sedera* (pořadí), který se řídí tradičním vzorem zaznamenaným v *Hagadě*, knize vyprávějící příběh exodu.

Čtrnáctého dne prvního měsíce navečer bude Hospodinův hod beránka. Patnáctého dne téhož měsíce začne Hospodinova slavnost nekvašených chlebů; po sedm dní budete jíst nekvašené chleby.

LEVITICUS 23:5-8

Při tomto jídle vypijí přítomní čtyři sklenice vína a vzpomínají na sliby, které dal Bůh Mojžíšovi. Pátá sklenice zůstane netknuta – demonstruje víru, že jednou v budoucnu se o *Pesachu* vrátí na svět prorok Eliáš, aby ohlásil začátek vlády mesiáše na zemi. Nejmladší dítě potom položí čtyři standardní otázky a hlava domácnosti vypráví v odpověď na ně příběh o vysvobození z Egypta.

Na speciálním talíři na stole jsou rozložena čtyři jídla, která připomínají exodus. Dvě z nich, pečená holenní kost z beránka a vejce, se nejedí, ale všichni okusí ostatní:

V době, kdy začíná *Pesach*, nesmí být v domě žádný *chamec* (kvašený chléb). O *Pesachu* a nikdy jindy se používá i speciální nádoby a příbory, aby se zajistilo, že na nich nezůstala ani stopa po *chamecu*.

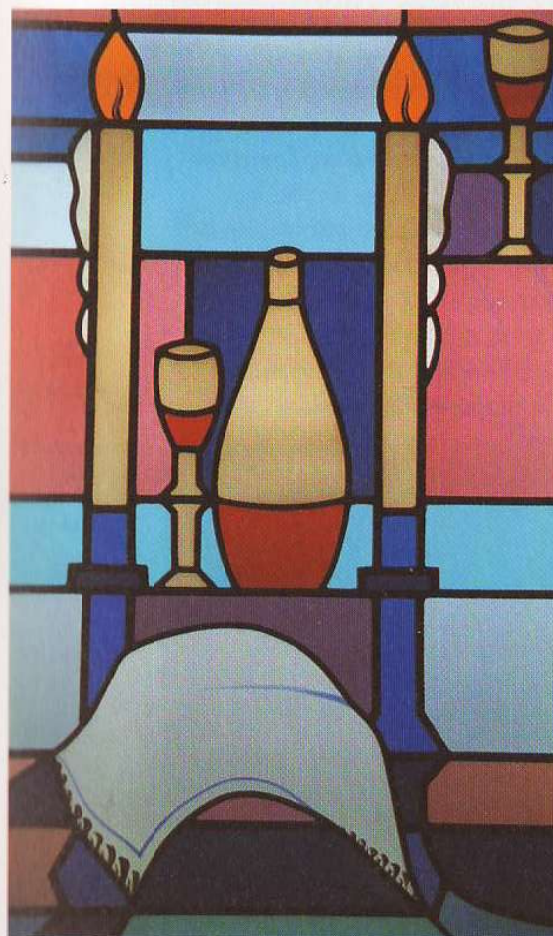
- ◆ Tři *macesy* jsou symbolem toho, že když Izraelité opouštěli Egypt, měli takový spěch, že nemohli čekat, až jim vykyne těsto, a tak si vzali s sebou jenom nekvašený chléb. Ten se potom jí po celý *Pesach*.
- ◆ Hořké byliny neboli *maror* připomínají hořkost více než čtyř set let v egyptském otroctví.
- ◆ Petržel namočená ve slané vodě nebo octu je připomínkou slz hebrejských otroků.

- ◆ *Charoset* – směs oříšků, vína a jablek – symbolizuje maltu, kterou museli Židé používat při stavbě domů pro Egypťany.

Důležitou složkou *Pesachu* je, že lidé sdílejí požehnání s jinými, protože ti méně šťastní bývají zváni k jídlu jako hosté. O tomto svátku se konají také speciální synagogální bohoslužby. Při nich se čte Tóra, vypráví se příběh o exodu a zpívají oslavné žalmy.

Boží požehnání nás obdaňuje právě tak vzduchem, který dýcháme, jako jinými dary, kdyby však zbožnost měla nadějit, teprve až lidé dojdou k poznání Boží dobroty skrz hojnost kyslíku k dýchání, nejspíš by musela ještě dlouho čekat na své naplnění. Totéž platí i o dějinách. Kdyby bylo vysvobození z útisku něčím samozřejmým, Židé by si ho méně vážili.

Okno z barevného skla oslavující svátek *Pesach*.

Typy judaismu

Judaismus je dnes rozdělen víc než kdykoli jindy ve své historii. Není ničím neobvyklým, že v některých městech je několik synagog a každá z nich nabízí svou verzi ‚pravého judaismu‘. Tyto rozdíly vedou někdy k rozhořčeným debatám a dokonce i k násilnostem, zejména v Izraeli.

Hlavních typů judaismu je pět: ortodoxní judaismus, konzervativní judaismus, rekonstrukcionismus, chasidský judaismus a reformní judaismus.

Ortodoxní judaismus

Ortodoxní židé jsou tradiční stoupenci rabínského judaismu, kteří se považují za jediné věrné udržovatele neměnné víry Izraele. Ortodoxní judaismus klade silný důraz na autentičnost zjevení Tanachu,

zejména Tóry, a plnou autoritu rabínského zákona a jeho interpretace v Talmudu. Dnešní ortodoxní židé jsou povinni dodržovat šest set třináct příkázání čili *micvot* Tóry. Na jednom konci ortodoxního spektra stojí ultraortodoxní – doslova ti, kdo se třesou ve strachu z Boha a jeho zákona. Na druhém konci jsou moderní ortodoxní řídící se učením Samuela Rafaela Hirsche (1808–1888), německého rabína a náboženského

Rabinka předčítá z Tóry při reformních bohoslužbách.

Reformní prohlašují, že judaismus se v průběhu doby změnil a že židovský zákon už není závazný. Ortodoxie oba tyto návrhy odmítá, trvá na závazném charakteru židovského zákona a popírá, že se judaismus vyvíjí. Konzervativní judaismus souhlasí s ortodoxií v udržování autority židovského zákona a s reformními v tom, že judaismus časem vyrostl a vyvinul se.

RABÍN ROBERT GORDIS

myslitele; ti věří v syntézu mezi Tórou a západním učením.

Konzervativní judaismus

Konzervativní judaismus vznikl ve čtyřicátých letech 20. století a lpěl skoro na všech tradicích víry, ale dělal některé ústupky reformám. Konzervativní judaismus je dominantní silou mezi americkým židovstvem.

Rekonstrukcionismus

Založil jej ve dvacátých letech minulého století v USA rabín Mordechaj Kaplan, který, ačkoli pocházel z ortodoxní rodiny, načrtl vizi judaismu, spjatého víc s kulturou než věroukou a židovskými praktikami. Kaplan zavrhoval představu vševědoucího Boha, který skrze Abrahama uzavřel se Židy

smlouvu a dal svému lidu věčné zákony Tóry.

Chasidský judaismus

Chasidismus, jehož počátky spadají do první poloviny 18. století a jsou spjaty s jménem Ba'al Šem Tova (1700–1760), se odchýlil od ortodoxního zdůrazňování učenosti a místo toho se soustředil na duchovní a mystické tradice judaismu. Chasidští vůdcové (*rebe*) jsou ti, o nichž se věří, že jsou obdařeni specifickými spirituálními dary, většími a vyššími, než jaké mají rabíni. Chasidské hnutí je dnes obzvláště silné v Izraeli a v USA.

Reformní judaismus

Reformní judaismus vznikl ve čtyřicátých letech 19. století v Německu a hlásal, že všichni židé mají zodpovědnost vůči zemi, ve které žijí, i vůči židovské víře. To vedlo reformní židy k rozlišování mezi oněmi elementy judaismu, které mají trvalou hodnotu, a jinými, jež jsou jen dočasné. Argumentují tím, že židovská tradice potřebuje reinterpretaci ve světle toho, co je dnes přijatelné. Reformní synagogy například neoddělují při bohoslužbách muže od žen, mají obřad pro dívky ekvivalentní k *bar micvė* a vysvěčují ženské rabíny.

Judaismus dnes

Žádné náboženství nepřežilo 20. století nedotčené, ale žádné neovlivnily události, jež byly mimo jeho dosah, víc než judaismus. Přes třicet procent příslušníků světového židovstva zahynulo za druhé světové války a z této rány se judaismus nezotavil dodnes a patrně ani nikdy nezotaví.

Malé židovské komunity existují skoro ve všech zemích světa. V raném 20. století byly dvěma hlavními centry židovstva východní Evropa, zejména Polsko a Rusko, a USA. Za druhé světové války zdecimovali východoevropské Židy nacisté, kteří okupovali Maďarsko, Polsko, Československo a pobaltské státy. Smrt šesti milionů židovských mužů, žen a dětí přesvědčila svět, že je třeba zřítit židovský stát. Vytvoření Izraele v roce 1948 znamenalo, že Židé mají konečně svůj vlastní domov. Kolem roku 2000 v něm žily čtyři miliony sedm set tisíc příslušníků světového židovstva.

Židé v USA

Největší židovská komunita pět milionů devět set tisíc se dodnes nachází v USA. Má podstatný vliv na americké záležitosti, zejména v podnikání a politice. Zároveň prožívá americké židovské společenství podobné

Migrace je znepokojující záležitostí. Pro Židy není migrace ničím cizím; je to vlastně hluboce zakořeněný rys židovské historické zkušenosti. Ale toto poznání ještě nijak neulehčuje nutnost vypořádat se s obavami a praktickými obtížemi... Je tu období nejistoty a přizpůsobování, které může trvat řadu generací: jsou tu problémy s přijetím do nové společnosti a určitá nostalgie kvůli ztracené minulosti.

NICHOLAS DE LANGE

problémy jako jinde. Synagogy mají menší vliv, než mívaly, s méně než padesáti procenty dnešních židů hlásících se k těmto místům bohoslužeb. Stále víc Židů se „asimiluje“ k světské kultuře a počet smíšených manželství prudce stoupá. Ještě v padesátých letech se ženilo a vdávalo mimo svou víru méně než sedm procent Židů, ale dnes dosáhlo toto

Hlavní složkou obřadu v synagoze je četba Tóry. Svitek Tóra či Sefer Tóra je uložen ve svatostánku, schránce umístěné ve zdi synagogy obrácené směrem k Jeruzalému.

číslo čtyřicet procent a neustále stoupá. Protože jen necelá polovina dětí ze smíšených manželství zůstává u židovské víry, vypadá budoucnost komunity pochmurně.

Judaismus jinde

Konflikt mezi Izraelci a jejich arabskými sousedy je dlouhodobý a zůstává dodnes nevyřešený. Do Izraele emigrovali ve velkých počtech Židé ze severní Afriky a arabských států a země se stala směsí Aškenazim – východoevropských Židů, z nichž mnozí jsou potomky těch, kdo přežili holocaust – a Sefardim či Sfaradim, Židů ze staré islámské říše. Vysoké počty Židů z Jemenu a Falášů z Etiopie přišly do Izraele, když v jejich vlastech vypukla

občanská válka. V období studené války směly do Izraele přesídlit jenom malé skupiny Židů z Ruska, ale po zhroucení sovětského impéria se tento potůček proměnil v záplavu.

Početné židovské komunity najdeme i v jiných částech světa. Židovská obec v Británii má asi tři sta tisíc příslušníků a Židů v Austrálii je devadesát pět tisíc, v Jižní Africe devadesát osm tisíc, v Kanadě tři sta padesát šest tisíc a v Argentíně dvě stě dvacet pět tisíc.

Islám je jedno z nejmladších velkých náboženství světa. Vznikl v šestém století v oblasti známé dnes jako Saúdská Arábie. Leží tam obě jeho nejsvětější města, Mekka a Medína. Ačkoli je islám celosvětové náboženství, většina z miliardy a dvou set milionů jeho vyznavačů obývá dodnes Severní Afriku, Přední východ a Jihovýchodní Asii.

Islám je arabské slovo s významem ‚oddát se‘ a muslim je ‚ten kdo se podřizuje vůli Alláha‘. Islám je absolutní způsob života a pokrývá jak světskou tak duchovní oblast života. Věří se, že Alláh posílal čas od času proroky, jako byli Abraham, Mojžíš a Ježíš, aby ukázali lidem, jak mají žít, ale jejich poselství byla do značné míry ignorována. Nakonec poslal

Alláh Muhammada, posledního a největšího v prorocké linii, a odhalil mu svou vůli v řadě zjevení, která byla bezchybně zaznamenána v Koránu. Muslimové chovají k Muhammadovi nejvyšší úctu, ale nebyl božský, a proto se nesmí uctívat. Uctívání náleží jedině Alláhu, protože je stvořitelem a vládcem veškerenstva.

Věřícími jsou pouze ti, kdož uvěřili v Boha a posla Jeho a poté nepodlehli pochybnostem, nýbrž bojovali majetky i osobami svými na cestě Boží – a tito jsou věru upřímní.

KORÁN 49:12

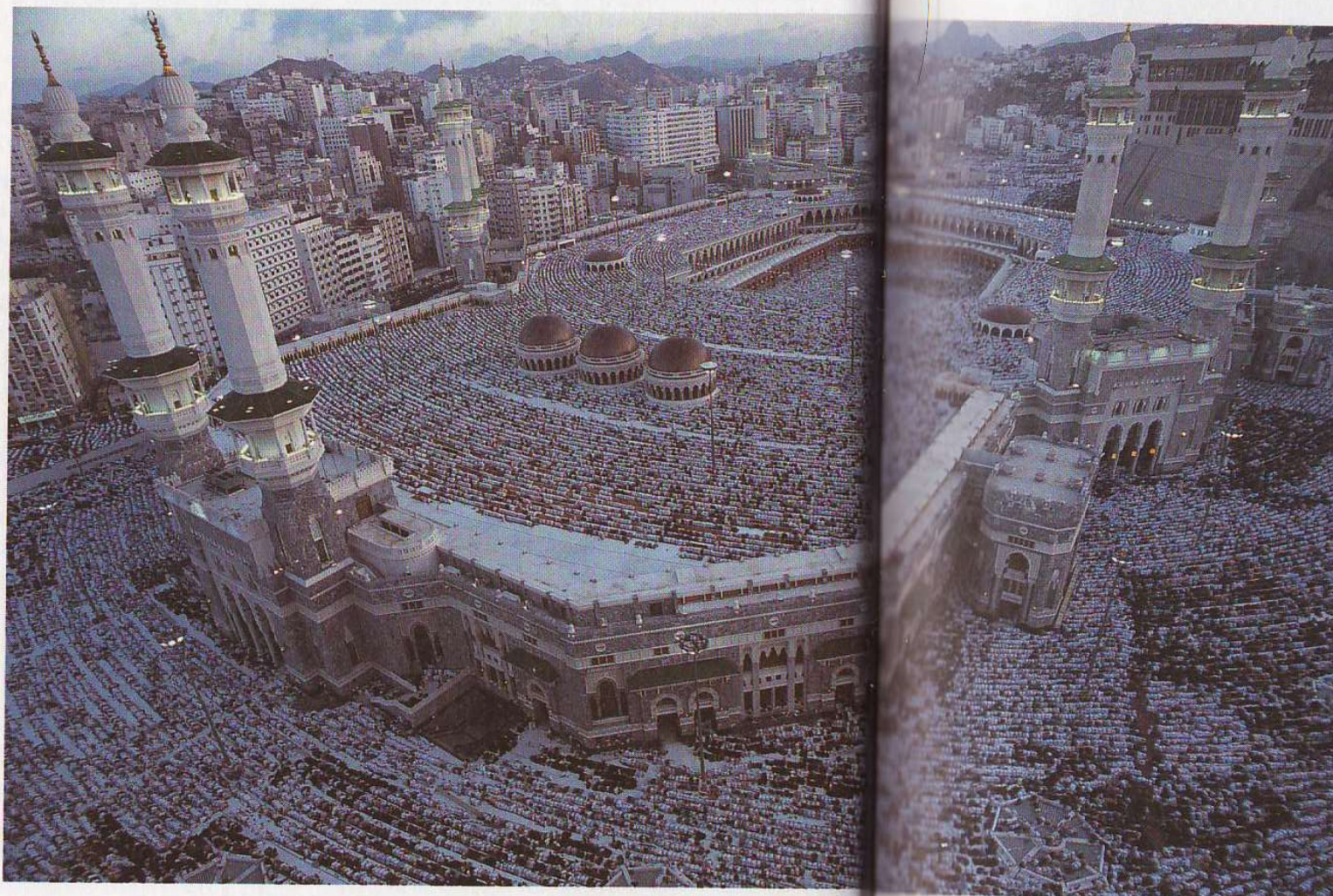
ISLÁM

Obsah

Muhammadova raná léta	122
Muhammad Prorok	124
Dvě formy islámu	126
Korán	128
Mešita	130
Pět sloupů islámu	132
Modlitba	134
Dávání almužen a půst	136
Pouť	138
Od narození do smrti	140
Muslimský způsob života	142
Islám dnes	144

Každoročně vykonají asi dva miliony muslimů pouť do Mekky známou jako hadžát.

Muhammadova raná léta

Jako mladý sirotek poznal Muhammad bídu a smutek a to ho připravilo na přijetí zjevení od Alláha. Tato zjevení tvoří základ islámu.

Muhammad se narodil ve městě Mekce kolem roku 570 n. l. Mekka byla středisko na prosperující karavanní cestě, která usnadňovala obchod mezi jižní Arábií a Středozemním mořem. Muhammadův otec zemřel, ještě než se chlapec narodil, a matku ztratil, když mu bylo šest let.

O dva roky později zemřel také dědeček, který se ho ujal. Mladého Muhammada

vychoval pak jeho strýc Abú Tálíb. Muhammad nejdřív pracoval jako poháněč velbloudů a potom jako kupec a získal si v obchodním jednání pověst poctivého člověka. Tato pověst mu vynesla přezdívku

„al-Amín“ (spolehlivý). Brzy začal pracovat pro bohatou vdovu Chadídžu, a ačkoli byl Muhammad o patnáct let mladší než ona, uzavřeli sňatek.

Boží poselství

Když mu bylo čtyřicet, trávil hluboce nábožensky založený

Muhammad většinu času modlitbami na poušti. Veliké starosti mu působilo chování obyvatel Mekky, kteří uctívali mnoho bohů. Bylo tu v samotné *Ka'bě* – svatyni uprostřed města – na tři stamodel z kamene, hlíny a dřeva. Muhammad také viděl, jak boháči utiskují chudé, jak

manželé zle zacházejí s manželkami a dětmi a jak je všude mnoho hazardních her a opilství. Při jednom z Muhammadových zjevení, jež mu přinesl od Alláha anděl Džibríl, měl v roce 610 v jeskyni na hoře Hirá vidění. Spatřil nadlidskou postavu, která mu nařídila, aby přednesl

text, a nazvala ho Rasúl, „Alláhuův posel“. Text tohoto zjevení byl později včleněn do Koránu (súra 96).

Hluboce vzrušený Muhammad pospíchal domů, kde ho manželka a bratranec ujistili ve víře, že toto poselství přišlo skutečně od Alláha.

A rcete: „Uvěřili jsme v to, co bylo sesláno nám, i v to, co bylo sesláno vám, a náš Bůh a váš Bůh jedno jsou; a my do vůle Jeho jsme odevzdáni.“

KORÁN 29:46

Muž studuje Korán v mešitě v Muhammadově rodišti Mekce.

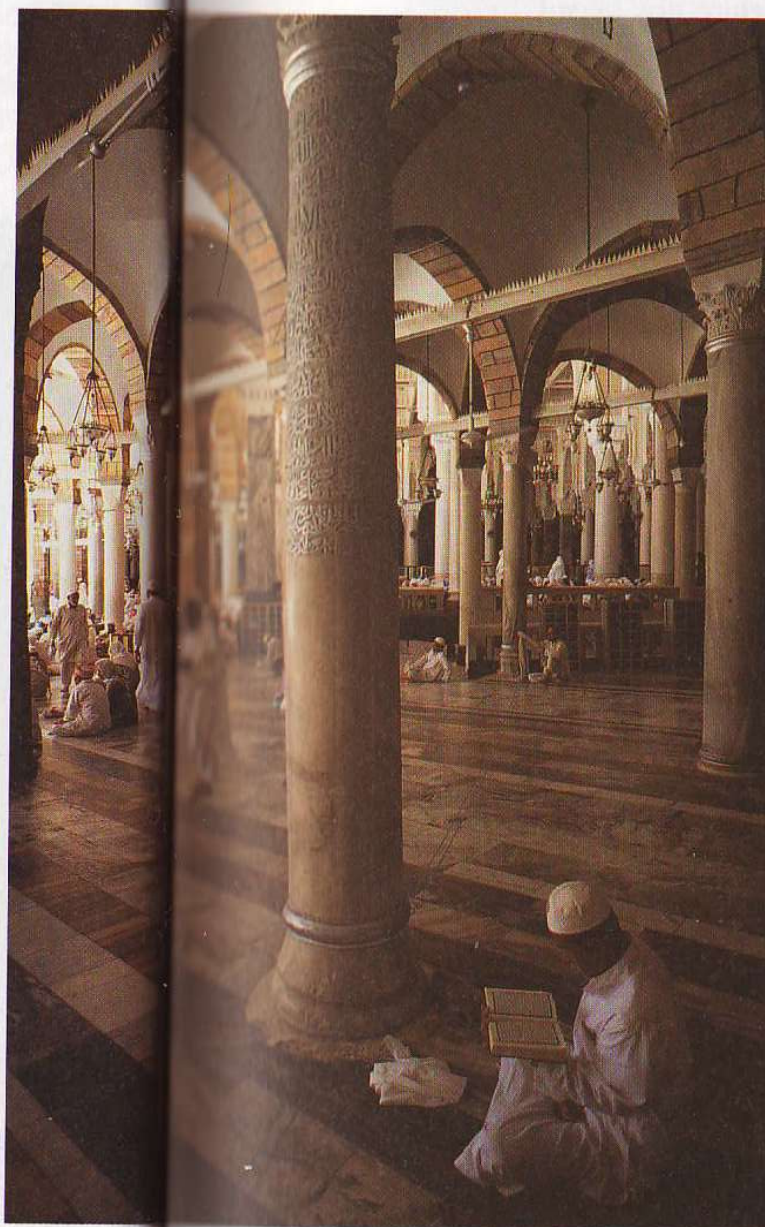
Muhammad nebyl zakladatelem islámu a je urážkou nazývat jejich náboženství „mohamedánstvím“. Islám je božského původu.

Není božstva kromě Něho a On je ten, jenž život i smrt dává.

Věřte tedy v Boha a posla Jeho, proroka neučeného, jenž věří v Boha a Jeho slova, a následujte jej.

KORÁN 7:158

Následovalo mnoho dalších zjevení a Muhammadovi přátelé si je uložili do paměti, než je zapsali. Muhammad začal kázat nové poselství lidem v Mekce, ale jen málo z nich na ně reagovalo. Teprve když odešel do Medíny, bylo jeho poselství uvítáno s otevřenou náručí.

Muhammad Prorok

Na rozdíl od obyvatel Mekky uvítali lidé v Medíně Muhammadovo poselství s radostí. S jejich aktivní podporou se mohl vrátit do Mekky, aby očistil *Ka'bu* od model a zasvětil ji výlučnému uctívání Alláha.

Když Muhammad sdělil lidem v Mekce zjevení, jehož se mu dostalo od Alláha, pronásledovali ho i s jeho ranými stoupenci. Lidé jednali s velkou brutalitou zejména s mnoha otroky, kteří přijímali Muhammadovo poselství.

Muhammadova emigrace

V roce 622 odešel Muhammad z Mekky do Medíny; tuto cestu znají všichni muslimové jako *hidžru* (emigraci). Od počátku lunárního roku, ve kterém došlo k této události, se datuje muslimský kalendář (*AH* = „po hidžře“). K založení nové komunity s Muhammadem v čele, známé jako *umma*, došlo v Medíně, a protože se k ní hlásilo stále víc lidí, byl Muhammad prohlášen za vladaře města. Tato náboženská komunita uznávala principy rovnosti a svobody a poskytovala stejné postavení Arabům, Židům i jiným národům. *Umma* se stala ideální společností založenou na muslimských zásadách.

Návrat do Mekky

Po celou tu dobu, kdy byl v Medíně, toužil Muhammad po návratu do Mekky, města svého narození. Jeho největší touhou bylo očistit *Ka'bu* od model a zavést ve zdejší svatyni jako jediné uctívání Alláha. Naučil své stoupence modlit se s tváří obrácenou k této svatyni a připravoval je na dobu, kdy se tam vrátí a dobudou město.

Jeho stoupenci dosáhli významného vojenského vítězství u Badru, kde tři sta muslimů porazilo tisíc vojáků z Mekky. To přesvědčilo

MUHAMMADOVA SMRT

Muhammad se vydal na svou poslední pouť do Mekky v roce 632. Krátce nato v Medíně zemřel. Bylo mu šedesát tři let a v té době už přijala většina obyvatel Arábie muslimský způsob života. Pochovali ho v domě, kde zemřel, a který je dnes považován za první muslimskou mešitu. I když neurčil svého nástupce, připadl nástupnický plášť jeho blízkému příteli Abú Bakrovi.

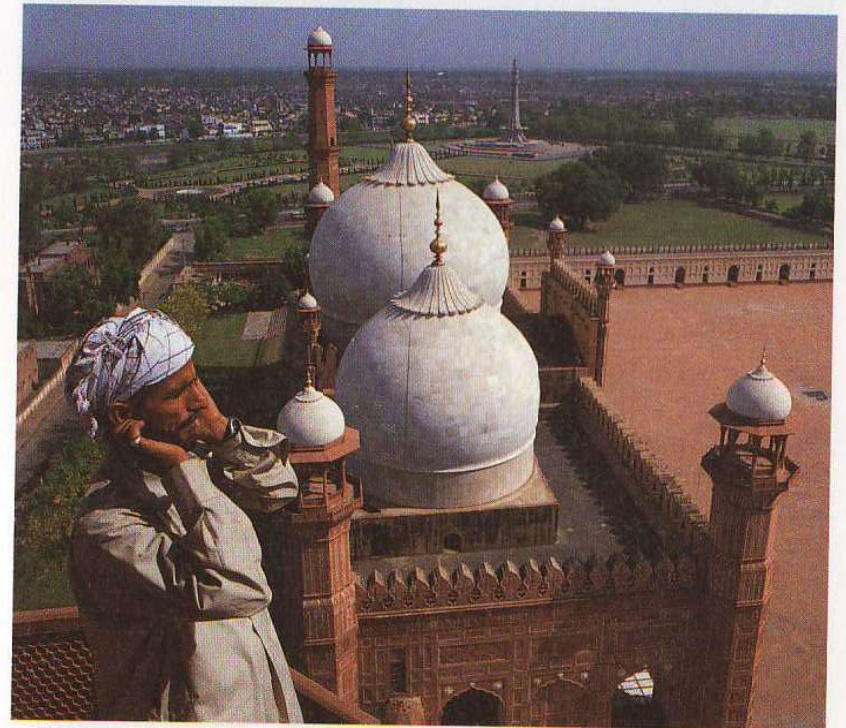
Muhammad reagoval silně na všechny formy modloslužebnictví. Dnes je jakékoli umělecké zobrazování Alláha nebo Muhammada v mešitě přísně zakázáno.

Muhammada i jeho následovníky, že Alláh je na jejich straně.

V březnu 629 vstoupil Muhammad do Mekky, sedmkrát obešel *Ka'bu* a dotkl se svou holí posvátného Černého kamene. O několik měsíců později se pak triumfálně vrátil znovu do města a byl uvítán jako Alláhův Prorok. Město Mekka zůstává dodnes srdcem islámu.

Ti z vás, kdo uctívají Muhammada, vědí, že Muhammad je mrtev. Pokud pak jde o ty, kdo uctívají Boha, Bůh žije a nikdy nezemře. Muhammad je jen posel; byli poslové i před ním a všichni zemřeli. Obrátíte se zpět?
MUHAMMADŮV NÁSTUPCE
ABŮ BAKR

Muezzin vyzývá k modlitbám z minaretu mešity v pákistánském Láhauru.

Dvě formy islámu

Existují dvě skupiny muslimských věřících. Devět desetin islámského společenství tvoří sunnitští muslimové a ostatní jsou ší'ité. Neshodují se v otázce legitimacy těch, kdo nastoupili po Muhammadovi.

Po smrti Proroka Muhammada v roce 632 zavládly velké starosti, kdo povede nové náboženství. Islámská tradice naznačuje, že Muhammad chtěl, aby jeho nástupcem byl jeho bratranec a zeť Ší'at Alí. Jenže Alí byl bezprostředně po Prorokově smrti plně zaměstnán přípravami na jeho pohřeb a někteří muslimové vybrali za nového vůdce Abú Bakra. Abú Bakr byl znám jako *chalífa* (nástupce) a po něm následovali tři další Prorokovi blízcí spolupracovníci, které sunnitští muslimové označují za čtyři *chalífy* „jdoucí správnou cestou“. Toto pozadí vysvětluje, proč je islám už po staletí rozdělen na dvě skupiny.

Sunnitští muslimové

Sunnité mají v islámské komunitě *ummě* velkou početní převahu. Jejich název pochází ze slova *sunna* znamenajícího „cestu“ s narážkou na cestu, kterou razil svými slovy i skutky Muhammad. Pro sunnitské muslimy je základní Korán

ŠÍ'ITÉ A SUNNITÉ

Ší'itský islám je oficiálním náboženstvím v Íránu a formou islámu, vyznávanou muslimskými komunitami v Iráku, Indii a Pákistánu. Jinde jsou muslimské obce sunnitské – od Indonésie (země s největším počtem muslimů) až po Afriku a od Asie po arabské komunity na Předním východě.

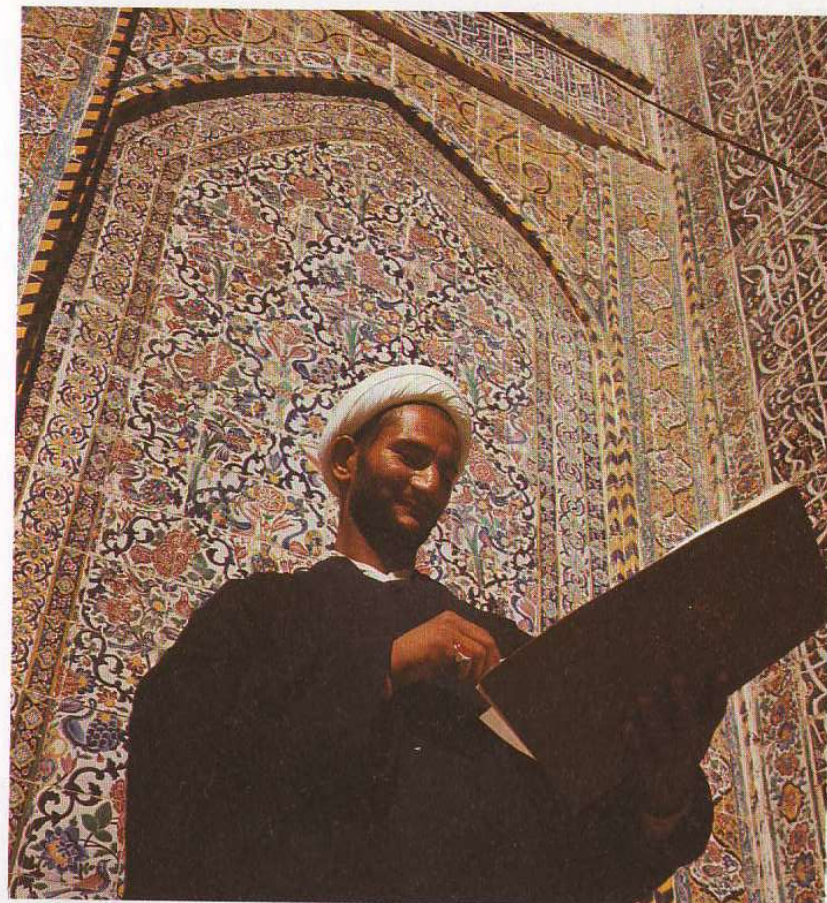
a *Sunna* byla prvním autoritativním komentářem k této svaté knize. Sunnité zavrhnou názory a zvyky různých menšinových skupin a představují většinu *ummy*.

Ší'itští muslimové

Ší'ité jsou věrnými následovníky Muhammadova bratrance Ší'at Alího, který se nakonec stal čtvrtým *chalífou*. Věř, že stráž nad dědictvím, které odkázal Muhammad, přísluší jedině členům jeho vlastní rodiny, které Alláh pověřil, aby neomylně vedli muslimskou

Označení „chalífa“ dostal Muhammadův nástupce. Chalífa se brzy stal politickým vůdcem i obráncem víry. Tento titul byl zrušen v roce 1924.

Mladý kněz na teologické vyšší škole v Širázu v jižním Íránu. Ší'itská forma islámu je v Íránu oficiálním náboženstvím.

obec. Tito duchovní vůdcové byli známi jako *imámové* a považováni za dokonalé, a proto neomylné. Ší'itští muslimové odmítají duchovní nároky prvních tří *chalífů*.

V devátém století se v Indii objevila ší'itská sekta *ismá'ílíja*. Tato skupina vedená Ághou Chánem tvrdí, že vždy existuje *imám*, reprezentující přímo Boha na zemi.

V době, kdy Muhammad zemřel, ovládl již islám téměř

celou Arábií. Jeho následovníci bleskově dobyli Arménii, Persii, Sýrii, Palestinu, Irák, Severní Afriku, Španělsko a Pyreneje a vstoupili na území Francie. Muslimové cítí k Muhammadovi směs obdivu, úcty a lásky; nikdy nezmiňují jeho jméno, aniž nedodají „budiž požehnání a pokoj s ním“. Přesto jej nikdy nesměšují s pozemským ohniskem své víry. Toto místo je vyhrazeno islámskému svatému textu – koránu.

Korán

Lze pochybovat o tom, že kterákoli náboženská písmena jsou čtena častěji nebo se jim lidé častěji učí nazpaměť, než je tomu v případě Koránu. Pro muslimy je Korán slovem božím – věčným, absolutním a nesrovnatelným.

Korán (v arabštině *al-Qur'án*) znamená „přednášet“ a plnou krásu této svaté knihy lze docenit, jen když se předčítá nahlas v původní arabštině, i když jsou povoleny i překlady.

Kapitoly a verše

Korán hovoří o sobě samém jako o „spásném rozlišení“ a „matce knize“. Jednotlivý verš této svaté knihy se nazývá *ája* a každá kapitola *súra*. Celkem je

v Koránu sto čtrnáct súr a všechny s výjimkou jediné začínají slovy: „Ve jménu Alláha, milosrdného, slitovného...“

V arabštině je to známo jako *Bismilláh* a muslimové to často říkají, než se pustí do něčeho důležitého. Súry nejsou v Koránu seřazeny v tom pořadí, v jakém byly Muhammadovi zjeveny, ale jak byly srovnány na příkaz třetího *chalífy* Uthmána. Každá súra je označena

Malajští chlapci čtou společně Korán. S Koránem se zachází s velikou úctou a pasáže z něho se učí nazpaměť a zařazují do modliteb.

Seslali jsme je [tato slova] jako Korán arabský... Tento Korán nemohl být vymyšlen nikým kromě Boha.

KORÁN 12:1; 10:37

jménem, které tvoří některé slovo nebo námět v ní. Například druhá súra se nazývá „Kráva“, protože hovoří o tom, jak Mojžíš požádal lid, aby obětoval krávu. Nejznámější súrou je však ta úplně první – *al-Fátiha* – kterou zbožní muslimové odříkávají pětkrát denně.

Výuka Koránu

Muslimové zacházejí s Koránem s nejvyšší možnou úctou, protože věří, že je to skutečné slovo Boha, předané Muhammadovi podle originální kopie uchovávané v nebi. Tato božská inspirace a autorita se týká všech slov v arabském originálu.

Korán učí všechny muslimy, jak prožívat svůj život v naprosté podrobenosti Alláhovi. Radí jim také, jak se mají připravovat na den Posledního soudu – častý námět v této svaté knize – kdy každý stane před Alláhem a bude se zodpovídat ze svých skutků na zemi. V tomto okamžiku se

rozhodne o věčném údělu všech mužů i žen – nebi nebo pekle. Aby věřící žili životem Alláhovi milým, dostávají rady o celé škále záležitostí, včetně sdílení bohatství, zacházení se ženami a sirotky, sňatku a rozvodu, alkoholu a hazardních hrách i půjčování peněz.

Protože se Korán těší tak vysoké úctě, učí se věřící pasážím z něho nazpaměť a používají je při modlitbách. Ve svatém měsíci *ramadánu* si muslimští muži vyhradí čas na přečtení celé knihy. Při pátečních modlitbách v mešitě používá imám pasáže z Koránu jako podklad kázání, které obsahuje často politické i duchovní poselství.

Mešita

Muslimové se modlí všude, ale muslimští muži se snaží být při pátečních poledních modlitbách v mešitě. Mešita je pro modlitby hlavním místem, ale v muslimské komunitě plní také řadu dalších významných funkcí.

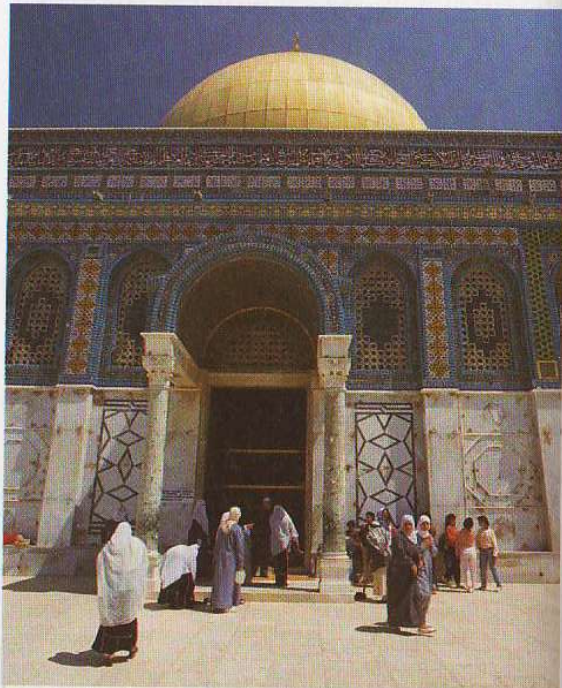
Mešita je pro muslimy centrem obce, školou a soudem i místem pro modlitby. V raných staletích islámu zahajovali muslimové v mešitě svou pouť (*hadždž*) a v mešitě se také vyhlášovala muslimská svatá válka neboli *džihád*.

Stavba mešity

Muhammad slíbil, že každý, kdo se podílí na stavbě mešity, přijde po smrti rovnou do nebe, protože je to činnost milá Alláhovi. Muhammad postavil první mešitu v Medíně vlastníma rukama a používal budovu jako svůj domov. Všechny další mešity byly založeny co nejvěrněji podle tohoto vzoru vytvořeného Muhammadem.

Exteriér mešity

Některé z nejkrásnějších budov na světě jsou mešity, jako například Skalní dóm v Jeruzalémě, ale většinou bývají záměrně prosté. Mešita má dva základní znaky: kupoli,

Krásně ozdobené zdi a zlatá kupole Skalního dómu v Jeruzalémě.

představující vesmír, nad nímž má Alláh naprostou vládu, a jeden nebo čtyři minarety, ze kterých muezzin prozpěvuje pětkrát denně výzvu k modlitbám čili *adhán*.

Než muslim vstoupí do mešity k modlitbám, musí se řádně omýt. Pro *wudú'*, důkladný očištný rituál, který vždy předchází modlitbě, jsou

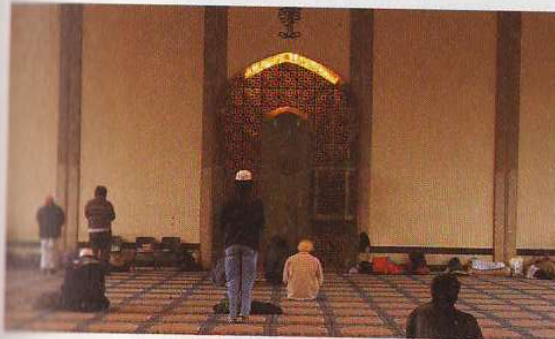

ve východních mešitách zřizovány vodovodní kohoutky na vnějším nádvoří, ale v západních bývají spíš v budově.

V interiéru mešity

Když muslimové vstoupí do mešity, zují si na znamení úcty k Alláhovi obuv a položí ji na polici. V modlitební síni nejsou žádná sedadla a všichni sedí na pestře vzorovaných kobercích, do nichž jsou vetkány oblouky ukazující směrem k Mekce. Mnoho věřících si však přináší s sebou své vlastní modlitební

Věřící si zují obuv, než vejdou do modlitební síně mešity a obrátí se ve směru Mekce, aby se modlili.

PÁTEČNÍ MODLITBY

Hlavní týdenní bohoslužbou v mešitě jsou páteční modlitby a od všech muslimů se očekává, že se jich zúčastní, pokud nejsou nemocní nebo právě necestují. Věřící vede při všech modlitbách této bohoslužby imám a z vyvýšené plošiny (*minbaru*) pronáší kázání. Pro ženy není návštěva mešity k modlitbám povinná, takže to dělají jen zřídka, a i pak jsou naprosto odděleny od mužů.

*Bůh je největší, Bůh je největší,
Bůh je největší, Bůh je největší.
Dovvěduji, že není Boha kromě
Alláha, dovvěduji, že není Boha
kromě Alláha. Dovvěduji, že
Muhammad je Alláhův Prorok,
dovvěduji, že Muhammad je
Alláhův Prorok. Modleme se,
modleme se. Následujme,
následujme. Bůh je největší.
Není Boha kromě Alláha.*

ADHÁN

koberečky. Všichni muslimové se obrací tváří v modlitebním směru (*qible*) k Mekce. Tento směr naznačuje *mihráb*, výklenek ve zdi mešity. V mešitě nejsou žádné obrazy ani sochy, protože vládne přesvědčení, že by podněcovaly modloslužebnictví, ale stěny a sloupy jsou ozdobeny ornamenty nebo verši z Koránu v arabštině.

Pět sloupů islámu

Pět sloupů islámu jsou základy, na nichž je vybudováno všechno ostatní. Tradice líčí, jak je Muhammad vypočítal muži, který se ho vyptával na povinnosti muslima.

Pro muslima je víra bez činů marná, protože víra motivuje jednání a tím převádí víru do skutečného světa, kde může vzrůstat. Islám je způsob života – směs víry, myšlenek a jednání – a to se odráží i v pěti sloupech, na nichž je víra postavena:

◆ *Šaháda* je prohlášení, že je jen jediná nejvyšší bytost, Alláh, a že

Není Boha kromě Alláha, Muhammad je posel Alláha.
ŠAHÁDA

Muhammad je jeho Prorok. Víra, že Bůh je jenom jeden, tak základní pro islám, se nazývá *tawhíd*.

◆ *Salát* je modlitba. Modlitby se odříkávají pětkrát denně a je to ta nejprvořadější činnost v životě muslima.

◆ *Zakát* je obdarovávání chudých almužnou. Protože

Muhammad sám vyrůstal v chudobě, učinil z péče

Korán učí, že Alláh má devadesát devět krásných jmen, a ta opakují muslimové po celý den. Aby při tom na některé nezapomněli, pomáhají si růžencem zvaným *misbaha*.

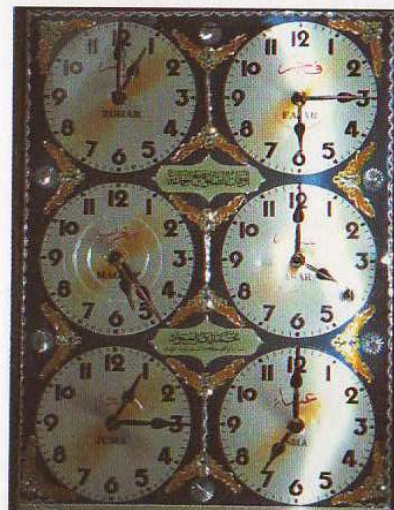
ŠAHÁDA

Šaháda, vyznání víry v Alláha, je nejpodstatnějším sloupem islámu a tvoří jádro muslimského způsobu života. Opakuje se mnohokrát za den, šeptá se do ucha novorozenci, učí se jí každé vyrůstající dítě v *madrase* (škole při mešitě) a každý muslim doufá, že bude posledními slovy, která před smrtí pronese. Alláha hlásali všichni proroci před Muhammadovým příchodem, ale teprve Prorok obdržel poslední boží zjevení. V Koránu je Alláh všemohoucí, stvořitel a udržovatel veškerenstva, dohlžitel nad všemi životy a úděly,

slitovný a odpouštějící, který všechno vidí a o všem ví.

Alláha musí uctívat každý muslim a být mu naprosto věrný. Aby to vyjádřil, řekne před každým důležitým aktem *bismilláh* (ve jménu Alláha) a *inš'alláh* (podle boží vůle). Mimo Alláhovu vůli se neděje nic, a proto není dovoleno zpochybňovat boží skutky – je třeba je plně přijímat.

Hodiny ukazující v mešitě čas k modlitbám.

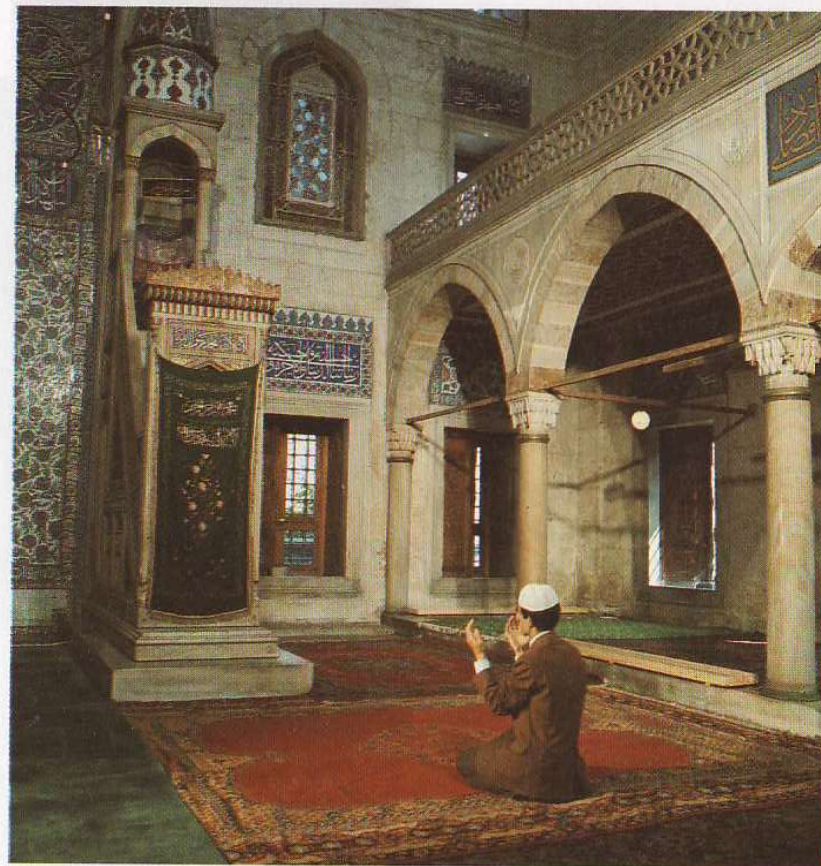

o chudé a vdovy jednu ze základních povinností všech muslimů.

◆ *Sawm* je půst v měsíci ramadánu.

◆ *Hadždž* je pouť na svatá místa islámu v Mekce, kterou je třeba vykonat alespoň jednou za život.

Osamělý věřící poklekl k modlitbám v mešitě Sokuli Mehmet Pača v Istanbulu. Pro modlení jsou předepsány pozice a všechny modlitby se odříkávají v arabštině.

Modlitba

Modlitba je tak zásadně důležitá, že každý, kdo se záměrně vyhýbá modlitbám, vylučuje sebe sama z muslimské komunity. Modlitba posiluje víru a pomáhá věřícímu nalézt opravdový vnitřní mír.

V islámu jsou dva druhy modlitby. Rituální modlitba neboli *salát* se pronáší zpravidla v mešitě a jedině v arabštině, kdežto soukromá modlitba čili *du'á* se může konat kdykoli.

Rituální modlitba

Po nezbytném omytí neboli *wudú'* může začít *salát*. Muslimská tradice předepisuje, aby se *salát* konal pětkrát za den: za svítání, v poledne, uprostřed odpoledne, večer a v noci. *Salát* vyžaduje absolvovat pět sekvencí pohybů, často pod vedením imáma,

Má-li někdo z vás u dveří řeku, v níž se pětkrát za den myje, co myslíte? Zanechá na něm nějakou špínu? Druzi řekli: ‚Nezanechá na něm žádnou špínu.‘ Prorok pravil: ‚To je příklad pěti modliteb, jimiž Alláh smývá hříchy člověka.‘

MUHAMMAD

Omyváni neboli *wudú'* je složitý rituál, vždycky předcházející před modlitbou nebo bohoslužbou.

Muhammad říkal svým stoupencům, že modlitba pronesená ve shromáždění je sedmadvacetkrát cennější než modlitba pronesená v soukromí.

SOUKROMÁ MODLITBA

Soukromou modlitbu zvanou *du'á* je možné nabídnout Bohu kdykoli. Mohou to být modlitby díkůvzdání, prosby o pomoc či modlitby za úspěch při některém konkrétním podnikání.

který jako doprovod ke každému úkonu recituje stanovená slova z Koránu.

Každá ukončená modlitební sekvence se nazývá *rak'á* a počet těchto sekvencí se liší podle denní doby. Každá *rak'á* zahrnuje stejné pohyby těla:

Muslimové při modlitbě. Není-li v mešitě dostatek místa, aby se do ní vešli všichni, modlí se mnozí venku.

- ◆ stoj s rukama u boků jako uznání Alláhovy vlády;
- ◆ stoj s palci na ušních boltcích a s prsty roztaženými při recitaci *šahády*;
- ◆ stoj s dlaní pravé ruky položenou na hřbet levé, která je přiložena na prsa;
- ◆ úklona v kyčlích s napřimenými zády a prsty na kolenou, aby věřící vyjádřil svou lásku k Alláhovi při uznávání jeho velikosti a moci;
- ◆ prostrace provedená tak, aby se nos, čelo a dlaně obou rukou dotýkaly země – nejpokornější pozice, nabízející Alláhovi opravdovou poddanost;
- ◆ klek s dlaněmi obou rukou na kolenou.

V této závěrečné pozici medituje věřící minutu a pak poprosí Alláha o odpuštění. Než ukončí *rak'á*, pohlédne doprava a doleva na uznání přítomnosti ostatních věřících i neviditelných strážných andělů.

Dávání almužen a půst

Obdarovávání almužnou a půst (*zakát* a *sawm*) tvoří třetí a čtvrtý z pěti pilířů islámu.

Třetím sloupem islámu je dávat chudým almužnu na znamení oddanosti vůči Alláhovi. Čtvrtým je dodržovat půst od úsvitu do soumraku po celý měsíc ramadán.

Dávání almužen

Existují dvě jeho formy:

◆ *Zakát* je zákonný požadavek stanovující, že každý muslim musí darovat každoročně dvě a půl procenta ze svého bohatství na dobročinnost. V muslimských zemích vybírá tento příspěvek vláda, kdežto jinde si musí jeho vyplácení zařídit každý muslim sám a rozhodnout, nač ho bude použito. Každý muslim ví, že v den Posledního soudu provede jeho poctivost a integritu ve finančních záležitostech samotný Alláh.

◆ *Sadaqa* je dobrovolný dar na dobročinnost, který je možné darovat kdykoli. Má se to dělat nejraději potají a neovlivňuje to povinný *zakát*. Po *salátu* je *zakát* muslimovou přední duchovní povinností. Obdarovávat se má štedře; neexistuje žádná horní hranice, protože bohatství

*Není věřícím ten, kdo jí dosyta,
zatímco souseď po jeho boku
zůstává hladov.*

MUHAMMAD

je dar od Alláha. Volným obdarováním „očisťuje“ člověk své bohatství a zabraňuje tomu, aby jeho duše lpěla na hmotném majetku víc než na Alláhovi. Pro ty, kdo obdrží pomoc, není *zakát* dobročinností, protože každý příslušník muslimské komunity má Bohem dané právo podílet se na Alláhově dobrodiní a dobrotě.

Vybírání povinných darů (*zakátu*) před měsítem. Má to být čtyřicetina celkového ročního příjmu a zpravidla se rozdává chudým a potřebným.

Půst

Čtvrtý sloup stanoví, že všichni zdraví muslimové se musí v denních hodinách ramadánu, devátého měsíce muslimského kalendáře, postit, což znamená odepřít si pohlavní styk i potravu a nápoje. Není také dovoleno kouřit a používat zubní pastu. Tato povinnost se nevztahuje jenom na děti (které se učí půstu postupně), nemocné, starší osoby, kojící a těhotné ženy a lidi na cestách. Ti, kdo v době ramadánu cestují, mají tuto duchovní povinnost vynahradiť plným půstem později.

Ramadánový půst je životně důležitý pro muslimskou obec, roztroušenou po celém světě, protože sjednocuje jedince v *ummě*. Ti, kdo nikdy nepoznali hlad, sdílejí přitom každodenní zážitky svých chudých bratří a sester. Půst poskytuje také věřícím víc času

Korán říká muslimům, že v ramadánu smějí jíst a pít až do chvíle, kdy dokážou rozlišit bílou níť od černé v nastávajícím úsvitu. Potom se musí postit až do soumraku, kdy už je od sebe nerozliší.

k tomu, aby se soustředili na Alláha, modlili se s větší intenzitou, byli štedřejší ve svém obdarovávání a přečetli si celý Korán. V ramadánu se věřící přiblíží andělům, kteří se v Alláhově přítomnosti chovají vždy dokonale.

JINÁ VODÍTKA

Korán zakazuje muslimům půjčování peněz a neetické chování. Svatá kniha dává také jasná ponaučení o manželství a rozvodu, dědických a majitelských právech, o zacházení se ženami a otroky i o vhodném odívání. Ve věci odívání považuje islám za nesprávné vše, co vnuká falešný dojem nebo zrcadlí pýchu. Korán stanoví, že ženy se mají oblékat tak, aby zakryly své tělo, a oděv nemá být ani světlý ani průsvitný. Podobná instrukce platí i pro muže.

Pouť

Pouť do Mekky neboli *hadždž* je jednou z velikých každoročních náboženských událostí světa. Každý zdravý muslim je povinen vykonat tuto pouť alespoň jednou za život.

Pátou a poslední povinností každého zdravého muslima je vykonat pouť (*hadždž*) k posvátné svatyni *Ka'be* v Mekce. Než se však na ni vypraví, musí se po dobu své nepřítomnosti úměrně postarat o svou rodinu a ostatní na něm závislé osoby. Pouť je možná jedině mezi osmým a třináctým dnem *dhú-l-hidždža*, posledního měsíce islámského roku.

Hadždž

Na okraji Mekky si každý mužský poutník oblékne dva totožné nesešité kusy plátna (*ihrámu*). Naznačuje se tím, že všichni jsou si bez ohledu na svou zámožnost před Alláhem rovni. Potom se poutník řádně omyje a ohlásí svůj záměr úspěšně dokončit *hadždž*. Od nynějška si už nesmí holit žádnou část těla, stříhat si nehty, používat jakýkoli olej nebo parfém, pohlavně obcovat, trhat trávu nebo kácet stromy. To ho uvede do správného stavu myslí, aby absolvoval *hadždž* s plným úspěchem.

Když dorazí do města, následuje každý poutník příkladu Proroka Muhammada při jeho poslední návštěvě Mekky a obejde sedmkrát proti směru hodinových ručiček *Ka'bu*. Říká se tomu *tawáf*. Tři okruhy se provedou rychle a při čtvrtém se každý poutník zastaví a políbí Černý kámen v jihozápadním rohu *Ka'by* nebo se ho dotkne. Protože *Ka'ba*, Alláhův dům, je ohniskem veškeré muslimské zbožnosti, je Černý kámen nejsvětějším objektem v islámu.

Potom proběhnou poutníci po cestě mezi dvojicí kopců Safá a Marwa, aby si připomněli, jak Hagar zoufale hledala vodu pro svého synáčka Ismá'íla, než objevila studnu (studnu Zamzam), kterou jí opatřil Bůh. Mnoho poutníků si z poutě odnáší lahvičku s touto vodou domů.

Své poslední kázání pronesl Muhammad v roce 632 z Hory slitování. Každý poutník tu postojí v meditaci před Alláhem od poledne do západu slunce. Potom odejdou poutníci do

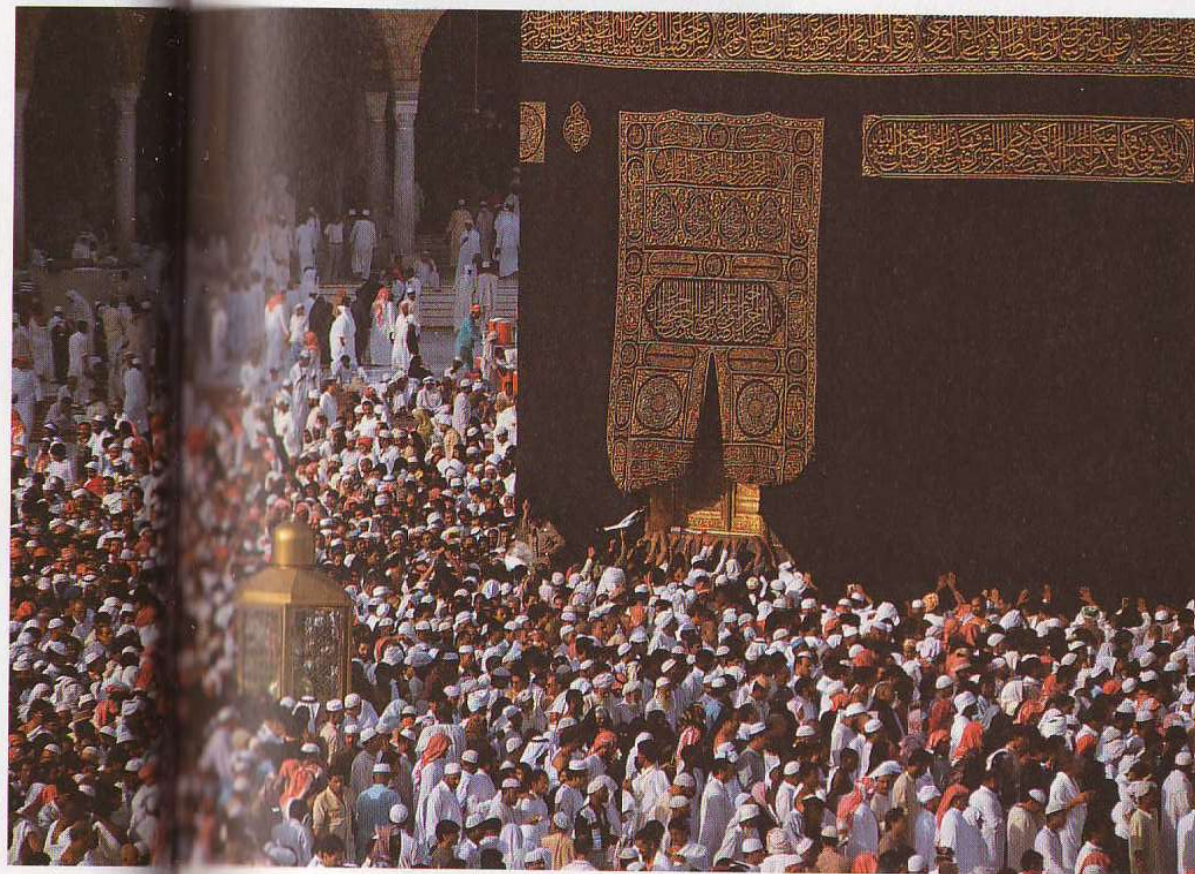
Poutníci obcházejí *Ka'bu* v Mekce. *Ka'ba* obsahuje Černý kámen, o němž muslimové věří, že jej dal anděl Džibril Adamovi. Později jej Ibrahím - Abraham zasadil do zdi *Ka'by*.

Každý rok vykonají *hadždž* vic než dva miliony poutníků. Muži, který pouť dokončí, se říká *hadždži* a ženě *hadždža*. Mnoho *hadždžů* si ponechá poutnický šat, aby v něm mohli být pohřbeni.

vesnice Miná, kde stojí tři kamenné sloupy představující ďábla Iblíse. Poutníci hodí na každý sloup sedm kamenů, aby si připomněli, jak Iblís třikrát naváděl Ismá'íla, aby utekl, když se ho Ibrahím (Abraham) chystal obětovat. Nato jsou obětována zvířata.

Následuje čtyřdenní svátek, který slaví muslimové po celém světě - svátek *'id al-adhá*. Konec *hadždže* vyznačuje závěrečné obejití *Ka'by* v Mekce, odložení *ihrámu* a ostříhání

vlasů u mužů. Většina poutníků se po *hadždži* vrací domů, ale někteří navštíví ještě Muhammadův hrob v Medíně.

Od narození do smrti

Ve shodě s jinými náboženstvími oslavuje islám nejzávažnější etapy života – narození, svatbu a smrt – soukromými i veřejnými slavnostmi.

Všechny děti, které se narodí v muslimských rodinách, jsou považovány za Alláhův dar, a proto je *umma*, celosvětové muslimské společenství, vítá. Několik minut po narození vezme otec dítě do náručí a pošeptá mu do pravého ucha *šahádu*, aby zajistil, že novorozeně uslyší Alláhovo jméno dřív než cokoli jiného. Starší příbuzný pak vloží dítěti na jazyk kousíček cukru nebo datle a vyjádří tím naději, že děťátko vyrostе ve štědrého člověka se sladkou povahou.

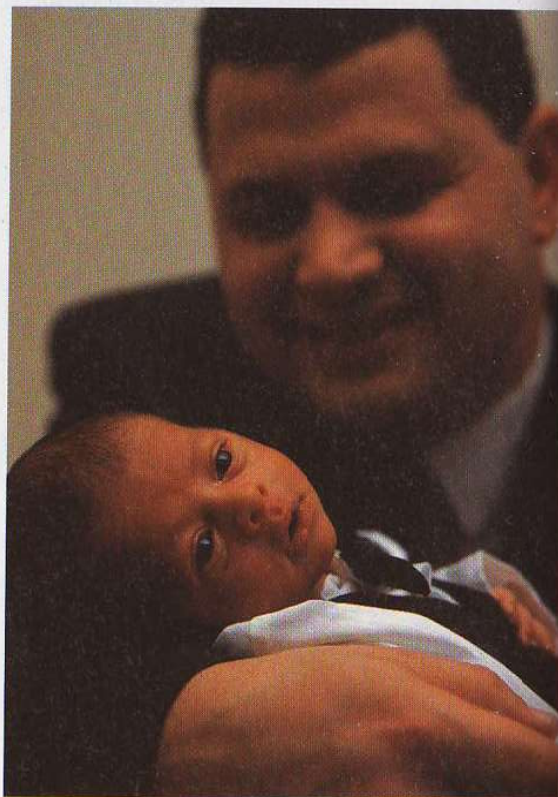
O sedm dní později oholí dítěti hlavu a ekvivalent váhy vlasů ve zlatě nebo stříbře je při obřadu *aqiqa* darován chudým. Současně dostane dítě jména, z nichž jedno je odvozeno od Alláha nebo Muhammada. Mnoho muslimských chlapců je v té době obřezáno, i když se tento úkon může odložit i na pozdější dobu.

Když jsou chlapci nebo děvčeti čtyři roky, čtyři měsíce a čtyři dny, začíná jeho náboženská výchova. Při obřadu

Bůh určuje čas všem věcem... to on působí, že lidé umírají a rodí se; to on působí, že jsou muži a ženami; to on nás stvoří znovu.

KORÁN 75:3-4

Muslimský otec šeptá novorozenci do ucha *šahádu*.

Muslimský pohřeb v Iránu. Muslimové mrtvé nikdy nespalují, protože věří, že po smrti bude následovat vzkříšení a Poslední soud.

Bismilláh se dítě naučí první verš první súry Koránu (*Fátihy*) jako připomínku doby, kdy se anděl Džibríl poprvé zjevil Muhammadovi. Od této chvíle bude náboženská výuka dítěte pokračovat až do dospělosti pravidelně ve škole u mešity – *madrase*.

Muslimská tradice učí, že hrob navštíví dva andělé a zeptají se zemřelého, zda je hoděn příštího života. Nad hrobem se recituje *šaháda* a *al-Fátiha*, aby zemřelý věděl, jak andělům odpovédět.

POHŘBY

Muslimové pevně věří ve vzkříšení těla a život po smrti, a proto přistupují ke smrti s nadějí. Umírající odřikává *šahádu* a příbuzní čtou u jeho lůžka pasáže z Koránu. Potom po smrti se tělo třikrát omyje, zabalí do tří bílých pláten a odnese na márách na místo pohřbu. Mrtvola se položí přímo do půdy tak, aby její pravá strana byla ve směru k Mekce. Než se pozůstalí vrátí domů, odřikají ještě *al-Fátihu*. O prvním pátku po pohřbu mohou členové rodiny navštívit hrob a položit na něj palmový list – symbol míru.

Manželství

Muslimové považují rodinu za základ společnosti a manželství za páteř rodinného života. V muslimských komunitách se výběru partnera pro manželství účastní celá rodina, a když se dohodne všechno potřebné, zaplatí ženich nebo jeho otec věno. Je to důležitá pojistka pro nevěstu, u níž je nepravděpodobné, že bude sama vydělávat. Při svatebním obřadu podepíše mládenec nevěsty a ženich v přítomnosti dvou mužských svědků svatební smlouvu.

Muslimský způsob života

Jíst s vděčností čisté a zdravé jídlo dané Alláhem je už samo o sobě aktem bohoslužby. Některé věci, například vepřové maso a alkohol, jsou však zakázané, protože jsou osobně i společensky škodlivé.

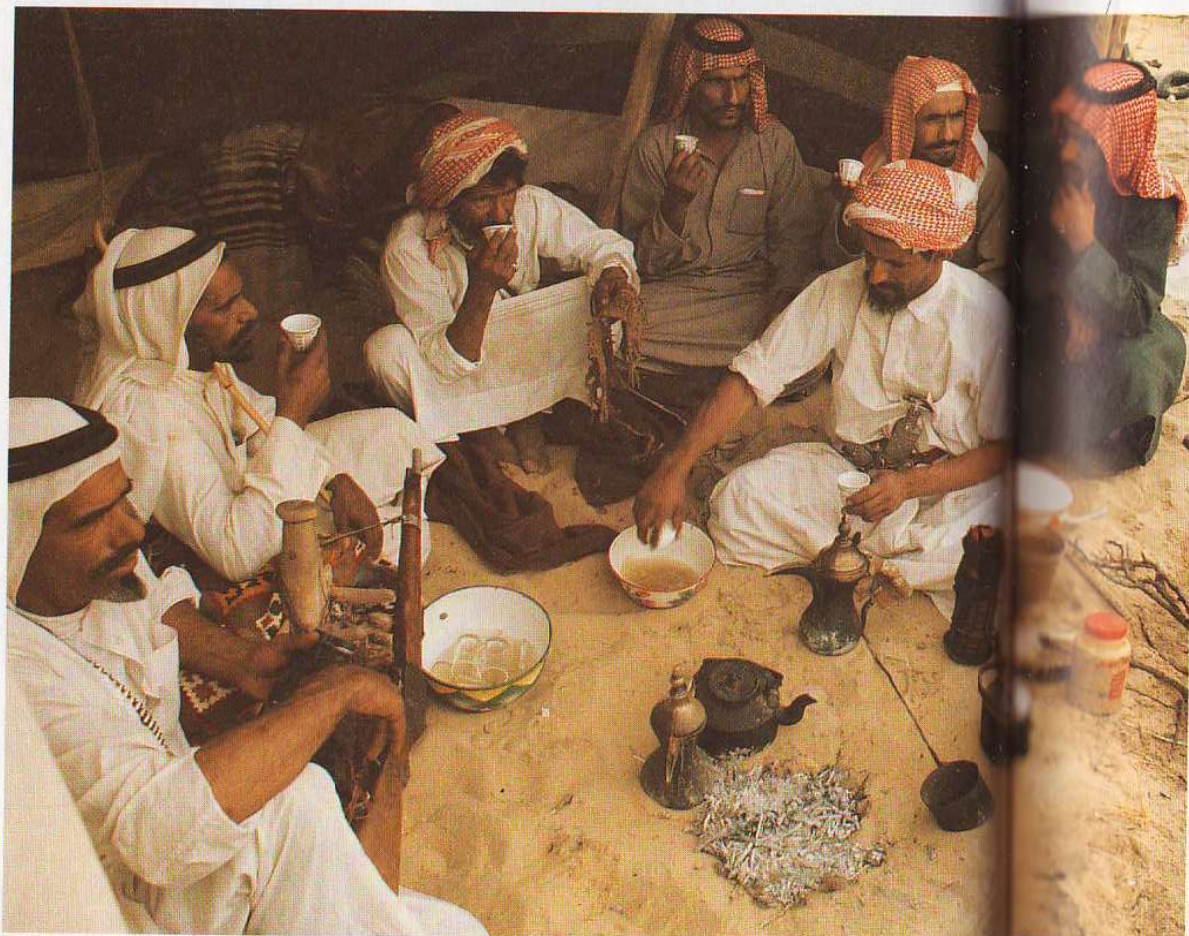

Beduinští muži jedí společně v Báhrajnu. Přísné zákony stanoví, co smějí jíst, a alkohol není nikdy povolen.

Korán však ukládá některá omezení.

Povolená a zakázaná potrava
Muslimové smějí jíst jen

Většinu potravin smějí muslimové jíst a dodržovat umírněnou a zdravou dietu je náboženskou i fyzickou nezbytností.

potraviny, které jsou *halál* (islámskými zákony povolené), a netknout se toho, co je *harám* (zakázané). Podle Koránu zahrnuje *harámová* potrava jakékoli maso zvířete, zabitého neznámým způsobem, nebo takové, jež ještě obsahuje krev, maso zvířete, které pošlo samo a nebylo poraženo, vepřové maso, protože vepř se živí hniloucí potravou a odpadky, a maso kteréhokoli zvířete, jež

Vy, kteří věříte, jezte z výtečných pokrmů, jež jsme vám uštědřili, a děkujte Bohu, jste-li Jeho služebníky!

KORÁN 2:167

Alkohol

Podle Koránu dávají datlové palmy a vinné hrozny čerstvé ovoce, datlový cukr a ocet. Opojné nápoje, které destabilizují jedince i společnost, jsou však z rozkládajících se, kvasících plodů. Svědčí to o tom, že zatímco nás Alláh zaopatřil vším v přírodě pro naši potěchu, dovoluje Iblísovi (Satanovi), aby nás pokoušel svést ze správné cesty zneužíváním těchto darů. Výrazným příkladem toho je alkohol, a proto je třeba se ho vystříhat.

A řekni věřícím ženám, aby cudně klopily zrak a střežily své pohledy a nedávaly na odívání své ozdoby kromě těch, jež jsou viditelné.

KORÁN 23:31

bylo poraženo v jiném jménu než Alláhově.

Nemá-li však muslim jinou volbu než mezi zakázanou potravou a hladověním, smí s čistým svědomím jíst cokoli.

I povolené potraviny je třeba připravovat za přísných podmínek, než jsou vhodné k snědku, a všechna zvířata je třeba porážet se soucitem. Hrdlo se jim musí proříznout co nejostřejším nožem, aby byla smrt rychlá a poměrně bezbolestná, a vyslovit při tom požehnání *Bismilláh*. Smrti zvířete nemá přihlížet žádné jiné zvíře.

Islám dnes

Islám je v moderním světě nejrychleji vzrůstajícím náboženstvím. Jak se toto náboženství šíří, je ve světových záležitostech stále mocnější a tím získává zase další konvertity.

V posledních staletích získával islám v celosvětovém měřítku stále větší vliv. Mnoho států třetího světa, které se vynořily ve 20. století, bylo muslimských. Některé z nich mají primární význam pro světovou ekonomii, protože ovládají hlavní zásoby zemního plynu, ropy a nerostů.

Vzrůstající náboženství

Islám se šíří na celém světě. Dnes je na Předním a Středním východě, v Africe, Indii, Střední Asii a jiných oblastech světa více než miliarda muslimů. Největší muslimská komunita žije v Indonésii, kde sto osmdesát šest milionů muslimů tvoří přes devadesát procent všeho obyvatelstva. Velké muslimské

Trest smrti je povinný za odpadlictví spáchané kterýmkoli muslimem, který obhajuje odpadlictví od islámu nebo otevřeně hlásá odpadlictví svým jednáním.

SÚDÁNSKÝ
TRESTNÍ ZÁKONÍK, 1991

Tři rozlohou největší muslimské země jsou Súdán, Alžírsko a Saúdská Arábie. Dohromady zaujímají plochu asi tak velkou jako Evropa.

Islám ponechává dostatek prostoru k vytváření uměleckých děl vynikající krásy a současně ochotně přijímá nový vývoj ve vědě a technologii.

obce najdeme také ve východní Evropě – zejména v Albánii, Makedonii a jižních státech dřívějšího Sovětského svazu. Početné muslimské komunity se nacházejí i v západní Evropě, obzvláště v Itálii, Německu

a Nizozemsku. Ve Francii tvoří muslimové pět procent veškerého obyvatelstva.

Panuje domněnka, že islám se už brzy stane druhým největším náboženstvím v USA hned za křesťanstvím. Šedesát procent amerických muslimů jsou přistěhovalci z Předního a Středního východu a čtyřicet procent tvoří konvertité – většinou Afroameričané.

Muslimové mají dnes početní převahu ve třiceti zemích světa. V mnoha dalších

oblastech, jako v Nigérii, Indii, na Filipínách a v severozápadní Číně, zahrnují podstatnou část obyvatelstva. Islám je hlavním náboženstvím jak v některých nejbohatších tak nejchudších zemích na světě – se Saúdskou Arábií na jednom konci tohoto spektra a Súdánem a Bangladéšem na druhém.

